

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΕΙΡΑΙΩΣ**

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων

ΠΜΣ στη «Διοίκηση Επιχειρήσεων - Μάνατζμεντ Τουρισμού (MBA Tourism Management)

Διπλωματική Εργασία με τίτλο :

«Ανάλυση του τουριστικού προϊόντος της Ρόδου και τα πλεονεκτήματα της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης»

“Analyzing the tourism product of Rhodes and the benefits of sustainable tourism development”

Επιβλέπων καθηγητής : Μιχαήλ Σφακιανάκης

Φοιτητής : Simonoski Petar AM 1701

Πειραιάς Δεκέμβριος 2019

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου και τους φίλους μου για την απόλυτη στήριξη και πίστη που μου έδειξαν καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου και σε όλους όσους πίστεψαν σε εμένα και με στήριξαν τα σχεδόν δυο αυτά χρόνια.

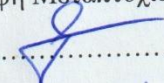
Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω και τον κύριο Μιχαήλ Σφακιανάκη, καθηγητή Εφαρμογών Πληροφορικής στη Διοίκηση Επιχειρήσεων στο Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Πειραιώς και επιβλέπων την παρούσας διπλωματικής εργασίας, για την καθοδήγησή του.

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, στη Διοίκηση Επιχειρήσεων Τουρισμού: » με τίτλο: «Ανάλυση του Ταξιακού Προϊόντος της Ρόδου και τα Πλεονεκτήματά της Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης» έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντας πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου»

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτητή Ονοματεπώνυμο

.....
Simonoski Peter
3/12/2019

Περίληψη

Αντικείμενο και στόχοι της διπλωματικής εργασίας

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει σκοπό την ανάλυση του τουριστικού προϊόντος της Ρόδου, συγκεντρώνοντας πολλά βασικά και απολύτως σημαντικά στοιχεία για τις τουριστικές δραστηριότητες στο νησί, βάση των οποίων γίνεται μια συγκεντρωτική αξιολόγηση της επίδοσης και επίδρασης του τουρισμού στον υπό εξέταση προορισμό.

Η επίδοση αποκτά μεγαλύτερη βαρύτητα, καθώς γίνεται ανάλυση των αφίξεων που έχουν πραγματοποιηθεί στην Ρόδο τα τελευταία χρόνια, σε μια προσπάθεια πρόβλεψης της μελλοντικής τουριστικής κίνησης στο νησί, ώστε να υπάρχει πιο ξεκάθαρη εικόνα για τη μελλοντική επίδραση της τουριστικής δραστηριότητας στο νησί.

Η ανάλυση της ιδέας της βιώσιμης ανάπτυξης και κατ' επέκταση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και του βιώσιμου τουρισμού, έχει σκοπό να καταλήξει στο συμπέρασμα πως πρόκειται για μονόδρομο στο πως πρέπει να αντιλαμβανόμαστε και να αντιμετωπίζουμε τον τουρισμό, ειδικά στην Ρόδο που βρίσκεται σε μια εποχή πρωτόγνωρης τουριστικής ανάπτυξης, η διαχείριση της οποίας είναι κομβικής σημασίας, τόσο για το άμεσο μέλλον, όσο και για τις γενιές που έρχονται.

Δομή της διπλωματικής εργασίας

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελείται από τρία κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση του τουριστικού προϊόντος του νησιού της Ρόδου, η οποία χωρίζεται σε προσφορά και ζήτηση. Το κομμάτι της προσφοράς αναλύει την Ρόδο ως προορισμό. Στο κομμάτι της ζήτησης, από την άλλη, υπάρχει ανάλυση των παραμέτρων που αφορούν του τουρίστες που επισκέπτονται το νησί. Παρουσιάζονται βασικά ποσοτικά στοιχεία, όπως αφίξεις, διανυκτερεύσεις και διάφορα οικονομικά στοιχεία, αλλά και ποιοτικά στοιχεία, όπως η συμπεριφορά των δυνητικών επισκεπτών και τι τους κάνει να επιλέξουν τελικά τη Ρόδο, ως προορισμό των διακοπών τους.

Στο δεύτερο κεφάλαιο υπάρχει η θεωρητική παρουσίαση της ιδέας του βιώσιμου τουρισμού και πως προκύπτει από την βιώσιμη ανάπτυξη και την βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.

Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο γίνεται στατιστική ανάλυση των διεθνών αφίξεων της Ρόδου με τη βοήθεια του στατιστικού πακέτου «Statgraphics», η οποία καταλήγει σε πρόβλεψη για τις μηνιαίες αφίξεις για το 2019.

Abstract

Objectives

This dissertation aims to analyze the tourist product of Rhodes, gathering many key and absolutely important elements for the tourist activities on the island, on the basis of which a centralized assessment of the performance and impact of tourism on the destination is made.

Performance gains more weight, as it is used to analyze the island's recent years arrivals, in an effort to anticipate future tourist traffic in Rodos island, in order to give a clearer picture of the future impact of tourist activity on the island.

The analysis of the idea of sustainable development and consequently of sustainable tourism development and sustainable tourism aims at concluding that it is a one-way street on how to perceive and deal with tourism, especially in Rhodes, which is at a time of unprecedented tourism development, the management of which is crucial for both the immediate future and generations to come.

Structure

This dissertation consists of three parts.

The first part analyzes the tourist product of the island of Rhodes, which is divided into supply and demand. The supply section analyzes Rhodes as a destination. For the demand side, on the other hand, there is an analysis of the parameters concerning the tourists who visit the island. Key quantitative data such as arrivals, overnight stays and various financial data, as well as qualitative data, such as the behavior of potential visitors and what makes them eventually choose Rhodes as the destination for their holiday, are presented.

In the second part there is the theoretical presentation of the idea of sustainable tourism and how it results from sustainable development and sustainable tourism development

In the third part there is a statistical analysis of the international arrivals of Rhodes with the help of the «Statgraphics» data analysis software, which results in a forecast for the monthly arrivals for 2019 .

Πίνακας Περιεχομένων

Κεφάλαιο 1^ο - Ανάλυση του τουριστικού προϊόντος του νησιού της Ρόδου.....	1
1.1 Η ιστορία της Ρόδου	1
1.2 Το τουριστικό προϊόν του νησιού της Ρόδου.....	6
1.2.1 Ανάλυση του ξενοδοχειακού κλάδου της νήσου Ρόδου	12
1.2.2 Απασχόληση.....	15
1.2.3 Αφίξεις.....	15
1.2.4 Οικονομικά αποτελέσματα για το έτος 2017	18
1.3 Προφίλ εισερχόμενων τουριστών	18
1.3.1 Βασικά χαρακτηριστικά των επισκεπτών της Ρόδου	18
1.3.2 Βαθμός ικανοποίησης	25
1.3.3 Προφίλ τουριστών για «Ηλιος και Θάλασσα»	26
1.3.4 Βασικά μεγέθη κυριότερων αγορών	28
1.4 Ανάλυση SWOT.....	32
1.5 Συμπεράσματα πρώτου μέρους.....	34
Βιβλιογραφία 1 ^{ου} κεφαλαίου	35
Κεφάλαιο 2^ο - Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη	36
2.1 Εισαγωγικά.....	36
2.2 Ορισμός βιώσιμης ανάπτυξης	36
2.2.1 Οι διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης	37
2.3 Βιώσιμος τουρισμός.....	40
2.3.1 Γιατί βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.....	43
2.3.2 Ποιον επηρεάζει; Ποιον αφορά ;.....	47
2.4 Από τη θεωρία στην πράξη.....	48
2.4.1 Σχεδιασμός & ανάπτυξη	49
2.4.1.1 Ανάλυση συνθηκών, προβλημάτων και ευκαιριών	49
2.4.1.2 Αναγνώριση στόχων και λήψη στρατηγικών αποφάσεων.....	51
2.4.1.3 Ανάπτυξη πολιτικών και προγραμμάτων δράσεων	51
2.4.2 Επιρροή του τρόπου λειτουργίας των τουριστικών επιχειρήσεων	53
2.5 Διαχείριση, παρακολούθηση και λήψη διορθωτικών δράσεων	54
2.5.1 Φέρουσα Ικανότητα.....	55

2.5.2 Όρια αποδεκτής αλλαγής - Limits of Acceptable Change (LAC)	56
2.5.3 Διαδικασία διαχείρισης των επισκεπτών – Process for Visitor Impact Management (VIM)	57
2.5.3 Ανάλυση οικολογικού αποτυπώματος – Ecological Footprint Analysis (EFA)	57
2.5.5 Κινητήριες δυνάμεις, Πιέσεις, Κατάσταση, Επιπτώσεις, Αντιδράσεις – Drivers, Pressures, State, Impact, Responses (DPSIR).....	58
2.5.6 Δείκτες	59
2.6 Κύκλος ζωής τουριστικού προϊόντος.....	60
2.6.1 Ο κύκλος ζωής του τουρισμού μια περιοχής.....	60
3.6.2 Μοντέλο Irridex.....	64
2.7 Συμπεράσματα τρίτου μέρους.....	66
Βιβλιογραφία 2 ^{ου} κεφαλαίου	68
Κεφάλαιο 3^ο- Προβλέψεις τουριστικών αφίξεων για Ρόδο, 2019	72
3.1 Χρονοσειρές	72
3.1.1 Χαρακτηριστικά χρονοσειρών	72
3.1.2 Ανάλυση χρονοσειρών	73
3.1.3 Το υπόδειγμα ARIMA(p,d,q)	74
3.1.4 Πρόβλεψη χρονοσειρών - Μεθοδολογία Box-Jenkins	75
3.2 Μοντέλο πρόβλεψης	77
3.2.2 Προκρινόμενο μοντέλο	79
3.2.3 Διαγνωστικά	80
3.2.4 Πρόβλεψη	82
3.2.5 Σχολιασμός πρόβλεψης.....	83
3.3 Συμπεράσματα τρίτου κεφαλαίου	83
Βιβλιογραφία 3 ^{ου} κεφαλαίου	85
Βιβλιογραφία.....	86
Ελληνική.....	86
Ξενόγλωσση	87
Ηλεκτρονικές & λοιπές πηγές.....	90
Παράρτημα.....	91
Αυτόματη μέθοδος επιλογής μοντέλου	91
Πίνακες και διαγράμματα μοντέλου ARIMA(1,0,4)x(0,1,3) 12 με σταθερά	96

Ευρετήριο Πινάκων

Πίνακας 1 - Επισκέπτες σε Μουσεία / Αρχαιολογικούς χώρους 2010-2017	9
Πίνακας 2 - Εξέλιξη ξενοδοχειακού δυναμικού 2010 - 2018	12
Πίνακας 3 - Δυναμικότητα καταλυμάτων ξενοδοχειακού τύπου και κάμπινγκ	13
Πίνακας 4 - Ξενοδοχειακό δυναμικό κατά κατηγορία (2018)	13
Πίνακας 5 - Ενοικιαζόμενα δωμάτια Ρόδος (2017)	14
Πίνακας 6 - Διανυκτερεύσεις και πληρότητες	14
Πίνακας 7- Η απασχόληση στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2010 - 2017 (σε χιλ.)	15
Πίνακας 8 - Αεροπορικές Αφίξεις Ρόδου	16
Πίνακας 9 - Κίνηση Κρουαζιερόπλοιων στο λιμάνι της Ρόδου	17
Πίνακας 10- Επιβατική κίνηση στο λιμάνι της Ρόδου	17
Πίνακας 11 - Είδος Ταξιδιώτη	19
Πίνακας 12- Ηλικιακή Ομάδα	19
Πίνακας 13- Πρώτη Φορά στη Ρόδο;	20
Πίνακας 14 - Επίσκεψη στη Ρόδο	20
Πίνακας 15 - Τι σας επηρέασε στην επιλογή ;	21
Πίνακας 16 - Κυριότερες χώρες προέλευσης	21
Πίνακας 17- Μέση διαμονή / εθνικότητα	22
Πίνακας 18 - Κόστος πακέτου € / εθνικότητα	22
Πίνακας 19- Επιπλέον δαπάνες € / εθνικότητα	22
Πίνακας 20 - Επιπλέον δαπάνες / κατηγορία	23
Πίνακας 21 - Κόστος πακέτου σε €	23
Πίνακας 22 - Από πού έγινε η κράτηση ;	24
Πίνακας 23 - Είδος Πακέτου	24
Πίνακας 24 - Επιπλέον δαπάνες σε €	24
Πίνακας 25- Μέση διαμονή / μήνα	25
Πίνακας 26- Βαθμός Ικανοποίησης	25
Πίνακας 27- Ταξιδιωτικές εισπράξεις (σε εκατομμύρια)	29
Πίνακας 28 - Επισκέψεις (σε χιλιάδες)	29
Πίνακας 29 - Διανυκτερεύσεις (σε χιλιάδες)	30
Πίνακας 30 - Δαπάνη ανά επίσκεψη (σε €)	30
Πίνακας 31 - Δαπάνη ανά διανυκτέρευση (σε €)	31
Πίνακας 32 - Μέση διάρκεια παραμονής	31
Πίνακας 33 – Εκτιμώμενα στατιστικά μεγέθη των συγκρινόμενων μοντέλων	79
Πίνακας 34 - Σύνοψη μοντέλου ARIMA(1,0,4)x(0,1,3)12 με σταθερά	81
Πίνακας 35 – Έλεγχοι των καταλοίπων των συγκρινόμενων μοντέλων	81
Πίνακας 36 – Διεθνείς Αφίξεις 2007-2019	82
Πίνακας 37 – Μηνιαία πρόβλεψη αφίξεων για 2019 & διαστήματα εμπιστοσύνης	82
Πίνακας 38 – Αξιολόγηση ικανότητας πρόβλεψης αυτόματου μοντέλου ARIMA(2,0,2)x(2,1,2)12 με σταθερά	93
Πίνακας 39 – Σύνοψη αυτόματου μοντέλου ARIMA(2,0,2)x(2,1,2)12 με σταθερά	93
Πίνακας 40 – Εκτιμώμενα στατιστικά μεγέθη των συγκρινόμενων αυτόματων μοντέλων	93
Πίνακας 41 – Έλεγχοι των καταλοίπων των συγκρινόμενων αυτόματων μοντέλων	94
Πίνακας 42 - Αυτόματη μηνιαία πρόβλεψη για 2019 & διαστήματα εμπιστοσύνης	96
Πίνακας 43 - Αξιολόγηση ικανότητας πρόβλεψης μοντέλου	96

Ευρετήριο Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1- Μοντέλο των αξιών και αρχών του βιώσιμου τουρισμού.	44
Διάγραμμα 2- Ο κύκλος ζωής ενός τουριστικού προϊόντος, Butler (1980), ίδια επεξεργασία	61
Διάγραμμα 3- Τα τέσσερα στάδια του IRRIDEX, Doxey (1975), ίδια επεξεργασία	65
Διάγραμμα 4 - Time Sequence Plot for RHO INT ARR 2009-2018 ARIMA (1,0,4)x(0,1,3) 12 με σταθερά	80
Διάγραμμα 5 Residual Periodogram for RHO INT ARR 2009-2018 ARIMAARIMA(2,1,1)	91
Διάγραμμα 6 - Time Sequence Plot for RHO INT ARR 2009-2018 ARIMAARIMA(2,1,1).....	92
Διάγραμμα 7 - Residual Autocorrelations for RHO INT ARR 2009-2018 ARIMA(2,1,1)	95
Διάγραμμα 8 - Residual Normal Probability Plot ARIMA(2,1,1)	95
Διάγραμμα 9- Residual Autocorrelations for RHO INT ARR 2009-2018 ARIMA (1,0,4)x(0,1,3) 12 με σταθερά ...	97
Διάγραμμα 10- Residual Plot for adjusted RHO INT ARR 2009-2018 ARIMA (1,0,4)x(0,1,3) 12 με σταθερά	97

Κεφάλαιο 1^ο - Ανάλυση του τουριστικού προϊόντος του νησιού της Ρόδου

1.1 Η ιστορία της Ρόδου

Ονομασία

Η Ρόδος στο πέρασμα των χρόνων είχε πολλά ονόματα. Η πρώτη αναφορά στο όνομα του νησιού γίνεται στην Ιλιάδα του Ομήρου. Έτσι το όνομα φαίνεται να προέρχεται από το ομώνυμο λουλούδι «Ρόδο», το οποίο ήταν το αγαπημένο λουλούδι το Θεού Ήλιου. Ακόμα πολλά αρχαία νομίσματα της Ρόδου, στη μια όψη φέρουν τον Θεό Ήλιο, ενώ στην άλλη ένα ρόδο. Κάποτε την ονόμασαν Φιδούσα ή Οφιούσα ή Ολόεσσα λόγω των πολλών φιδιών που υπήρχαν στο νησί, Ελαφούσα λόγω των ελαφιών που αποτελούν μέχρι και σήμερα το σύμβολο του νησιού, αλλά και Ηλιάς, εξαιτίας της μεγάλης ηλιοφάνειας κατά τη διάρκεια του έτους. Κάποια από τα άλλα ονόματα του νησιού είναι τα παρακάτω ¹ :

- Πελαγία, το νησί που αναδύθηκε μέσα από το πέλαγος.
- Αστερία, επειδή είχε έναστρο ουρανό.
- Αιθραία, καθώς καμιά μέρα του έτους δεν λείπει ο Ήλιος.
- Τρινακρία, από τα τρία κύρια ακρωτήρια που έχει.
- Ποιήεσσα, λόγω της πλούσιας βλάστησης.
- Αταβυρία, από το ψηλότερο βουνό της που ονομάζεται Αττάβυρος.
- Μακαρία, λόγω της πλούσιας φύσης ήταν και ευτυχισμένη.
- Τελχινία, από του πρώτους κάτοικους του νησιού, τους Τελχίνες.
- Κορυμβία, επειδή αφθονούσε στο νησί το φυτό κισσός.
- Σταδία, εξαιτίας του σχήματός του νησιού που είναι σαν αρχαίο στάδιο.

Στις μέρες μας το νησί της Ρόδου αναφέρεται και ως:

- Το «νησί των ιπποτών», λόγω του πλήθους των μνημείων που άφησε το Τάγμα των Ιπποτών του Αγίου Ιωάννη, από την περίοδο που κατείχε το νησί.
- Το «νησί του ήλιου», λόγω της εκτεταμένης ηλιοφάνειας καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.
- Το «σμαραγδένιο νησί», λόγω του σχήματός του, που παραπέμπει στον πολύτιμο λίθο.

Μυθολογία

Ο Πίνδαρος αναφέρει για τη Ρόδο πως όταν ο Δίας και οι άλλοι θεοί αποφάσισαν να μοιράσουν τη γη, ξέχασαν να κρατήσουν έναν κλήρο για τον θεό Ήλιο, που έλειπε, καθώς εκτελούσε τα καθημερινά του καθήκοντα. Όταν ο Ήλιος ανέφερε την αδικία, ο Δίας ήταν

¹ Πηγή : «Ρόδος: Το όνομα της Ρόδου». Περιοδικό Γεωτρόπιο, Τεύχος 12 (Ιουλ. 2000): 20-31.

έτοιμος να ξανακάνει την κλήρωση, αλλά ο Ήλιος δεν τον άφησε, καθώς, μέσα από τη θάλασσα είδε να αναδύεται μια εύφορη χώρα. Τότε ζήτησε από τη Λάχεση και τον Δία να δώσουν όρκο, πως όταν το νησί αυτό τελικά αναδυθεί θα είναι δικό του για πάντα, όπως και έγινε.

Ο Διόδωρος ο Σικελός λέει, πως οι πρώτοι κάτοικοι του νησιού ήταν οι Τελχίνες, σπουδαίοι τεχνίτες και εφευρέτες, που κατείχαν μαγικές ικανότητες. Στο νησί ο Δίας έσμιξε με την ντόπια νύμφη Ιμαλία, που του έκανε τρεις γιους και ο Ποσειδώνας με την αδελφή των Τελχινών, την Αλία, που του έκανε έξι γιους και μια κόρη, τη Ρόδο. Όταν, μια φορά η θεά Αφροδίτη ταξίδευε από τα Κύθηρα στην Κύπρο, οι γιοι του Ποσειδώνα την εμπόδισαν να σταματήσει εκεί. Οργισμένη η θεά τους τρέλανε και αυτοί βίασαν τη μητέρα τους και προκάλεσαν πολλά κακά στον τόπο. Όταν ο Ποσειδώνας έμαθε τι είχε γίνει, έθαψε τους γιους του στη γη. Η Αλία έπεσε εκούσια στη θάλασσα και οι ντόπιοι της απέδωσαν θεϊκές τιμές, ονομάζοντάς τη Λευκοθέα. Οι Τελχίνες έζησαν στο νησί ωςότου να αντιληφθούν τον επερχόμενο κατακλυσμό, οπότε το εγκατέλειψαν. Μετά τον κατακλυσμό, ο θεός Ήλιος έσμιξε με τη Ρόδο στο νησί, χαρίζοντάς του το όνομά της, και εξαφάνισε τα νερά της πλημμύρας. Ο Ήλιος με τη Ρόδο γέννησαν επτά γιους, τους Ηλιάδες: Όχιμο, Κέρκαφο, Μάκαρα, Ακτίνα, Τενάγη, Τρίοπα, Κάνδαλο και μια κόρη την Ηλεκτρυώνη, που πέθανε παρθένα. Όταν οι Ηλιάδες ανδρώθηκαν, ο Ήλιος τους αποκάλυψε ότι οι πρώτοι που θα τελούσαν θυσία στη θεά Αθηνά, θα είχαν για πάντα την εύνοιά της. Πράγματι, οι Ηλιάδες θυσίασαν πρώτοι στη θεά, αλλά πάνω στη βιασύνη τους δεν έκαψαν τα θύματά τους πριν τα προσφέρουν στους βωμούς. Για αυτό το λόγο παρέμεινε η παράδοση των άπυρων θυσιών στη θεά Αθηνά στο νησί. Οι Ηλιάδες ξεχώριζαν στη μάθηση και περισσότερο στην αστρολογία, εισήγαγαν νέες πρακτικές στη ναυτιλία και διέταξαν τον διαχωρισμό της μέρας σε ώρες. Ο πιο ευφυής από αυτούς ήταν ο Τενάγης και τα αδέρφια του τον σκότωσαν από τη ζήλια τους. Αλλά, μόλις η πράξη τους έγινε γνωστή διέφυγαν σε άλλα μέρη. Μόνο ο Όχιμος και ο Κέρκαφος, που δε μετείχαν στον φόνο, έμειναν στο νησί και έχτισαν την Αχαΐα. Ο Όχιμος, ως μεγαλύτερος, έγινε ηγεμόνας και πήρε για σύζυγό του μια ντόπια νύμφη, την Ηγητορία, από την οποία απέκτησε μια κόρη, την Κυδίππη. Ο Κέρκαφος παντρεύτηκε την Κυδίππη και διαδέχθηκε τον Όχιμο. Οι τρεις γιοι τους, ο Κάμειρος, ο Ιάλυσος και ο Λίνδος μοίρασαν το νησί σε τρία μέρη και ο καθένας έκτισε μια πόλη με το όνομά του.

Κλασική Περίοδος

Το νησί κατοικήθηκε στα τέλη της Νεολιθικής περιόδου (4000 π.Χ.). Κατά την διάρκεια κυριαρχίας του Μινωικού Πολιτισμού (17ος αιώνας π.Χ.) εγκαθίστανται στην Ρόδο οι Κρητικοί Τελχίνες, τους οποίους οι παραδόσεις θέλουν να είχαν άγρια και μελαπή όψη, λόγω της ενασχόλησής τους με την κατεργασία των μετάλλων. Μάλιστα ήταν οι πρώτοι που κατασκεύασαν αγάλματα θεών, όπως τον «Απόλλωνα Τελχίνιον» στην Λίνδο, την Ήρα στην Ιαλυσό και την «Ήρα Τελχίνια» στην Κάμειρο. Μετά από δύο αιώνες έρχονται στο νησί οι πρώτοι Μυκηναίοι (Αχαιοί και Δωριείς) με ειρηνικές προθέσεις, που όμως δεν αργούν

να μετατραπούν σε έριδες. Εκείνη την εποχή χτίζονται στο νησί ακροπόλεις και τείχη στις πόλεις – κράτη της αρχαίας Ρόδου.

Η άφιξη των Δωριέων στη Ρόδο σηματοδοτεί και τον διαχωρισμό του νησιού σε τρία κράτη, που είχαν κέντρο τις πόλεις: Ιαλυσός στα βορειοδυτικά, Κάμιρος στα δυτικά και Λίνδος στα ανατολικά. Δεν υπάρχουν μαρτυρίες για εντάσεις και διενέξεις μεταξύ των τριών πόλεων της Ρόδου. Το 408 π.Χ. οι τρεις μεγάλες πόλεις του νησιού, Ιαλυσός, Κάμιρος και Λίνδος, ίδρυσαν την πόλη της Ρόδου². Οι τρεις αιώνες που ακολούθησαν αποτέλεσαν την «χρυσή περίοδο» της Ρόδου. Το θαλάσσιο εμπόριο, η ναυσιπλοΐα καθώς και οι συνετές και προοδευτικές πολιτικές και διπλωματικές κινήσεις διατήρησαν την πόλη δυνατή και ακμάζουσα μέχρι τους Ρωμαϊκούς χρόνους. Την ίδια περίοδο, η Ρόδος παράγει εξαιρετική τέχνη. Το πιο ονομαστό δημιούργημα ήταν ο Κολοσσός, ένα από τα εφτά θαύματα του κόσμου, ο οποίος φτιάχτηκε ανάμεσα στο 304 π.Χ. με 293 π.Χ. από τον Λίνδιο γλύπτη Χάρη. Η κατασκευή του Κολοσσού διήρκεσε 12 χρόνια και ολοκληρώθηκε το 282 π.Χ. Για πολλά έτη, το άγαλμα ήταν τοποθετημένο, πιθανότατα, στην είσοδο του λιμανιού και προσωποποιούσε τον θεό Ήλιο μέχρι την στιγμή που ένας δυνατός σεισμός χτύπησε την Ρόδο το 226 π.Χ. Η πόλη υπέστη σοβαρότατες ζημιές και το άγαλμα του Κολοσσού κατέρρευσε³. Το πολεοδομικό σχέδιο της αρχαίας πόλης της Ρόδου βασίστηκε στις πολεοδομικές και φιλοσοφικές ιδέες του διάσημου αρχαίου Έλληνα πολεοδόμου Ιππόδαμου. Το σχέδιο των δρόμων της αρχαίας πόλης είναι γνωστό χάρη σε αρχαιολογικές ανασκαφές δεκαετιών. Τα οικοδομικά τετράγωνα είχαν τις ακόλουθες διαστάσεις : 47,70x26,50 m και είχαν όλα το ίδιο μέγεθος. Καθένα από αυτά περιλάμβανε τρία σπίτια και περιτριγυριζόταν από δρόμους πλάτους 5-6 μέτρων. Μεγαλύτερες οικοδομικές ενότητες σχημάτιζαν περιοχές οι οποίες περικλείονταν από μεγαλύτερους δρόμους πλάτους 8-11 μέτρων. Κάθε τέτοια περιοχή αποτελούταν από 36 τετράγωνα ή 108 σπίτια. Η αρχαία πόλη είχε ένα εκτεταμένο και καλά δομημένο αποχετευτικό δίκτυο καθώς και δίκτυο υδροδότησης.

Ρωμαϊκή Περίοδος

Η ανεξαρτησία της πόλης τερματίστηκε το 164 π.Χ. όταν η Ρόδος έγινε επαρχία της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Ωστόσο μέχρι τον 1ο αιώνα μ.Χ., η Ρόδος διατήρησε σε μεγάλο βαθμό το μεγαλείο της και εξελίχθηκε σε ένα από τα σημαντικότερα κέντρα γνώσης, επιστήμης και τέχνης. Πέρα από τις γραπτές πηγές που διασώζονται έως τις μέρες μας, οι αρχαιολογικές ανασκαφές που συνεχίζονται ακόμη δίνουν μια ξεκάθαρη εικόνα του πολιτισμού που άκμασε την περίοδο αυτή.

²Πηγή : Παπαχριστοδούλου, Χριστόδουλος (1994), Ιστορία της Ρόδου: Από τους προϊστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) (σελ.60)

³ Πηγή : "Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια" (Δρανδάκη), τ. 10, 1939. σελ.760

Βυζαντινή Περίοδος

Κατά την πρώιμη Χριστιανική περίοδο (330-650 μ.Χ), η Ρόδος αποτελούσε κομμάτι της εκχριστιανισμένης Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας που είναι ευρύτερα γνωστή ως Βυζαντινή Αυτοκρατορία ⁴. Μολονότι λιγότερο σημαντική και ακμάζουσα απ' ό,τι στο παρελθόν, η πόλη της Ρόδου ήταν επισκοπική έδρα και είχε σημαντικό αριθμό εκκλησιών ανάμεσα στις οποίες υπήρχαν κάποιες βασιλικές εντυπωσιακών διαστάσεων. Παράλληλα ήταν σημαντική στρατιωτική βάση. Οι Άραβες που έκαναν την εμφάνιση τους στην Μεσόγειο τον 7ο αιώνα επιτέθηκαν στη Ρόδο και την κατέλαβαν για μερικές δεκαετίες. Στους αιώνες που ακολούθησαν, η πόλη συρρικνώθηκε σε μέγεθος και οχυρώθηκε με νέα τείχη. Ταυτόχρονα, χωρίστηκε σε δύο ζώνες, μια για την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία και μια για τους «λαϊκούς». Η ζώνη αυτή αντανακλά την κοινωνική πραγματικότητα των μεσαιωνικών χρόνων. Λόγω έλλειψης γραπτών πηγών υπάρχει απουσία συσσωρευμένης πληροφόρησης σχετικά με την περίοδο αυτή. Οι αναστηλώσεις που έγιναν από τους Ιταλούς αργότερα αγνόησαν ή και ακόμη προκάλεσαν ζημιές σε κτίρια της εποχής αυτής που διασωθεί προς όφελος αυτών της περιόδου των Ιπποτών.

Ιπποτική Περίοδος ⁵

Το 1309 το νησί πουλήθηκε στο τάγμα των Ιπποτών του Αγίου Ιωάννη της Ιερουσαλήμ. Το τάγμα ιδρύθηκε τον 12ο αιώνα στην Ιερουσαλήμ με στόχο την νοσηλεία και περίθαλψη των προσκυνητών και σταυροφόρων αλλά πολύ σύντομα μετεξελίχθηκε σε μάχιμη στρατιωτική μονάδα η οποία απέκτησε μεγάλες εκτάσεις γης. Έχοντας οπισθοχωρήσει από την Ιερουσαλήμ και αργότερα από την Κύπρο, το τάγμα ίδρυσε την έδρα του στη Ρόδο και απέκτησε κατά την χρονική περίοδο αυτή ηγετικό ρόλο στην Ανατολική Μεσόγειο. Κατά την διάρκεια της παραμονής των Ιπποτών στη Ρόδο, οι οχυρώσεις επεκτάθηκαν, εκσυγχρονίσθηκαν και συνεχώς ενισχύονταν. Ένα νοσοκομείο, ένα παλάτι, αρκετές εκκλησίες ήταν ορισμένα από τα πολλά δημόσια κτίρια τα οποία αναγέρθηκαν την εποχή αυτή. Τα κτίρια αυτά αποτελούν αξιοσημείωτα παραδείγματα της Γοθικής και Αναγεννησιακής αρχιτεκτονικής. Παρόλες τις προστριβές που υπήρχαν με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, το θαλάσσιο εμπόριο αποτελούσε πηγή πλούτου και οι αγορές της πόλης ήταν ακμάζουσες. Την περίοδο της κατοχής των Ιπποτών το νησί της Ρόδου διήγε περίοδο ακμής και οι σχέσεις μεταξύ των Ιπποτών και των ντόπιων χαρακτηρίζονταν από ανοχή και συχνά από στενή συνεργασία. Οι περισσότεροι από τους δρόμους της Μεσαιωνικής πόλης συμπίπτουν με τους δρόμους της αρχαίας πόλης ενώ διατηρήθηκε η διαίρεση της πόλης σε δύο ζώνες.

Το τάγμα στη Ρόδο διατηρούσε ένα πολύ καλά οργανωμένο αρχείο το οποίο περιλάμβανε έγγραφα που είχαν εκδοθεί από τις διοικητές αρχές, αλληλογραφία, νομικά έγγραφα κ.α. Το αρχείο αυτό διατηρείται έως τις μέρες μας και σώζεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη της

⁴ Πηγή : Παπαχριστοδούλου, Χριστόδουλος (1994), Ιστορία της Ρόδου: Από τους προϊστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) (σελ.235, 346-351)

⁵ Πηγή : www.rhodes2021.eu/v1/index.php/el/rodos/istoria

Μάλτας. Το αρχείο αυτό αποτελεί μια αξιόλογη πηγή πληροφόρησης για την περίοδο αυτή. Η πόλη είχε διαιρεθεί σε δύο ζώνες με ένα εσωτερικό τείχος. Το βόρειο τμήμα το οποίο ήταν γνωστό ως Chastel, Chateau, Castrum, Castellum ή Conventus, όπου βρισκόταν το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου, ο καθολικός καθεδρικός ναός και η κατοικία του καθολικού επισκόπου, τα καλύμματα των «γλωσσών», οι κατοικίες των Ιπποτών, ένα νοσοκομείο κ.α. Το νότιο τμήμα γνωστό ως ville, burgus ή burgum ήταν η περιοχή όπου ζούσαν οι λαϊκοί και περιλάμβανε την αγορά, συναγωγές, εκκλησίες καθώς και δημόσια και εμπορικά κτίρια.

Οθωμανική Περίοδος

Το 1522 ⁶ οι Οθωμανοί Τούρκοι κατέκτησαν την πόλη μετά από μια δεύτερη μακρά πολιορκία. Νέα κτίρια κατασκευάστηκαν: τζαμιά, δημόσια λουτρά και κατοικίες για τους νέους κατακτητές. Οι Έλληνες υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν την οχυρωμένη πόλη και να μετοικήσουν σε περιοχές εκτός των τειχών. Κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας, η Ρόδος έχασε τον διεθνή της χαρακτήρα. Η πόλη διατήρησε την κύρια οικονομική της λειτουργία ως αγορά αγροτικών προϊόντων για το εσωτερικό τμήμα του νησιού καθώς και των τριγύρω μικρών νησιών. Μετά την εγκαθίδρυση της κυριαρχίας τους στο νησί, οι Οθωμανοί Τούρκοι επιδιόρθωσαν τα τείχη που είχαν υποστεί ζημιές, μετέτρεψαν τις περισσότερες εκκλησίες σε τζαμιά και μεταρρύθμισαν τις μεγάλες κατοικίες σε ιδιωτικά ή δημόσια κτίρια. Οι παραπάνω μετατροπές αποτέλεσαν μια μακροχρόνια διαδικασία που είχε σαν στόχο να αναμορφώσουν και να προσομοιάσουν τα κτίρια έτσι ώστε να ταιριάζουν με τον Οθωμανικό τρόπο ζωής.

Οι προσόψεις των κτιρίων της περιόδου των Ιπποτών με τους σκαλιστούς τους διακόσμους, τις τοξωτές πύλες και τους πέτρινους πελεκητούς τοίχους, εμπλουτίστηκαν με τα τυχαία χαρακτηριστικά της Οθωμανικής Αρχιτεκτονικής προσαρμοσμένης όμως στο τοπικό κλίμα και πολιτισμό. Στα πλαίσια της διαδικασίας αυτής, τα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά των υπαρχόντων κτιρίων διατηρήθηκαν. Οι πιο χαρακτηριστικές προσθήκες ήταν τα λουτρά (συνήθως στο πίσω μέρος των σπιτιών) και τα ξύλινα κλειστά μπαλκόνια στις προσόψεις των σπιτιών πάνω από στενούς δρόμους. Έτσι, τα περισσότερα κτίρια της εποχής των Ιπποτών στη Μεσαιωνική πόλη ήταν καλά διατηρημένα. Το αποτέλεσμα ήταν ένα μείγμα ανατολικής αρχιτεκτονικής με έντονα δυτικά στοιχεία που είχαν παραμείνει και νέα κτίρια που κτίστηκαν με το ύφος της τότε τοπικής αρχιτεκτονικής.

Τον 19ο αιώνα η παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας είχε σαν αποτέλεσμα την παραμέληση της πόλης και των κτιρίων της τα οποία υπέστησαν περαιτέρω φθορά λόγω των δυνατών σεισμών που συχνά πλήττουν την περιοχή.

⁶ Πηγή : Παπαχριστοδούλου, Χριστόδουλος (1994), Ιστορία της Ρόδου: Από τους προϊστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948) (σελ.325-327)

Ιταλοκρατία

Τα ιταλικά στρατεύματα κατέλαβαν το νησί και την υπόλοιπη Δωδεκάνησο το 1912. Το 1923 η Ιταλία ίδρυσε μια αποικία, τα ιταλικά νησιά του Αιγαίου. Οι Ιταλοί κατεδάφισαν τα σπίτια που είχαν κτιστεί πάνω και παραπλεύρως των τειχών κατά την Οθωμανική περίοδο και μετέτρεψαν το Εβραϊκό και το Οθωμανικό νεκροταφείο σε μια «πράσινη ζώνη» που περιλάμβανε την Μεσαιωνική πόλη. Διατήρησαν τα εναπομείναντα στοιχεία της περιόδου των Ιπποτών ενώ αφαίρεσαν όλες τις Οθωμανικές προσθήκες. Ταυτόχρονα, επανοικοδόμησαν το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου. Τέλος, ίδρυσαν ένα ινστιτούτο για την μελέτη της Ιστορίας και του Πολιτισμού της περιοχής. Οι Ιταλοί υλοποίησαν σημαντικά έργα υποδομής (δρόμους, παροχή ηλεκτρισμού, λιμάνι κ.α.) και μεταμόρφωσαν σε σημαντικό βαθμό την πόλη της Ρόδου, η οποία διέθετε πλέον ένα νέο πολεοδομικό σχέδιο, κανονισμούς δόμησης και πολλά νέα δημόσια και ιδιωτικά κτίρια.

Σύγχρονη εποχή

Οι βόμβες των Βρετανών που έπεσαν στην Μεσαιωνική πόλη το 1944 είχαν σαν αποτέλεσμα πολλά θύματα και την καταστροφή πολλών κτιρίων γεγονός που δημιούργησε πολλά κενά στον πολεοδομικό ιστό. Στις 7 Μαρτίου 1948 η Ρόδος ενσωματώθηκε στην Ελλάδα μαζί με τα υπόλοιπα Δωδεκάνησα. Ένα από τα πρώτα διατάγματα της Ελληνικής κυβέρνησης - διοίκησης όρισαν τις περιοχές αυτές ως «περιοχές για μελλοντικές ανασκαφές» και ένα μεγάλο αριθμό κτιρίων ως «διατηρητέα κτίρια». Το 1957, ένα νέο πολεοδομικό σχέδιο εγκρίθηκε με διάταγμα και το 1960 το σύνολο της Μεσαιωνικής Πόλης αναγνωρίστηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού ως «προστατευόμενο μνημείο». Το 1961 και το 1963 εξεδόθησαν νέα διατάγματα σχετικά με το πολεοδομικό σχέδιο της πόλης. Τα διατάγματα αυτά προέβλεπαν την διαπλάτυνση των υπάρχοντων δρόμων και την διάνοιξη νέων. Αυτές οι αποφάσεις δεν υλοποιήθηκαν στην Μεσαιωνική Πόλη λόγω της σθεναρής αντίστασης της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας.

Το 1988, η παλιά πόλη της Ρόδου ανακηρύχθηκε από την UNESCO Πόλη Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

1.2 Το τουριστικό προϊόν του νησιού της Ρόδου

Η Ρόδος αποτελεί έναν από τους πλέον δημοφιλείς προορισμούς της Ελλάδας και την επισκέπτονται κάθε χρόνο εκατοντάδες χιλιάδες τουριστών απ' όλο τον κόσμο. Σαν τουριστικό προϊόν προσφέρει πολλές μοναδικές εμπειρίες στους επισκέπτες της και μεγάλη ποικιλία διαφορετικών δραστηριοτήτων και ειδών τουρισμού. Υπάρχουν φυσικά πολλά ζητήματα τα οποία θα πρέπει να επιλυθούν και διάφορα άλλα να βελτιωθούν.

Σκοπός της παρούσας διπλωματική εργασίας είναι να θίξει κάποια από αυτά, περισσότερο μακροπρόθεσμα κυρίως, τα οποία έχουν να κάνουν με τα μελλοντική πορεία του τουρισμού στο νησί.

Συγκοινωνίες

Η πρόσβαση στο νησί γίνεται αεροπορικώς ή ακτοπλοϊκώς και η διασύνδεση με την υπόλοιπη χώρα και το εξωτερικό είναι συχνή, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών υψηλής τουριστικής ζήτησης.

Η Ρόδος διαθέτει ένα διεθνές αεροδρόμιο, το «Διαγόρας», που είναι εγκατεστημένο στην περιοχή Παραδείσι και απέχει από την πόλη της Ρόδου 14 χιλιόμετρα, το οποίο διαχειρίζεται η ξένη εταιρία Frarort, σύμφωνα με την ιστοσελίδα της οποίας "Στο πλαίσιο της ανάληψης της διαχείρισης και λειτουργίας των 14 αεροδρομίων, η Frarort Greece έχει καταρτίσει ένα ολοκληρωμένο πλάνο για τον εκμοντερνισμό και ανάπτυξη τους. Το πλάνο της εταιρείας περιλαμβάνει άμεσες αλλά και σε βάθος χρόνου εργασίες και έργα ανάπτυξης των υποδομών στα αεροδρόμια, οι οποίες θα συμβάλλουν καθοριστικά στην αύξηση του αριθμού των επιβατών, αλλά και στη βελτίωση της ταξιδιωτικής τους εμπειρίας. Για το σύνολο των έργων ανάπτυξης η Frarort Greece θα επενδύσει μέχρι το 2021 τουλάχιστον το ποσό των 400 εκατ. ευρώ. Στην υπόλοιπη διάρκεια της περιόδου παραχώρησης θα πραγματοποιήσει επιπλέον έργα συντήρησης και αναβάθμισης στα αεροδρόμια, υλοποιώντας συνολικά επενδύσεις ύψους 1 δις. ευρώ περίπου."

Συγκεκριμένα για το Αεροδρόμιο Ρόδου «Διαγόρας», θα ακολουθήσουν οι εξής αναβαθμίσεις ⁷ :

- Αναδιαμόρφωση του τερματικού σταθμού
- Αναδιοργάνωση του χώρου στάθμευσης των αεροσκαφών
- Νέος πυροσβεστικός σταθμός
- 3% αύξηση των σταθμών Check-in (από 40 σε 45)
- 13% αύξηση του συνολικού αριθμού πυλών (από 16 σε 18)
- 71% αύξηση των σημείων ασφαλείας και ελέγχου του αεροδρομίου (από 7 σε 12)
- 25% αύξηση χώρων παραλαβής αποσκευών (από 4 σε 5)

Η πόλη της Ρόδου διαθέτει τρία λιμάνια και μια μαρίνα. Στο α' λιμάνι, το οποίο βρίσκεται κατά μήκος της οδού 7ης Μαρτίου, στο κέντρο της πόλης, ελλιμενίζονται τα μικρά πλοία που συνδέουν την πόλη με άλλα μέρη του νησιού και τα μικρά νησιά. Το β' λιμάνι, αποτελεί το παλιό λιμάνι της πόλης όπου ελλιμενίζονται τα μεγαλύτερα Ε/Γ, Ο/Γ και το καλοκαίρι τα κρουαζιερόπλοια. Από το καλοκαίρι του 2009, δόθηκε λύση σε ένα χρόνιο πρόβλημα του λιμανιού της Ρόδου, καθώς δημιουργήθηκε το γ' λιμάνι της πόλης (Ακαντιάς), στο οποίο μεταφέρθηκαν τα επιβατικά πλοία προερχόμενα από τον Πειραιά, την Κρήτη και την Θεσσαλονίκη, ενώ το παλιό λιμάνι χρησιμοποιείται πλέον μόνο για τα κρουαζιερόπλοια. Το νησί έχει καθημερινή ακτοπλοϊκή σύνδεση με τον Πειραιά και την Κω, ενώ συνδέεται συχνά με την Κρήτη, τα υπόλοιπα Δωδεκάνησα, πολλά νησιά των Κυκλάδων, τη

⁷ Πηγή : Frarort Greece

Θεσσαλονίκη, τη Λέσβο, τη Χίο και τη Σάμο. Στη μαρίνα της Ρόδου βρίσκονται συχνά πολλές θαλαμηγοί υπό ξένη σημαία αλλά και ψαροκάικα.

Το ΚΤΕΛ Ρόδου χρησιμοποιείται για τις μακρινές διαδρομές στην ανατολική πλευρά του νησιού . Το ΚΤΕΛ Ρόδου, έχει ανανεώσει ολόκληρο τον στόλο των οχημάτων του με καινούρια λεωφορεία τελευταίου τύπου και εξυπηρετεί την ανατολική μεριά του νησιού με πολλαπλά δρομολόγια , κυρίως κατά την θερινή περίοδο που η επιβατική κίνηση είναι αυξημένη. Το ΚΤΕΛ Ρόδου, δεν πραγματοποιεί δρομολόγια που συνδέουν την πόλη με την Αθήνα (όπως συμβαίνει σε άλλα νησιά). Η Δημοτική Επιχείρηση Συγκοινωνιών ΡΟΔΑ εξυπηρετεί συγκοινωνιακά την πόλη και τα προάστια αυτής. Η επιχείρηση αναδιοργανώθηκε το 2007, οπότε απέκτησε νέα λεωφορεία, ανασυγκρότησε τις γραμμές, αφαίρεσε μη αποδοτικές γραμμές και διαχώρισε τις γραμμές σε "εντός δήμου Ροδίων" και "προαστίων". Επίσης απέκτησε τον έλεγχο της Υπεραστικής Περιοχής της Δυτικής Πλευράς της νήσου Ρόδου (Δαματριά, Θεολόγος, Σορωνή, Διμυλιά, Ελεούσα, Αρχίπολη, Πλατάνια, Απόλλωνα, Φάνες, Καλαβάρδα, Μαντρικό, Κρητηνία, Σάλακος, Έμπωνα, Άγιος-Ισίδωρος, Σιάννα και Μονόλιθος) στα οποία δρομολογήθηκαν τα παλαιότερα λεωφορεία της αστικής και περιαστικής συγκοινωνίας.

Τέλος, ένας μεγάλος αριθμός επαγγελματιών οδηγών ταξί δραστηριοποιούνται στο νησί και είναι διαθέσιμοι καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας.

Παραλίες & Γαλάζιες Σημαιές ⁸

Οι περισσότερες παραλίες του νησιού σύμφωνα με το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (Ειδική Γραμματεία Υδάτων) διαθέτουν εξαιρετικής ποιότητας νερά.

Το Μάιο του 2018, ο ενιαίος Δήμος Ρόδου βραβεύθηκε με συνολικά 35 «Γαλάζιες Σημαιές». Η «Γαλάζια Σημαία» είναι ένα διεθνές σύμβολο περιβαλλοντικής ποιότητας παγκόσμια αναγνωρισμένο, που από το 1987 απονέμεται σε όσες ακτές και μαρίνες πληρούν τις αυστηρές προϋποθέσεις του. Πιο συγκεκριμένα, οι παραλίες της Ρόδου που έχουν βραβευθεί με «Γαλάζια Σημαία» είναι οι εξής :

- Αμμούδες Φαληράκι/Alila Resort
- Αμμούδες-Φαληράκι/ Elycium Reosrt
- Αμμούδες-Φαληράκι/Rodos Palladium
- Ανατολικά Ενυδρείου
- Αφάντου 2/Irene Palace & Port Royal
- Βαγιές/Λαδικό
- Βληχά/Lindos Mare & Lindos Blu
- Γαλούνι Κοκκινόγια/Mitsis Rodos Village
- Γαλούνι Κοκκινόγια/Princess Adriana Resort

⁸ Πηγή : Εφημερίδα «Η Ροδιακή», 10/05/18

- Καβουράκια/Aldemar Amilia Mare & Paradise Village
- Καλλιθέα
- Κιοτάρι 3/Rodos Princess Beach
- Κολύμπια Α-Λιμανάκι/Atlantica Imperial
- Κολύμπια/Mythos Beach
- Κολύμπια/Μικρή Πόλη
- Λάρδος 1/Lindos Princess Beach
- Λάρδος 3/Lindian Village
- Λαχανιά/Atrium Prestige
- Λη/My Pefkos
- Μαντώματα
- Μεγάλος Γιαλός
- Ρένη 1/Sunwing Kallithea Beach
- Ρένη Καλάθου/Atrium Palace
- Τραουνού
- Τριάντα Β/Sun Beach Resort
- Τριάντα/Electra Palace Resort
- Φαληράκι 1/Eesperides
- Φαληράκι 2/Amada Colossos
- Φαληράκι 3/Eesperos Palace
- Φαληράκι 4/Καλυψώ
- Φαληράκι 5/Blue Sea
- Φαληράκι 5/Epsilon
- Φαληράκι Α
- Φαληράκι-Καθαρά
- Φαληράκι-Καστράκι/Grecotel Rhodos Royal

Μουσεία & Αξιοθέατα

Η Ρόδος είναι ένας ιδιαίτερα ελκυστικός τουριστικός προορισμός και αυτό δεν οφείλεται μόνο στις παραλίες και τα θάλασσα. Διαθέτει πληθώρα αρχαιολογικών χώρων, μουσείων και μνημείων, υψηλής πολιτιστικής αξίας, τα οποία επισκέπτονται κάθε χρόνο εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι.

Πίνακας 1 - Επισκέπτες σε Μουσεία / Αρχαιολογικούς χώρους 2010-2017

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Μουσεία	261,364	297,687	255,536	289,731	340,944	342,237	311,637	334,035
Αρχαιολογικοί χώροι	649,503	795,743	636,590	784,757	969,773	874,333	623,846	664,397

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Μουσεία

- Παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου των Ιπποτών της Ρόδου, Ρόδος Χώρα
- Αρχαιολογικό Μουσείο Ρόδου (Νοσοκομείο των Ιπποτών , Παλιά Πόλη
- Δημοτική Πινακοθήκη Ρόδου, Παλιά Πόλη
- Κοσμητική Συλλογή Ρόδου, Παλιά Πόλη
- Νεστορίδειο Μέλαθρον, Ρόδος Χώρα,
- Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Ρόδος Χώρα
- Ενυδρείο, Ρόδος Χώρα,
- Μουσείο Μέλισσας (Παστίδα)

Αξιοθέατα και αρχαιολογικοί χώροι στη Ρόδο

- Παλιά Πόλη, Ρόδος Χώρα
- Πηγές Καλλιθέας, Καλλιθέα
- Τάφος Παλιάς Πόλης, Παλιά Πόλη
- Οδός των Ιπποτών, Παλιά Πόλη
- Κάστρο Λίνδου, Λίνδος
- Ακρόπολη Ρόδου, Ρόδος Χώρα
- Αρχαίο Στάδιο, Ρόδος Χώρα,
- Καζίνο Ρόδου, Ρόδος Χώρα
- Μονή Παναγίας Τσαμπίκας, Αρχάγγελος
- Κοιλάδα Πεταλούδων, Θεολόγος
- Επτά Πηγές, Αφάντου
- Φάρος & Ελαφάκια, Ρόδος Χώρα
- Ιερά Μονή Παναγίας Φιλερήμου & Σταυρός, Ιαλυσός
- Αρχαία Κάμειρος, Κάμειρος Σκάλα
- Κάστρο Κρητηνίας, Κρητηνία
- Κάστρο Μονολίθου, Μονόλιθος

Περιοχές φυσικού κάλλους⁹

Το πάρκο του Ροδινιού : Το πάρκο του Ροδινιού είναι ένας επίγειος παράδεισος που βρίσκεται τρία χιλιόμετρα από την πόλη της Ρόδου, κατά μήκος της λεωφόρου Ρόδου – Λίνδου. Πρόκειται για το αρχαιότερο πάρκο στον κόσμο και διακρίνεται για την πυκνή και ποικιλόμορφη βλάστησή του. Τα γεφυράκια, οι γεμάτες νούφαρα λιμνούλες και η τα υπέροχα μονοπάτια συνθέτουν το ειδυλλιακό τοπίο που συμπληρώνεται από σπάνια φυτά και έναν μικρό ζωολογικό κήπο. Τα παγόνια που φιλοξενεί ο κήπος κινούνται ελεύθερα στο πάρκο προσελκύοντας την προσοχή των επισκεπτών. Το πάρκο διαθέτει αναψυκτήριο.

⁹ Πηγή : Ιστοσελίδα Δήμου Ρόδου

Η Κοιλιάδα των Πεταλούδων : Είναι ένας σπάνιος βιότοπος που φιλοξενεί την πεταλούδα Ραπαχία Quadrirunctaria που κάνει την εμφάνισή της σε αυτό το μοναδικό φυσικό πάρκο στο διάστημα από τα μέσα Ιουνίου έως τα μέσα Σεπτεμβρίου. Διασχίζεται από το ποταμάκι Πελεκάνος. Ακολουθώντας τα ειδικά διαμορφωμένα μονοπάτια και τα ξύλινα γεφυράκια ανάμεσα στην απίστευτου κάλλους βλάστηση, τις λιμνούλες με τα νούφαρα, τους μικρούς καταρράκτες και τα γάργαρα νερά, απολαμβάνει ένα μοναδικό φυσικό φαινόμενο. Στην είσοδο του μουσείου λειτουργεί το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας της Ρόδου. Τα εκθέματα του μουσείου παρουσιάζονται σε προθήκες που αναπαριστούν τις συνθήκες του φυσικού περιβάλλοντος σύμφωνα με τις πλέον σύγχρονες μουσειολογικές αντιλήψεις. Στα εκθέματα περιλαμβάνονται ενδημικά και σπάνια είδη της ευρύτερης περιοχής της Κοιλιάδας. Επίσης λειτουργεί εκκολαπτήριο- εκθετήριο πεταλούδων με ζωντανά εκθέματα, βιβλιοθήκη και ένα σύγχρονο εννοιολογικό και βοτανολογικό εργαστήριο.

Ο Προφήτης Ηλίας : Το όρος του Προφήτη Ηλία βρίσκεται σε υψόμετρο επτακοσίων μέτρων και πήρε το όνομά του από τη Μονή του Προφήτη Ηλία. Όταν οι Ιταλοί κατέλαβαν τα Δωδεκάνησα στις 5 Μαΐου 1912 ξεκίνησαν την ανοικοδόμηση του νησιού. Έτσι τη δεκαετία του 1930 δημιούργησαν στην Ελεούσα το χωριό Campo Ciaro και τα δύο μαγευτικά ξενοδοχεία Έλαφος το 1929 και Ελαφίνα το 1932 ή Cervo e Cerna στα ιταλικά με αρχιτεκτονική δυτικού Τυρόλου τύπου σαλέ. Τα ξενοδοχεία αυτά βελτιώθηκαν το 1950. Η περιοχή του Προφήτη Ηλία ήταν γεμάτη δάση όπου κατοικούν χιλιάδες ελάφια.

Οι Επτά Πηγές : Βρίσκονται σε απόσταση δεκαεννέα χιλιομέτρων νοτιοανατολικά της πόλης της Ρόδου και πολύ κοντά στο χωριό Αρχάγγελος. Είναι μία υπέροχη τοποθεσία με πολλά πεύκα και πλατάνια όπου αποκαλύπτεται το μεγαλείο της φύσης. Στην περιοχή υπάρχει μία λίμνη που αποτελείται από επτά πηγές όπου μπορεί κανείς να δει χήνες, πάπιες και παγώνια. Η θερμοκρασία στην περιοχή είναι χαμηλή. Το νερό τους διοχετεύεται στον κάμπο και ποτίζει τα χωράφια των Κολυμπίων. Αξίζει κανείς να επισκεφθεί το τούνελ που είχε φτιαχτεί για το παλιό ιταλικό υδραγωγείο που καταλήγει σε τεχνητή λίμνη με κρύο νερό.

Το Φράγμα της Απολλακιάς : Το Φράγμα της Απολλακιάς με την τεχνητή λίμνη του αποτελεί έναν πανέμορφο υδροβιότοπο, μοναδικό στο νησί. Η περιβαλλοντική αξία της λίμνης που προκύπτει από την ιδιαίτερη χλωρίδα και πανίδα της την ενέταξε στο δίκτυο Natura 2000 ως προστατευόμενη περιοχή.

Το Πρασονήσι : Το Πρασονήσι βρίσκεται στο νοτιότερο μέρος του νησιού, ενενήντα χιλιόμετρα από την πόλη της Ρόδου. Μικρή χερσόνησος το καλοκαίρι και νησίδα το χειμώνα, αποτελεί παράδεισο για όσους κάνουν σερφ. Η δεξιά πλευρά του διακρίνεται για τα μεγάλα της κύματα και η αριστερή για την ηρεμία και την απομόνωσή της. Στην πλευρά των σέρφερς υπάρχουν σημεία ενοικιάσεως εξοπλισμού για σερφ. Η πεντακοσίων μέτρων λωρίδα που ενώνει το Πρασονήσι με τη Ρόδο ενδείκνυται για στιγμές χαλάρωσης.

1.2.1 Ανάλυση του ξενοδοχειακού κλάδου της νήσου Ρόδου

Η Ρόδος διαθέτει όλα τα είδη ξενοδοχειακών καταλυμάτων, προσφέροντας έτσι πολλές και διαφορετικές επιλογές για τους δυνητικούς τουρίστες, που καλύπτουν όλο το φάσμα των επιλογών που θα μπορούσαν να έχουν, όπως, επίσης, και όλες τις απαιτήσεις τους.

Εξέλιξη ξενοδοχειακού δυναμικού

Πίνακας 2 - Εξέλιξη ξενοδοχειακού δυναμικού 2010 - 2018							
		5*	4*	3*	2*	1*	Σύνολο
2018	Μονάδες	48	109	132	156	45	490
	Δωμάτια	12136	18237	7931	6491	890	45685
	Κλίνες	24858	35584	15306	12311	1717	89776
2017	Μονάδες	48	115	153	167	45	528
	Δωμάτια	12,136	18,319	8,293	6,651	890	46,289
	Κλίνες	24,858	35,751	16,007	12,607	1,717	90,940
2016	Μονάδες	39	113	151	168	45	516
	Δωμάτια	9,895	18,784	8,273	6,719	890	44,561
	Κλίνες	20,450	36,245	15,930	12,678	1,717	87,020
2015	Μονάδες	38	113	152	175	48	526
	Δωμάτια	9,464	18,849	8,713	7,044	977	45,047
	Κλίνες	19588	36342	16755	13329	1894	87908
2014	Μονάδες	34	113	153	182	48	530
	Δωμάτια	8,291	19,344	8,980	7,306	967	44,888
	Κλίνες	17,086	37,312	17,265	13,825	1,874	87,362
2013	Μονάδες	32	113	151	184	50	530
	Δωμάτια	7,954	19,343	8,911	7,280	998	44,486
	Κλίνες	16,393	37,305	17,104	13,724	1,925	86,451
2012	Μονάδες	33	109	148	182	55	527
	Δωμάτια	8,419	19,265	8,842	7,246	1,043	44,815
	Κλίνες	17,071	36,998	16,932	13,665	2,014	86,680
2011	Μονάδες	33	111	148	183	54	529
	Δωμάτια	8,419	19,310	8,830	7,268	1,033	44,860
	Κλίνες	17,071	37,074	16,939	13,677	1,993	86,754
2010	Μονάδες	31	110	150	175	54	520
	Δωμάτια	7,627	18,945	8,693	6,973	964	43,202
	Κλίνες	15,245	36,329	16,666	13,094	1,856	83,190
2009	Μονάδες	23	107	128	167	54	479
	Δωμάτια	6,425	18,193	7,714	952	952	34,236
	Κλίνες	12,743	34,774	14,695	12,411	1,819	76,442

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας - Επεξεργασία INSETE Intelligence

Πίνακας 3 - Δυναμικότητα καταλυμάτων ξενοδοχειακού τύπου και κάμπινγκ					
	Αριθμός καταλυμάτων			Αριθμός κλινών	
	Ξενοδοχεία και ομοειδή καταλύματα	Τουριστικά κάμπινγκ	Σύνολο	Ξενοδοχεία και ομοειδή καταλύματα	Τουριστικά κάμπινγκ
Ελλάδα	9,783	300	10,083	806,045	24,063
Νότιο Αιγαίο	2,097	32	2,129	205,073	2,643
Ρόδος	528	0	528	90,940	0

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Σε επίπεδο ξενοδοχειακών μονάδων, η Ρόδος κατέχει το 5% του συνολικού αριθμού της χώρας και το 25% της περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, ποσοστά που είναι αρκετά αυξημένα εφόσον εξετάσουμε τις κλίνες οι οποίες αντιστοιχούν στις ξενοδοχειακές αυτές μονάδες, με 11% και 44% αντίστοιχα, γεγονός που δείχνει πως το μέγεθος των ξενοδοχειακών μονάδων της Ρόδου, καθώς τους αντιστοιχούν 172 κλίνες ανά μονάδα, σε σχέση με τις 98 που είναι για το νότιο αιγαίο και τις 82 για το σύνολο της χώρας. Αισθητή είναι η πλήρης απουσίας μονάδων οργανωμένου κάμπινγκ στο νησί, γεγονός που καταδεικνύει την κατεύθυνση των τουριστικών επενδύσεων που έχουν γίνει στο νησί, αλλά και μια πιθανή ευκαιρία για μελλοντική διαφοροποίηση και εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος του νησιού.

Πίνακας 4 - Ξενοδοχειακό δυναμικό κατά κατηγορία (2018)									
	5*****			4****			3***		
	Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες	Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες	Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες
Ελλάδα	496	74,884	153,132	1,485	107,805	211,064	2,515	96,129	186,056
Νότιο Αιγαίο	174	24,631	50,810	368	33,138	65,206	500	19,803	38,545
Ρόδος	48	12,136	24,858	115	18,319	35,751	153	8,293	16,007
	2**			1*			Σύνολο		
	Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες	Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες	Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες
Ελλάδα	3,900	108,383	204,193	1,387	26,926	51,600	9,783	414,127	806,045
Νότιο Αιγαίο	849	23,236	204,193	206	3,245	6,320	2,097	104,053	205,073
Ρόδος	167	6,651	12,607	45	890	1,717	528	46,289	90,940

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Στη Ρόδο βρίσκονται το 9,6% των ξενοδοχείων πέντε αστέρων ολόκληρης της χώρας, ενώ σε επίπεδο περιφέρειας ο αριθμός αυτός είναι 27%. Σε επίπεδο κλινών πάντως τα πεντάστερα της Ρόδου κατέχουν το 16% του συνόλου της Ελλάδας και το 49% της περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, γεγονός που δείχνει πως το μέγεθος των ξενοδοχειακών μονάδων πέντε αστέρων του νησιού, είναι αρκετά μεγαλύτερο σε σχέση με άλλες, ακόμη και ανταγωνιστικές, περιοχές της χώρας. Τα πεντάστερα ξενοδοχεία της Ρόδου είναι το 9,1 % στο σύνολο των ξενοδοχείων του νησιού και σε επίπεδο κλινών το 27%.

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τα ενοικιαζόμενα δωμάτια, όπου η κατηγοριοποίηση τους γίνεται με βάση ένα σύστημα κατάταξης σε «κλειδιά», το αντίστοιχο των «αστεριών» στα ξενοδοχεία.

Πίνακας 5 - Ενοικιαζόμενα δωμάτια Ρόδος (2017)					
	4Κ	3Κ	2Κ	1Κ	Σύνολο
Μονάδες	61	205	368	237	871
Δωμάτια	509	1972	2793	1466	6740
Κλίνες	1134	4318	5970	3166	14588

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Εξετάζοντας την απόδοση του τουρισμού μια περιοχής, πέρα από τις αφίξεις, πρέπει να εξετάσουμε και το πλήθος των διανυκτερεύσεων που καταγράφηκαν κατά τη διάρκεια της τουριστικής δραστηριότητας και στο ποσοστό πληρότητας στο οποίο μεταφράζονται, ώστε να έχουμε μια πιο ξεκάθαρη εικόνα για το κατά πόσο ήταν οικονομικά-και όχι μόνο-πετυχημένη μια τουριστική σαιζόν.

Πίνακας 6 - Διανυκτερεύσεις και πληρότητες ¹⁰								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών	8,328,289	9,338,070	8,419,280	9,212,527	9,335,458	9,774,589	10,523,150	11,424,103
Διανυκτερεύσεις ημεδαπών	579,204	472,667	400,586	387,632	364,656	317,923	367,063	417,122
Πληρότητα	67.2%	67.2%	60.3%	53.8%	54.9%	63.0%	64.5%	67.9%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ - Επεξεργασία INSETE Intelligence.

¹⁰ Τα στοιχεία προκύπτουν από μέρος των συνολικά διαθέσιμων κλινών - δεν γίνεται εκτίμηση και προβολή των αποτελεσμάτων στο 100% των μοντάδων αναφοράς λόγω έλλειψης της πληροφορίας των μηνίων λειτουργίας του κάθε καταλύματος μμέσα στο έτος.

1.2.2 Απασχόληση

Ο τουρισμός αποτελεί πόλο έλξης επιχειρηματικής δραστηριότητας και ως τέτοιος τείνει να δημιουργεί θέσεις εργασίας οι οποίες δύσκολα θα μπορούσαν να δημιουργηθούν υπό διαφορετικές συνθήκες. Στον πίνακα που ακολουθεί υπάρχει μια ενδιαφέρουσα ανάλυση της απασχόλησης στον τουριστικό τομέα.

Πίνακας 7- Η απασχόληση στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 2010 - 2017 (σε χιλ.) ¹¹								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Τουρισμός	21.3	22.7	22.2	23.5	31.3	28.3	30.1	32.3
Λοιποί κλάδοι	110.2	108	108.8	99.3	92.5	104.1	99.7	95.4
Σύνολο απασχόλησης	131.4	130.7	131	122.8	123.8	132.3	129.8	127.7
Σύνολο Χώρας	4389.8	4054.3	3695	3513.2	3536.2	3610.7	3673.6	3752.7
% Τουρισμού επί του συνόλου Περιφέρειας	0.162	0.174	0.17	0.192	0.253	0.214	0.232	0.253
% Λοιπών κλάδων επί του συνόλου Περιφέρειας	0.838	0.826	0.83	0.808	0.747	0.786	0.768	0.747

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία INSETE Intelligence

1.2.3 Αφίξεις

Εάν ήταν να επιλέξουμε ένα νούμερο το οποίο να θεωρείται πιο αντιπροσωπευτικό από οποιοδήποτε άλλο, όσον αφορά την επιτυχία μια τουριστικής περιόδου ή ενός προορισμού, αυτό δε θα μπορούσε να είναι άλλο από τον αριθμό των αφίξεων. Φυσικά και αυτό από μόνο του δεν αποτελεί δείγμα ή απόδειξη επιτυχίας- - ίσως ούτε καν ένδειξη-, αλλά θα πρέπει να εξετάζεται ταυτόχρονα με άλλους παράγοντες που έχουν ισάξια βαρύτητα. Παρ' όλα αυτά είναι μια σημαντική στατιστική την οποία οφείλουμε να λαμβάνουμε πολύ σοβαρά υπ' όψη μας.

¹¹α) Η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού είναι δειγματοληπτική και διεξάγεται από την ΕΛΣΤΑΤ "

β) Ως απασχολούμενοι ορίζονται τα άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω, τα οποία την εβδομάδα αναφοράς είτε εργάστηκαν έστω και μια ώρα με σκοπό την αμοιβή ή το κέρδος, είτε εργάστηκαν στην οικογενειακή επιχείρηση, είτε δεν εργάστηκαν αλλά είχαν μια εργασία ή επιχείρηση από την οποία απουσίαζαν προσωρινά. "

γ) Ως απασχολούμενοι στον τουρισμό νοούνται οι εργαζόμενοι στην κατηγορία «Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης». Αν και μέρος της δραστηριότητας της εστίασης δεν αφορά στον τουρισμό, η εποχικότητα που παρουσιάζουν τα στοιχεία απασχόλησης σε αυτήν ταυτίζεται με την εποχικότητα του Ελληνικού τουρισμού και ως εκ τούτου θεωρούμε τη δραστηριότητα αυτή ως κλάδο του τουρισμού. Επίσης, σημειώνουμε ότι υπάρχουν άλλες τουριστικές δραστηριότητες (πχ μεταφορές, ταξιδιωτικά γραφεία) που περιλαμβάνονται σε άλλες κατηγορίες και δεν καταγράφονται στα στοιχεία της παρούσας έρευνας. "

Αεροδρόμιο Ρόδου

Πίνακας 8 - Αεροπορικές Αφίξεις Ρόδου									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ιανουάριος	29048	25006	22053	21018	21081	25403	27752	29112	30886
Φεβρουάριος	24579	21160	18418	17644	18187	21193	25233	26223	26982
Μάρτιος	34099	27771	23692	25449	20925	27292	33988	32446	41464
Απρίλιος	61235	97166	90131	72621	88733	95983	99333	125095	113988
Μάιος	204934	238277	220691	243737	265595	260448	269575	297922	337848
Ιούνιος	263737	333920	298877	353469	382025	355104	378994	435542	440488
Ιούλιος	351691	414769	382503	411874	460761	457096	496822	509679	530447
Αύγουστος	358402	396857	378797	421950	451595	467958	488601	496486	509832
Σεπτέμβριος	282305	317478	309557	342421	344351	353613	387653	411336	441727
Οκτώβριος	124771	152665	118285	145788	165762	162128	202238	233000	221473
Νοέμβριος	26263	19490	18220	18811	23514	27271	28003	29266	26767
Δεκέμβριος	25151	22364	20254	20418	24048	26916	28620	28774	27010
Σύνολο	1786215	2066923	1901478	2095200	2266577	2280405	2466812	2654881	2748912

Πηγή : Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας

Για το 2017 η 7 χώρες με τις περισσότερες αφίξεις στο αεροδρόμιο της Ρόδου ήταν:

- Αγγλία 373.453(αύξηση 11,57 % από 2016 και 21,12 % από 2015)
- Γερμανία 335.168(αύξηση 15,08 % από 2016 και 26,81 % από 2015)
- Σουηδία 153.639(αύξηση 5,42 % από 2016 και 18,25 % από 2015)
- Ιταλία 117.978 (αύξηση 3,03 % από 2016 και 18,12 % από 2015)
- Ρωσία 119.143(μείωση 18,09 % από 2016 και αύξηση 6,73 % από 2015)
- Ισραήλ 103.916(μείωση 10.18 % από 2016 και αύξηση 1,18% από 2015)
- Πολωνία 100.194 (αύξηση 15,14 % από 2016 και 13,25 % από 2015)

Το αεροδρόμιο Λούτον στο Έσσεξ του Λονδίνου εξυπηρέτησε τους περισσότερους ταξιδιώτες από το Ηνωμένο Βασίλειο προς τη Ρόδο ¹² :

¹² Marketing Plan Τουριστικού Προϊόντος Νοτίου Αιγαίου / Οδικός Χάρτης 2015-2020 SETE

Τα αεροδρόμια του Ντίσελντορφ και της Φρανκφούρτης εξυπηρέτησαν τον μεγαλύτερο αριθμό Γερμανών επιβατών με προορισμό τη Ρόδο :

Το αεροδρόμιο της Ρόδου έχει απευθείας σύνδεση με αεροδρόμια από τις εξής χώρες :

Βρετανία, Ιρλανδία, Νορβηγία, Σουηδία, Δανία, Φινλανδία, Ρωσία, Ουκρανία, Λευκορωσία, Λετονία, Λιθουανία, Εσθονία, Πολωνία, Μολδαβία, Ρουμανία, Αρμενία, Τσεχία, Σλοβακία, Ουγγαρία, Σερβία, Κροατία, Σλοβενία, Αυστρία, Γερμανία, Ολλανδία, Βέλγιο, Λουξεμβούργο, Ελβετία, Γαλλία, Ισπανία, Ιταλία, Κύπρος, Λίβανος, Ισραήλ, Ιορδανία.

Λιμάνι Ρόδου

Πίνακας 9 - Κίνηση Κρουαζιερόπλοιων στο λιμάνι της Ρόδου						
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Κρουαζιερόπλοια	373	314	340	299	248	210
% μεταβολή		-16%	8%	-12%	-17%	-15%
Επιβάτες	409991	311182	342063	314689	274903	237808
% μεταβολή		-24%	10%	-8%	-13%	-13%

Πηγή: Ένωση Λιμένων Ελλάδος - Επεξεργασία INSETI Intelligence

Πίνακας 10- Επιβατική κίνηση στο λιμάνι της Ρόδου					
	2013	2014	2015	2016	2017
Διακινηθέντες κατά της αποβίβαση (κάτοπλοι)	304040	301230	289737	294592	313994
Διακινηθέντες κατά της επιβίβαση (απόπλοι)	303028	289370	290140	294002	315558
Σύνολο διακινηθέντων	607068	590600	579877	588594	629552

Πηγή: Ένωση Λιμένων Ελλάδος - Επεξεργασία INSETI Intelligence

1.2.4 Οικονομικά αποτελέσματα για το έτος 2017 ¹³

Τα οικονομικά αποτελέσματα που παρουσιάζονται παρακάτω αφορούν το έτος 2017 και προκύπτουν από την επεξεργασία των στοιχείων των ισολογισμών 730 τουριστικών εταιρειών που διενήργησε η Διεύθυνση Οικονομικών – Κλαδικών Μελετών της ICAP. Όπως επισημαίνεται, η συνεχιζόμενη άνοδος των τουριστικών αφίξεων συνέβαλε σε νέα βελτίωση των αποτελεσμάτων στον τομέα του τουρισμού το 2017. Ειδικότερα:

- Οι πωλήσεις των επιχειρήσεων του τομέα αυξήθηκαν κατά 15,3%, παράλληλα δε υπήρξε και συγκράτηση του κόστους πωλήσεων, με συνέπεια να προκύψει αύξηση των μικτών κερδών κατά 19,7%.
- Οι παραπάνω μεταβολές σε συνδυασμό και με τη σημαντική αύξηση των μη λειτουργικών εσόδων συνέβαλαν στη διαμόρφωση των αποτελεσμάτων και στην κατακόρυφη αύξηση της κερδοφορίας, με την καταγραφή κερδών προ φόρου ύψους €284,1 εκατ. το 2017 (ετήσια αύξηση 73,4%).
- Τα κέρδη *EBITDA* ¹⁴ διευρύνθηκαν κατά 19,6% το τελευταίο έτος και διαμορφώθηκαν σε €595,1 εκ. το 2017.
- Το σύνολο του Ενεργητικού αυξήθηκε κατά 6,7% το 2017/16, γεγονός που οφείλεται στη σημαντική αύξηση των καθαρών παγίων στοιχείων. Από πλευράς Παθητικού διαπιστώνεται ότι τα ίδια κεφάλαια διευρύνθηκαν κατά 5,7% το τελευταίο έτος. Οι συνολικές μεσο-μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις και προβλέψεις αυξήθηκαν κατά 2,3%, ενώ μεγαλύτερη ήταν η αύξηση των βραχυπροθέσμων υποχρεώσεων (16,1%) το 2017.
- Σχετικά με βασικούς χρηματοοικονομικούς δείκτες, βελτίωση παρουσίασαν τόσο οι δείκτες αποδοτικότητας ιδίων και απασχολούμενων κεφαλαίων όσο και οι δείκτες κερδοφορίας το 2017/16.

1.3 Προφίλ εισερχόμενων τουριστών

1.3.1 Βασικά χαρακτηριστικά των επισκεπτών της Ρόδου ¹⁵

Για να κατανοήσουμε βαθύτερα την συμπεριφορά των τουριστών που επισκέπτονται το νησί, πρέπει να εξετάσουμε και κάποια ποιοτικά χαρακτηριστικά τους, όπως είναι ο τρόπος που επιλέγουν τον τόπο διακοπών τους, το βαθμό κατά τον οποίο επισκέπτονται ξανά μελλοντικά τον ίδιο προορισμό και τι τους οδηγεί σε αυτή την επιλογή, τον τύπο των

¹³ Πηγή : Εφημερίδα «Η Ροδιακή», 29/12/2018

¹⁴ Το *EBITDA* είναι τα αρχικά του Earnings Before Interest, Tax, Depreciation, and Amortization δηλαδή τα κέρδη μίας επιχείρησης πριν αφαιρεθούν τόκοι, φόροι, και απόσβεση. Πηγή : www.ependysopedia.gr/ebitda

¹⁵ Rhodes survey 2018 The American College of Thessaloniki

διακοπών που επιλεγούν να κάνουν και πολλά άλλα. Τα στοιχεία αυτά μας κατευθύνουν τόσο προς την καλύτερη γνώση των πελατών μας, όσο και του ίδιου του προϊόντος μας. Είναι συχνό το φαινόμενο να υπάρχει μεγάλη απόσταση μεταξύ του επιθυμητού και του πραγματικού προϊόντος ή καταναλωτή και όσο μεγαλύτερη γνώση έχουμε του πραγματικού- ή έστω όσο μικρότερο είναι το κενό μεταξύ αυτών των δύο-, τόσο πιο εύκολη θα κάνουμε την προσπάθεια περαιτέρω ανάπτυξης, καθώς μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε την γνώση αυτή προς όφελός μας, είτε για να αναγνωρίσουμε κάποια πιθανά μοτίβα στη συμπεριφορά των τουριστών, είτε για να διορθώσουμε ορισμένες λανθασμένες κινήσεις ή επιλογές.

Στον παρακάτω πίνακα βλέπουμε πως οι μισοί που επισκέφτηκαν την Ρόδο το έκανα παρέα με τον σύντροφό τους, γεγονός που μπορεί να μας κατευθύνει για το είδος του προϊόντος που προσφέρουμε στους δυνητικούς μας πελάτες. Λίγο πάνω από το ένα τρίτο ταξίδεψαν στη Ρόδο οικογενειακά, ενώ από ένα μικρό ποσοστό μοιράζονται όσοι το έκανα με φίλους ή μόνοι τους.

Πίνακας 11 - Είδος Ταξιδιώτη	
Μόνοι	4.8%
Ζευγάρια	51%
Οικογενειακά	36%
Με φίλους	8.3%

Πηγή : Rhodes survey 2018 The American College of Thessaloniki

Οι ηλικιακές ομάδες είναι λίγο πιο μοιρασμένες ποσοστιαία. Βλέπουμε πως την Ρόδο επιλέγουν κατά κόρων άτομα μεταξύ 35 και 65 ετών, χωρίς όμως να είναι λίγοι οι ενήλικες έως 35 ετών, οι οποίοι αποτελούν το ένα τέταρτο περίπου του συνόλου των επισκεπτών. Σημαντικό είναι και το ποσοστό των τουριστών άνω των 65 ετών, καθώς πρόκειται για μια όλο και αυξανόμενη αγορά, που υπό ορισμένες συνθήκες θα μπορούσε να συνεισφέρει στην άμβλυνση της εποχικότητας του τουρισμού στο νησί.

Πίνακας 12- Ηλικιακή Ομάδα	
18-25	8.2%
25-35	16.5%
35-50	29.7%
50-65	34.3%
65+	11.3%

Πηγή : Rhodes survey 2018 The American College of Thessaloniki

Το ποσοστό αφοσίωσης των επισκεπτών κρίνεται ικανοποιητικό, καθώς αντιπροσωπεύει τον ένα τρίτο περίπου των τουριστών, όχι όμως ότι δεν θα μπορούσαν να γίνουν ενέργειες για να αυξηθεί -ένα ζήτημα άμεσα συνδεδεμένο με το βιώσιμο τουρισμό-, καθώς το κόστος

προσέγγισης νέων πελατών είναι πέντε φορές υψηλότερο ¹⁶ από εκείνο της διατήρησης των υπαρχόντων.

Πίνακας 13- Πρώτη Φορά στη Ρόδο;	
Ναι	70%
Όχι	30%

Πηγή : Rhodes survey 2018 The American College of Thessaloniki

Οι περιοχές που επιλέγουν να επισκεφτούν οι τουρίστες λένε πολλά για τον τρόπο που κάνουν διακοπές και πως θα μπορούσε να διαμορφωθεί το τουριστικό προϊόν μελλοντικά, αλλά και που θα μπορούσαν να εστιάσουν οι διάφορες τουριστικές επιχειρήσεις. Η Μεσαιωνική πόλη αποτελεί πόλο έλξης για τη συντριπτική πλειοψηφία των τουριστών που επισκέφτηκαν τη Ρόδο το 2018, ενώ την νέα πόλη επισκέφτηκαν πολύ λιγότεροι και οι λόγοι που έγινε αυτό θα μας βοηθούσαν στο να καταλάβουμε καλύτερα τι έχει γίνει λάθος και τι μπορούμε να διορθώσουμε.

Πίνακας 14 - Επίσκεψη στη Ρόδο		
	Ναι	Όχι
Μεσαιωνική πόλη	72%	28%
Νέα πόλη	55.3%	44.7%

Πηγή : Rhodes survey 2018 The American College of Thessaloniki

Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που αφορούν τους δυνητικούς πελάτες είναι το τι τους επηρεάζει όταν επιλέγουν έναν ταξιδιωτικό προορισμό. Τα στοιχεία αυτά μας λένε πολλά για τη δική τους συμπεριφορά, για τη συμπεριφορά των tour operators και των επαγγελματιών τουρισμού που δραστηριοποιούνται στο νησί και με τους οποίους συνεργαζόμαστε, για τον τρόπο που διαφημιζόμαστε και προωθούμε το προϊόν μας, αλλά και για το τι πραγματικά ωθεί τους πελάτες μας να μας επιλέξουν τελικά. Είναι, επίσης, σημαντικό να παρακολουθούμε την εξέλιξη των κριτηρίων αυτών, όπως επίσης και τις παγκόσμιες ταξιδιωτικές και τουριστικές τάσεις που επικρατούν.

Στην περίπτωση αυτή, η φυσική ομορφιά φαίνεται πως είναι το βασικό κριτήριο για την πλειοψηφία των τουριστών, ενώ οι υπόλοιπες επιλογές έχουν μια ισορροπία μεταξύ τους, ως προς τη βαρύτητά τους. Εκτός της ιστορίας του νησιού και του οικονομικού προορισμού, διακρίνεται μια ομάδα επιλογών που είναι άμεσα συνδεδεμένες με το πώς διαχειριζόμαστε εμείς το προϊόν μας, αφού πρόκειται για τα κανάλια διανομής που επιλέγουμε, τον τρόπο που διαφημιζόμαστε και την ποιότητα του προϊόντος μας και του word of mouth που προκαλεί.

¹⁶ Διοίκηση και ποιότητα υπηρεσιών, Λεωνίδας Χυτήρης, Λουκάς Άννινος, 2015 σελ.65

Πίνακας 15 - Τι σας επηρέασε στην επιλογή ;		
	2018	2017
Φυσική ομορφιά	53.5%	23%
Ιστορία	29.2%	17%
Οικογένεια & Φίλοι	27.2%	12%
Διαδύκτιο	26.3%	18%
Ταξιδιωτικό πρακτορείο	25.3%	10%
Προσιτές τιμές	21.9%	11%
ΜΜΕ	2.4%	-

Πηγή : Rhodes survey 2018 The American College of Thessaloniki

Τίποτα δεν θα μπορούσε να απαντήσει καλύτερα στο «ποιος είναι ο πελάτης μας;» από τις χώρες από τις οποίες προέρχονται, πράγμα που μας καταδεικνύει τόσο τη ποσοστιαία κατανομή των αγορών στις οποίες έχουμε μεγαλύτερη ζήτηση, αλλά και τις εκάστοτε ιδιομορφίες τους και τα διάφορα χαρακτηριστικά τους. Το μεγαλύτερο ποσοστό με διαφορά είναι οι Γερμανοί τουρίστες, ενώ ακολουθούν Βρετανοί και Ρώσοι.

Πίνακας 16 - Κυριότερες χώρες προέλευσης	
Αυστρία	5.3%
Γαλλία	2.6%
Γερμανία	27.4%
Ελβετία	4.9%
Ηνωμένο Βασίλειο	21.2%
Ιταλία	3.1%
Ολλανδία	1.6%
Πολωνία	1.7%
Ρωσία	17.5%
Τσεχία	3.1%
Λοιπές	11.6%

Πηγή : Rhodes survey 2018 The American College of Thessaloniki

Ακόμα πιο σημαντικό στοιχείο από την απλή εθνικότητα των τουριστών, είναι η καταναλωτική τους συμπεριφορά. Παρακάτω βλέπουμε το διάστημα που επιλέγουν να μείνουν στις διακοπές τους οι βασικές αγορές. Πέραν, δηλαδή, από τους απόλυτους αριθμούς αφίξεων, είναι σημαντικό να γνωρίζουμε πόσες μέρες επιλέγουν να διαθέσουν για τις διακοπές τους οι τουρίστες από τις διάφορες χώρες, ώστε να αναγνωρίσουμε κάποιες συμπεριφορές τους και τις επιλογές στις οποίες τους οδηγούν, όσον αφορά και την καταναλωτική τους συμπεριφορά γενικότερα.

Πίνακας 17- Μέση διαμονή / εθνικότητα		
	2018	2017
Αυστρία	8.47	-
Γερμανία	9.59	9.62
Ελβετία	8.97	-
Ηνωμένο Βασίλειο	9.14	9.46
Ιταλία	8.75	-
Ρωσία	10.66	11.07

Πηγή : Rhodes survey 2018 The American College of Thessaloniki

Τα χρήματα που διατίθενται να πληρώσουν για το πακέτο των διακοπών τους είναι επίσης ένα ενδιαφέρον και σημαντικό νούμερο. Παρατηρούμε πως οι Ελβετοί είναι εκείνοι που πληρώνουν το μεγαλύτερο ποσό για το πακέτο τους, ενώ ακολουθούν οι Γερμανοί και οι Ιταλοί.

Πίνακας 18 - Κόστος πακέτου € / εθνικότητα	
Αυστρία	1048.85
Γαλλία	1127.86
Γερμανία	1182.35
Ελβετία	1299.74
Ηνωμένο Βασίλειο	992.43
Ιταλία	1252.08
Ρωσία	913.36

Πηγή : Rhodes survey 2018 The American College of Thessaloniki

Εκτός της μεταφοράς και της διαμονής, έχει μεγάλη σημασία να εξετάσουμε πόσα χρήματα ξοδεύουν οι τουρίστες που επισκέπτονται την Ρόδο σε επιπρόσθετε δαπάνες, όπου παρατηρούμε μια σχετική ισορροπία.

Πίνακας 19- Επιπλέον δαπάνες € / εθνικότητα	
Γαλλία	435
Γερμανία	439
Ηνωμένο Βασίλειο	445
Ιταλία	421
Ρωσία	425

Πηγή : Rhodes survey 2018 The American College of Thessaloniki

Ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία παρατίθεται στο πίνακα παρακάτω και έχει να κάνει με το τι επιλέγουν να κάνουν οι τουρίστες της Ρόδου στις διακοπές τους και κατ' επέκταση που ξοδεύουν τα περισσότερα χρήματά τους. Το μεγαλύτερο ποσοστό, λοιπόν, αφορά τα ψώνια, ενώ στην δεύτερη θέση έχουμε τις διάφορες εκδρομές που επιλέγουν να κάνουν για να εξερευνήσουν το νησί. Τρίτο κατά σειρά προτεραιότητας είναι το φαγητό/ποτό.

Πίνακας 20 - Επιπλέον δαπάνες / κατηγορία	
Αλλα	13.40%
Εκδρομές / Μεταφορά	20.47%
Φαγητά / Ποτά	13.40%
Ψώνια	21.39%

Πηγή : Rhodes survey 2018 The American College of Thessaloniki

Πόσο κοστίζει όμως κατά μέσο όρο ένα πακέτο διακοπών στη Ρόδο και σε τι ποσοστό μοιράζονται τα διάφορα ποσά; Παρατηρούμε πως. Ενδιαφέρον θα είχε η σύγκριση των συγκεκριμένων ποσών (όπως φυσικά και των περισσότερων στοιχείων που έχουμε εξετάσει), με τα αντίστοιχα νούμερα και ποσοστά ανταγωνιστικών περιοχών, τόσο εντός, όσο και εκτός Ελλάδας.

Πίνακας 21 - Κόστος πακέτου σε €	
0-250	3.93%
251-500	9.91%
501-750	18.86%
751-1000	24.98%
1001-1500	26.22%
1500+	0.15%

Πηγή : Rhodes survey 2018 The American College of Thessaloniki

Τα κανάλια διανομής είναι ένα σημαντικό κομμάτι του μείγματος μάρκετινγκ ενός προϊόντος και παίζουν τεράστιο ρόλο στην διαμόρφωση της στρατηγικής και του προϊόντος. Επηρεάζονται επίσης και οι συνεργασίες που κάνουμε με τους επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται στον τουρισμό, όσον αφορά την διαχείριση της ζήτησης και των ισορροπιών που δημιουργούνται. Μια καλή τακτική είναι η διασπορά του κινδύνου και η συνεργασία με όσο το δυνατόν περισσότερες αγορές και δυνητικούς επισκέπτες.

Στην περίπτωση μας παρατηρούμε πως στη συντριπτική του πλειοψηφία οι τουρίστες έκανα την κράτηση τους μέσω tour operator (είτε μέσω των κλασικών τουριστικών τους γραφείων, είτε μέσω των διαδικτυακών τους πυλών), ενώ δεν παύει να είναι σημαντικό το ποσοστό των online agent καθώς από εκεί κάνουν την κράτησή τους ένας στους τέσσερεις τουρίστες.

Βλέπουμε πόσο μικρό είναι το ποσοστό εκείνων που έκανα την κράτησή τους απ' ευθείας στο ξενοδοχείο όπου διέμειναν, ένα ζήτημα που χρίζει περαιτέρω ανάλυσης από την πλευρά των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων.

Πίνακας 22 - Από πού έγινε η κράτηση ;	
Tour operator online	23.7%
Tour operator office/branch	50.4%
Online agent (Booking.com, Expedia. etc)	19.9%
Απ' ευθείας στο ξενοδοχείο	4.1%
Άλλο	1.8%

Πηγή : Rhodes survey 2018 The American College of Thessaloniki

Ένα ακόμη στοιχείο που χαρακτηρίζει άμεσα το τύπο του προϊόντος που επιθυμούν οι τουρίστες που επιλεγούν το νησί είναι το είδος του πακέτου που επιλεγούν στο ξενοδοχείο όπου κάνουν την κράτηση, όσον αφορά τα παρεχόμενα με το πακέτο γεύματα. Το all inclusive επιλεγούν οι μισοί σχεδόν τουρίστες, ενώ πολύ μικρότερα είναι τα ποσοστά των half board και bed & breakfast. Ενδεικτικό πάντως είναι το πολύ μικρό ποσοστό εκείνων που επιλέγουν μια απλή διαμονή με μόνο δωμάτιο.

Ο επόμενος πίνακας παρουσιάζει μια λογική εξέλιξη των δαπανών που κάνουν οι επισκέπτες ανάλογα με το πακέτο που τελικά επέλεξαν, καθώς όσα λιγότερα παρέχει το πακέτο τους, τόσο περισσότερα φαίνεται να ξοδεύουν, με εξαίρεση όμως εκείνους που διαμονή με πρωινό, οι οποίοι και ξοδεύουν τελικά περισσότερα από όλους.

Πίνακας 23 - Είδος Πακέτου	
Room Only	6.50%
Bed & Breakfast	19.70%
Half Board	24.80%
Full Board	2.20%
All inclusive	46.80%

Πηγή : Rhodes survey 2018 The American College of Thessaloniki

Πίνακας 24 - Επιπλέον δαπάνες σε €		
	2018	2017
Room Only	337.81	-
Bed & Breakfast	383.16	440.98
Half Board	291.97	439.59
Full Board	267.22	-
All inclusive	212.28	435.44

Πηγή : Rhodes survey 2018 The American College of Thessaloniki

Από τα πιο χαρακτηριστικά γνωρίσματα του τουριστικού προϊόντος της Ρόδου είναι η εποχικότητα, η οποία είναι ιδιαίτερα έντονη κατά τους θερινούς μήνες όπου παρουσιάζεται και ο μεγαλύτερος όγκος των επισκεπτών και εντείνονται οι τουριστικές δραστηριότητες στο νησί. Βλέπουμε λοιπόν και την μέση διαμονή που παρουσιάζει ο κάθε μήνας ξεχωριστά, κατά τη διάρκεια της υψηλής περιόδου.

Πίνακας 25- Μέση διαμονή / μήνα		
	2018	2017
Μάιος-Ιούνιος	8.24	-
Ιούλιος	9.4	9.11
Αύγουστος	9.1	9.89
Σεπτέμβριος	10.1	10.32
Οκτώβριος	9.2	9.43

Πηγή : Rhodes survey 2018 The American College of Thessaloniki

1.3.2 Βαθμός ικανοποίησης ¹⁷

Ο τρόπος με τον οποίο θα πετύχουμε υψηλότερα επίπεδα αφοσίωσης στον προορισμό από πλευράς τουριστών και τις επαναλαμβανόμενες αφίξεις τους μελλοντικά, είναι να βρούμε τι θα μπορούσε να τους αποθαρρύνει από το να επισκεφτούν το νησί ξανά. Τι τους απογοήτευσε, που ταλαιπωρήθηκαν και για ποιο λόγο δεν θα επέλεγαν να κάνουν τις διακοπές τους ξανά εδώ.

Παρακάτω ακολουθεί μια έρευνα του βαθμού ικανοποίησης όσον αφορά ορισμένες αρκετά βασικές κατηγορίες και η ερμηνεία των αποτελεσμάτων μπορεί να γίνει οδηγός για τις βελτιώσεις που πρέπει να γίνει είτε στις υποδομές και τον χαρακτήρα του τουριστικού προϊόντος του νησιού, είτε μεμονωμένα από πλευράς των επαγγελματιών του τουρισμού.

Πίνακας 26- Βαθμός Ικανοποίησης							
0<5	Ξενοδοχείο	Φαγητό εντός ξενοδοχείου	Φαγητό εκτός ξενοδοχείου	Αεροδρόμιο	Δημόσιες Συγκοινωνίες	Παραλίες	Καθαριότητα νησιού
0	1.3%	1.7%	12.7%	5.9%	25.9%	3.0%	2.4%
1	0.5%	0.8%	0.7%	3.6%	2.4%	1.4%	4.1%
2	0.6%	2.2%	2%	8.6%	5.0%	3.4%	8.6%
3	4.0%	8.7%	12.8	29.3%	13.8%	13.5%	23.0%
4	19.4%	27.3%	33.3%	32.7%	28.1%	32.4%	33.8%
5	74.2%	59.3%	38.5%	19.9%	24.7%	46.3%	28.1%

Πηγή : Rhodes survey 2018 The American College of Thessaloniki

Σε όλες σχεδόν τις κατηγορίες παρατηρούμε πως υπάρχει πολύ χαμηλό ποσοστό όσον αφορά τις τρεις χαμηλές βαθμολογίες. Όλες εκτός από τις δημόσιες συγκοινωνίες. Εξετάζοντας τη βαθμολογία της δημόσια συγκοινωνίας φαίνεται σα να δημιουργείται ένα μικρό παράδοξο, καθώς η χαμηλότερη βαθμολογία είναι περίπου ίση με τις δυο υψηλές, πράγμα που καταδεικνύει κάποιες πιθανές ακραίες εμπειρίες. Είναι σίγουρο, πάντως, πως πρέπει να γίνουν ορισμένες βελτιώσεις στο σύστημα των δημοσίων συγκοινωνιών του νησιού, ώστε να αποφευχθούν μελλοντικές αρνητικές εμπειρίες που στοιχίζουν τουρίστες. Δύο ακόμη κατηγορίες στις οποίες ο βαθμός ικανοποίησης δεν είναι ικανοποιητικός είναι αυτή της καθαριότητας του νησιού και εκείνης του αεροδρομίου. Και αν για το αεροδρόμιο

¹⁷ Rhodes survey 2018 The American College of Thessaloniki

τα έργα βελτίωσης έρχονται, όπως είδαμε να αναφέρει η εταιρία διαχείρισης νωρίτερα, είναι λυπηρό για ένα κόσμημα του γενικότερου τουριστικού προϊόντος της Ελλάδας όπως είναι η Ρόδος να συναντάμε τέτοιου είδους φαινόμενα που σχετίζονται με κάτι τόσο μα τόσο βασικό και ουσιαστικό. Χρήζει άμεσης επέμβαση και διόρθωσης, ώστε να μην ζημιωθεί περαιτέρω η εικόνα του νησιού.

1.3.3 Προφίλ τουριστών για «Ηλιος και Θάλασσα»¹⁸

Κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει το γεγονός πως η ναυαρχία του ελληνικού τουρισμού είναι το μοντέλο ήλιος και θάλασσα. Πράγματι, τόσο λόγο του φυσικού πλούτου της χώρας (με τις απέραντες παραλίες και τον άφθονο ήλιο), όσο και λόγο του μεσογειακού κλίματος, είναι απολύτως λογικό οι τουρίστες που επισκέπτονται την Ελλάδα να είναι κατά κύριο λόγο άνθρωποι που θέλουν να απολαύσουν τις διακοπές τους κατά την διάρκεια του καλοκαιριού, σε παραθαλάσσιες περιοχές. Κάτι που ισχύει και για τη Ρόδο, όπως και γενικά για την περιφέρεια νοτίου Αιγαίου, τα στοιχεία της οποίας θα λάβουμε υπ' όψιν για να εξετάσουμε το συγκεκριμένο μοντέλο τουρισμού και να αναλύσουμε τις παραμέτρους, καθώς η Ρόδος δέχεται το μεγαλύτερο μέρος του εισερχόμενου τουρισμού της περιφέρειας. Παρακάτω παρουσιάζονται κάποια χαρακτηριστικά των κύριων αγορών που επιλέγουν τα νησιά του νοτίου Αιγαίου, τα οποία εξετάζοντας τα μπορούμε να βγάλουμε κάποια πολύ χρήσιμα συμπεράσματα, όσον αφορά την συμπεριφορά των ανθρώπων αυτών, σε όλα τα στάδια της ταξιδιωτικής τους εμπειρίας, από το όνειρο, στον σχεδιασμό, στην κράτηση και τελικά στην εμπειρία του ταξιδιού. Υπάρχει βέβαια και το στάδιο του διαμοιρασμού της εμπειρίας, το οποίο ήταν και το τελικό και ξεκινούσε με την επιστροφή του τουρίστα στον τόπο της διαμονής του, αλλά πλέον ο διαμοιρασμός της εμπειρίας μπορεί να συμβαίνει σε όλα τα προηγούμενα στάδια, κυρίως λόγω της μεγάλης επίδρασης που έχουν τα κοινωνικά δίκτυα στη ζωή μας.

Γερμανία

24% 35-44 ετών, 55-66 ετών το 22%, ενώ από 20% ήταν 25-34 και 45-54

62% ήταν γυναίκες και το υπόλοιπο 38% άνδρες

51% ανώτερο επίπεδο εκπαίδευσης και μεσαίο το 28%

78% επιλέγει το διαδίκτυο ως βασική πηγή ενημέρωσης

97% κάνει προκράτηση

31% κάνει κράτηση 2-3 μήνες πριν, 27% έως ένα μην πριν και 4-6 μήνες πριν το 23%

44% μένουν 12-15 νύχτες, 24% 8-11 και 20% 4-7

86% την χαλάρωση, 81% το κολύμπι και 79% την ηλιοθεραπεία

58% ανώτερο εισόδημα και το 28% μέσο προς ανώτερο

¹⁸ INΣΕΤΕ - Ποιος είναι ο Πελάτης μας; Χαρακτηριστικά εισερχόμενου τουρισμού στην Ελλάδα για «Ηλιος & Θάλασσα» - «City Break» - «Πολιτισμός & Θρησκεία», Οκτώβριος 2015

Δύο χαρακτηριστικά των Γερμανών τουριστών που ξεχωρίζουν είναι το ποσοστό που κάνουν προκράτηση, το οποίο φτάνει στο 97%, αλλά και το 78% το οποίο επιλέγει το διαδίκτυο ως βασικό μέσο ενημέρωσης για την επιλογή του προορισμού διακοπών. Ξεχωρίζει, επίσης, το γεγονός πως σχεδόν οι μισοί κάνουν διακοπές διάρκειας 12-15 ημερών.

Ηνωμένο Βασίλειο

31% 55-64 ετών, 29% 35-44 ετών

51% γυναίκες και 49% άνδρες

44% ανώτερη εκπαίδευση, 37% μεσαία

93% το διαδίκτυο ως βασικό μέσο ενημέρωσης για κράτηση

98% όμως έκαναν προκράτηση

32% έκαναν την κράτηση 4-6 μήνες πριν, το 31% 2-3 και το 30% έως 1 μήνα πριν

98% χαλάρωση, 80% ηλιοθεραπεία, 79% απόλαυση φαγητού & ποτού ως κύριες δραστηριότητες

45% για 4-7 νύχτες, 38% 12-15

62% ανώτερο εισόδημα, 25% μέσο προς ανώτερο

Το ποσοστό παρακράτησης για τους Βρετανούς τουρίστες είναι λίγο υψηλότερο σε σχέση με τους Γερμανούς-και βασικά το υψηλότερο που συναντάμε στη συγκεκριμένη έρευνα-, ενώ το ποσοστό που επιλέγει το διαδίκτυο ως βασικό μέσο ενημέρωσης για τις διακοπές του είναι πολύ υψηλότερο.

Ρωσία

28% 25-34 ετών, 24% 35-44 ετών, 22% 45-54

40% γυναίκες και 60% άνδρες

79% ανώτερη εκπαίδευση, 20% μεσαία

83% το διαδίκτυο και ταξιδιωτικός πράκτορας ως μέσο ενημέρωσης για κράτηση

90% έκαναν προκράτηση

70% έκαναν κράτηση έως 1 μήνα πριν

87% κολύμπι, από 67% χαλάρωση & ηλιοθεραπεία ως κύριες δραστηριότητες

38% για 12-15 νύχτες, 31% 8-11

62% ανώτερο εισόδημα, 27% μέσο προς ανώτερο

Και για του Ρώσους τουρίστες ξεχωρίζει το υψηλό ποσοστό παρακράτησης και ενημέρωσης από το διαδίκτυο. Αυτό όμως που διαφέρει εντελώς από τις υπόλοιπες εθνότητες που εξετάζονται είναι το πολύ ψηλό ποσοστό εκείνων που έχουν λάβει το ανώτερο επίπεδο εκπαίδευσης.

Σκανδιναβία

29% 55-64 ετών, 22% 35-43, 21% 35-44 ετών

45% γυναίκες και 55% άνδρες

46% ανώτερη εκπαίδευση, 46% μεσαία

91% το διαδίκτυο ως βασικό μέσο ενημέρωσης για κράτηση

95% έκαναν προκράτηση και 85% μέσω διαδικτύου

38% έκαναν κράτηση έως 1 μήνα πριν, 37% 2-3 μήνες

87% χαλάρωση, 73% ηλιοθεραπεία, 69% απόλαυση φαγητού & ποτού ως κύριες δραστηριότητες

69% για 4-7 νύχτες

64% ανώτερο εισόδημα, 17% μέσο προς ανώτερο, 15% μέσο προς κατώτερο

Στους Σκανδιναβούς επισκέπτες παρατηρείται μια τάση για κράτηση μέσω διαδικτύου σε πολύ μεγάλο ποσοστό, το οποίο – το διαδίκτυο- είναι και το βασικό μέσο ενημέρωσής τους.

Γαλλία

29% 55-64 ετών, 22% 45-54, 21% 35-44

51% γυναίκες, 49% άνδρες

49% ανώτερη εκπαίδευση, 46 μεσαία

72% το διαδίκτυο ως μέσο ενημέρωσης για κράτηση και 55% ταξιδιωτικό πράκτορα

94% έκαναν προκράτηση

41% έκαναν κράτηση έως 1 μήνα πριν, 39% 2-3 μήνες

80% χαλάρωση, 70% εξερεύνηση ως κύριες δραστηριότητες

58% για 4-7 νύχτες, 22% για 12-15

71% ανώτερο εισόδημα

Στους Γάλλους τουρίστες καταγράφεται το υψηλότερο ποσοστό επισκεπτών που βρίσκονται στο ανώτερο επίπεδο εισοδήματος, ενώ είναι αρκετά πιο χαμηλά τα ποσοστά-συγκριτικά με τις υπόλοιπες ομάδες- των ανθρώπων που επιλέγουν το διαδίκτυο ως βασική πηγή ενημέρωσης για τις διακοπές τους, πράγμα που σημαίνει ότι ορισμένοι ακόμη προτιμούν κάποια πιο παραδοσιακά μέσα για να λάβουν πληροφορίες, όπως είναι οι ταξιδιωτικοί πράκτορες, με ποσοστό 55%.

1.3.4 Βασικά μεγέθη κυριότερων αγορών ¹⁹

Παρόλο που τα νούμερα που παρουσιάζονται παρακάτω αφορούν τη περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου στο σύνολό της, μπορούμε να εξάγουμε κάποια χρήσιμα συμπεράσματα, εξετάζοντας κυρίως τους μέσους όρους διαμονής και κατανάλωσης των επισκεπτών ανά χώρα προέλευσης.

¹⁹ Πηγή Τράπεζα της Ελλάδος (ιδία επεξεργασία) – Οι αριθμοί αφορούν την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου

Σε απόλυτους αριθμούς- όπως είναι οι εισπράξεις, αφίξεις και διανυκτερεύσεις-, μπορούμε να εξετάσουμε την προσφορά της κάθε χώρας ετησίως-άρα και τη σπουδαιότητα της καταναλωτικής τους συμπεριφοράς, την εξέλιξη των αριθμών την τελευταία αυτή τριετία, καθώς και να συγκρίνουμε με τα αντίστοιχα νούμερα για το σύνολο της χώρας.

Πίνακας 27- Ταξιδιωτικές εισπράξεις (σε εκατομμύρια)			
Χώρα προέλευσης	2016	2017	2018
Γερμανία	469.8	606.4	732.0
Ηνωμένο Βασίλειο	425.4	505.5	452.3
Γαλλία	269.9	320.7	272.4
ΗΠΑ	267.2	310.0	304.3
Ιταλία	249.5	239.6	321.9
Ολλανδία	121.7	193.5	183.2
Ρωσία	111.5	87.8	127.4
Πολωνία	109.5	58.3	161.3
Σύνολο Νοτίου Αιγαίου	3,136.1	3,653.5	3,993.5
Σύνολο Ελλάδας	12,749.3	14,202.5	13,768.8

Πηγή : Τράπεζα της Ελλάδος (ιδία επεξεργασία)

Παρατηρούμε πως για κάθε χρόνο οι Γερμανοί έχουν την πρωτιά στις ταξιδιωτικές εισπράξεις, οι οποίες είναι αυξημένες κάθε χρόνο, καθώς το 2017 οι εισπράξεις αυξήθηκαν κατά 30% σε σχέση με το 2016 και 20% από το 2017 στο 2018. Αξιοπρόσεκτη είναι η εξέλιξη των εισπράξεων για τους Ρώσους και τους Πολωνούς, καθώς παρατηρούμε πτώση από το 2016 στο 2017 και ξανά αύξηση το 2018.

Πίνακας 28 - Επισκέψεις (σε χιλιάδες)			
Χώρα προέλευσης	2016	2017	2018
Γερμανία	798.7	911.4	927.9
Ηνωμένο Βασίλειο	671.8	706.0	581.7
Γαλλία	421.6	486.0	389.5
ΗΠΑ	357.5	398.3	445.5
Ιταλία	488.3	473.8	497.2
Ολλανδία	213.1	309.5	268.6
Ρωσία	176.5	176.9	174.9
Πολωνία	220.7	195.4	303.7
Σύνολο Νοτίου Αιγαίου	5,226.5	5,840.9	5,816.0
Σύνολο Ελλάδας	28,375.9	31,021.3	29,900.7

Πηγή : Τράπεζα της Ελλάδος (ιδία επεξεργασία)

Οι Γερμανοί έχουν, ξανά, την πρωτιά όσον αφορά τις αφίξεις, οι οποίες είναι και αυξάνονται με το πέρασμα των χρόνων. Παρατηρούμε μια σημαντική πτώση των αφίξεων των Γάλλων και Βρετανών τουριστών το 2018 σε σχέση με το προηγούμενο έτος, της

τάξεως του 21% και 24% αντίστοιχα. Η πιο σημαντική αύξηση για το 2018 παρατηρείται από πλευράς Πολωνών και είναι στο 55%.

Πίνακας 29 - Διανυκτερεύσεις (σε χιλιάδες)			
Χώρα προέλευσης	2016	2017	2018
Γερμανία	6,511.9	7,789.9	8,287.9
Ηνωμένο Βασίλειο	5,411.1	5,879.4	4,767.2
Γαλλία	3,356.3	3,877.7	3,253.3
ΗΠΑ	2,358.0	2,681.8	2,861.3
Ιταλία	3,796.1	3,779.1	3,964.3
Ολλανδία	1,931.4	2,707.8	2,373.2
Ρωσία	1,450.9	1,674.4	1,640.6
Πολωνία	1,770.3	1,482.7	2,156.8
Σύνολο Νοτίου Αιγαίου	39,996.1	46,210.0	45,980.0
Σύνολο Ελλάδας	190,401.8	209,855.0	200,015.3

Πηγή : Τράπεζα της Ελλάδος (ιδία επεξεργασία)

Στο κομμάτι των διανυκτερεύσεων βλέπουμε πως οι Γερμανοί έχουν τεράστια διαφορά σε σχέση με τους υπόλοιπους λαούς, γεγονός που καταδεικνύει πως προτιμούν πιο μακράς διάρκειας διακοπές. Για τις υπόλοιπες χώρες, οι αριθμοί είναι πάνω κάτω αντίστοιχοι της εξέλιξης των αφίξεων για τη κάθε χρονιά.

Πίνακας 30 - Δαπάνη ανά επίσκεψη (σε €)			
Χώρα προέλευσης	2016	2017	2018
Γερμανία	588.2	665.4	788.9
Ηνωμένο Βασίλειο	633.2	715.9	777.5
Γαλλία	640.1	659.9	699.4
ΗΠΑ	747.6	778.1	683.1
Ιταλία	511.1	505.7	647.5
Ολλανδία	571.0	625.4	682.0
Ρωσία	631.8	496.6	728.6
Πολωνία	496.1	298.5	531.0
Μέσος όρος Νοτίου Αιγαίου	600.0	625.5	686.7
Μέσος όρος Ελλάδας	449.3	457.8	460.5

Πηγή : Τράπεζα της Ελλάδος (ιδία επεξεργασία)

Στην συγκεκριμένη κατηγορία βλέπουμε πολύ μεγάλη διαφορά της ανά επίσκεψη δαπάνης των Πολωνών τουριστών σε σχέση με τους υπόλοιπους, ειδικά εάν αναλογιστούμε τον υψηλό αριθμό των αφίξεων που κατέγραψαν το 2018.

Πίνακας 31 - Δαπάνη ανά διανυκτέρευση (σε €)			
Χώρα προέλευσης	2016	2017	2018
Γερμανία	72.1	77.8	88.3
Ηνωμένο Βασίλειο	78.6	86.0	94.9
Γαλλία	80.4	82.7	83.7
ΗΠΑ	113.3	115.6	106.4
Ιταλία	65.7	63.4	81.2
Ολλανδία	63.0	71.5	77.2
Ρωσία	76.8	52.5	77.7
Πολωνία	61.9	39.3	74.8
Μέσος όρος Νοτίου Αιγαίου	78.4	79.1	86.9
Μέσος όρος Ελλάδας	67.0	67.7	68.8

Πηγή : Τράπεζα της Ελλάδος (ίδια επεξεργασία)

Η μόνη κατηγορία στην οποία δεν κατέχει την πρωτιά η Γερμανία, είναι αυτή της δαπάνης ανά επίσκεψη. Θεωρείται όμως φυσιολογική, καθώς, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, οι διανυκτερεύσεις τους είναι σχεδόν διπλάσιες σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες. Ξεχωρίζει το ποσό των Αμερικανών επισκεπτών, ειδικά εάν λάβουμε υπ' όψιν μας τις λίγες διανυκτερεύσεις που καταγράφουν.

Πίνακας 32 - Μέση διάρκεια παραμονής			
Χώρα προέλευσης	2016	2017	2018
Γερμανία	8.2	8.5	8.9
Ηνωμένο Βασίλειο	8.1	8.3	8.2
Γαλλία	8.0	8.0	8.4
ΗΠΑ	6.6	6.7	6.4
Ιταλία	7.8	8.0	8.0
Ολλανδία	9.1	8.7	8.8
Ρωσία	8.2	9.5	9.4
Πολωνία	8.0	7.6	7.1
Μέσος όρος Νοτίου Αιγαίου	7.7	7.9	7.9
Μέσος όρος Ελλάδας	6.7	6.8	6.7

Πηγή : Τράπεζα της Ελλάδος (ίδια επεξεργασία)

Συγκρίνοντας τους αριθμούς του Νοτίου Αιγαίου με εκείνους της Ελλάδας και στις τρεις τελευταίες κατηγορίες που αφορούν τους μέσους όρους, μπορούμε να δούμε πως είναι αρκετά υψηλότεροι σε όλες τις παρατηρήσεις, πράγμα που καταδεικνύει πως οι τουρίστες που επισκέπτονται τα νησιά του Νοτίου Αιγαίου ξοδεύουν και διαμένουν περισσότερο.

1.4 Ανάλυση SWOT

Η ανάλυση S.W.O.T αποτελεί ένα εργαλείο μάρκετινγκ με το οποίο αναλύεται το εσωτερικό περιβάλλον, δηλαδή οι Δυνάμεις (Strengths) και οι Αδυναμίες (Weaknesses), και το εξωτερικό περιβάλλον, δηλαδή οι Ευκαιρίες (Opportunities) και οι Απειλές (Threats), του περιβάλλοντος το οποίο εξετάζεται. Το περιβάλλον αυτό μπορεί να είναι μία επιχείρηση, ένας οργανισμός ή και μία περιοχή (Albert Humphrey, 2005).

Παρακάτω παρουσιάζεται η S.W.O.T. ανάλυση του νησιού.

Δυνάμεις

- Φυσικό Περιβάλλον: πλούσια σε φυσικούς πόρους, παραλίες που θεωρούνται από τις ωραιότερες στην Ελλάδα, μάλιστα το 2008 είχε βραβευθεί με 31 «Γαλάζιες σημαίες». Διαθέτει παραλίες διαφόρων ειδών από ερημικές μέχρι πιο οργανωμένες, κοσμοπολίτικες δίνοντας έτσι την ευκαιρία στον επισκέπτη να διαλέξει ανάλογα με τα γούστα του.
- Οικονομικά προσιτός προορισμός
- Αυξητική τάση σε αφίξεις και έσοδα τα τελευταία χρόνια
- Προσφέρει σχεδόν όλα τα είδη και τις μορφές του τουρισμού.
- Κλίμα: εύκρατο και μεσογειακό με μεγάλη ηλιοφάνεια σχεδόν όλο τον χρόνο σε σχέση με τους υπόλοιπους ανταγωνιστικούς προορισμούς. Χαρακτηριστικό του κλίματος είναι ότι έχει ήπιο χειμώνα και δροσερό καλοκαίρι.
- Ιστορία και πολιτισμός: σημαντική ιστορική και πολιτισμική κληρονομιά αφού η Παλιά πόλη της Ρόδου αποτελεί ένα παγκόσμιο μνημείο πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO, γνωστή για τον Κολοσσό της Ρόδου ο οποίος είναι από τα επτά θαύματα του κόσμου. Ακόμη έχει πολλά φυσικά αξιοθέατα.
- Υποδομές: υψηλό επίπεδο τουριστικών καταλυμάτων σε όλες τις κατηγορίες, ικανοποιητική ποιότητα των εγκαταστάσεων, της καθαριότητας και την εξυπηρέτησης του προσωπικού. Διαθέτει καινούργια μαρίνα που φιλοξενεί 300 ιστιοπλοϊκά σκάφη, αθλητικές εγκαταστάσεις προίκα των Island games, μεγάλες μονάδες παραγωγής κρασιού με παραδοσιακό χαρακτήρα και ξενοδοχεία ιταλικής κατασκευής όπως είναι το Έλαφος Ελαφίνα στον προφήτη Ηλία.
- Ασφαλής προορισμός.
- Διεθνώς καταξιωμένος τουριστικός προορισμός σύμφωνα με τη δημοσκόπηση της υπηρεσίας ταξιδιωτικών συμβουλών Trip Advisor η Ρόδος αναδείχτηκε πρώτη στην Ευρώπη και πέμπτη στον κόσμο (Trip Advisor,2008).
- Αποτελεί ένα από τα πέντε καλύτερα σημεία του κόσμου για wind surf.
- Αύξηση πωλήσεων και κερδών για τις τουριστικές επιχειρήσεις (Ροδιακή, 29/12/18)

Αδυναμίες

- Καθαριότητα: ειδικά τους καλοκαιρινούς μήνες παρατηρείται συσσώρευση των σκουπιδιών στους κάδους απορριμμάτων πρέπει άμεσα να βελτιωθεί ο τομέας αυτός, όπως και ότι υστερεί στην ανακύκλωση δεν υπήρχαν μέχρι πρόσφατα κάδοι για ανακύκλωση.
- Οδικό δίκτυο: καθόλου καλό δίκτυο μεταφορών κυρίως για την πόλη της Ρόδου αλλά και τα ταξί κατά την τουριστική περίοδο δεν είναι αρκετά σε αντίθεση με το χειμώνα που περισσεύουν.
- Μέσα μαζικής μεταφοράς
- Προβλήματα κυκλοφορίας, στάθμευσης, και έλλειψη χώρων υγιεινής (δημόσια WC).
- Το μέτριο ποσοστό των επαναλαμβανόμενων επισκεπτών (30%)

Ευκαιρίες

- Αξιοποίηση του πολιτισμού ως μοχλός ανάπτυξης της τουριστικής ζήτησης της πόλης.
- Η ανάληψη του αεροδρομίου "Διαγόρας" από την εταιρία Fraport, η οποία θα αναλάβει την ανάπτυξή του, για την βελτιστοποίηση της εξυπηρέτησης των τουριστών.
- Η ολοκλήρωση της νέας Μαρίνας και η αύξηση των οικονομικά πιο εύπορων τουριστών.
- Προσέλκυση επενδύσεων σε υποδομές.
- Περαιτέρω αξιοποίηση των ήδη υπαρχών τουριστικών πόρων όπως για παράδειγμα το golf στα Αφάντου.
- Ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού για την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.
- Ανάκαμψη της κρουαζιέρας (Ροδιακή, 28/02/19)
- Η παρουσία της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου σε όλες τις σημαντικές εκθέσεις τουρισμού το 2019 (Ροδιακή, 30/11/18)
- Οι νέες απ' ευθείας αεροπορικές συνδέσεις του νησιού για το 2019 (Ροδιακή, 09/02/19 & 01/03/19)

Απειλές

- Πολύ μεγάλο ποσοστό επισκεπτών μέσω κρατήσεων από tour operators.
- Ο υψηλός ανταγωνισμός των τιμών από προορισμούς στο εξωτερικό.
- Ανεπαρκής τουριστική προβολή του νησιού.
- Στροφή των tour operators σε άλλους προορισμούς.
- Η εξάπλωση του all inclusive.
- Η μείωση των εγχώριων επισκεπτών.

- Τα φαινόμενα αισχροκέρδειας και εκμετάλλευσης των τουριστών, ειδικά σε περιόδους υψηλής τουριστικής ζήτησης.
- Το γενικότερο ασταθές πολιτικό και οικονομικό περιβάλλον της Ελλάδας.
- Η πτώχευση της αεροπορικής εταιρίας Germania (Ροδιακή, 06/02/19)
- Πιέσεις για μειώσεις στα συμβόλαια δέχονται οι ξενοδόχοι λόγω έντονου ανταγωνισμού (Ροδιακή, 11/11/18)

1.5 Συμπεράσματα πρώτου μέρους

Η αναλυτική εξέταση του τουρισμού ενός προορισμού έχει σκοπό την λεπτομερή καταγραφή όλων των πτυχών της τουριστικής δραστηριότητας, ώστε να βγουν ορισμένα χρήσιμα συμπεράσματα για την επίδοση και την επίδραση του τουρισμού, με σκοπό την κατανόηση των πτυχών εκείνων που έχουμε μεγαλύτερη βαρύτητα, καθώς και ει δυνατόν της εξελικτικής τους πορείας.

Εξετάζοντας κάποια σημαντικά μεγέθη του τουριστικού προϊόντος της Ρόδου, μπορούμε να δούμε την επίδραση που έχει στην τοπική οικονομία και την σπουδαιότητα του ρόλου στην οικονομική και κοινωνική ευημερία του τόπου.

Αναλύοντας την καταναλωτική συμπεριφορά των επισκεπτών, αποκτούμε βαθύτερη γνώση των κινήτρων τους, αλλά και των επιθυμιών και απαιτήσεων τους. Όλα αυτά θα μας οδηγήσουν στην κατάλληλη διαμόρφωση του προσφερόμενου προϊόντος, ώστε να προσελκύσουμε περισσότερους επισκέπτες, αλλά και να προσφέρουμε και ένα ποιοτικότερο προϊόν στους υπάρχοντες, με στόχο να τους πείσουμε να επιστρέψουν ξανά, αλλά και να γίνουν πρεσβευτές μας στο εξωτερικό.

Η πορεία, λοιπόν, του τουρισμού της Ρόδου τα τελευταία χρόνια, έχει οδηγήσει σε μια αισιοδοξία και για τη μελλοντική του επίδοση. Μια σημαντική πτυχή όπως είναι οι αφίξεις θα αναλυθεί στο τρίτο κεφάλαιο και θα μας δώσει μια εικόνα για την επόμενη χρονιά.

Βιβλιογραφία 1^{ου} κεφαλαίου

Ελληνική

Παπαχριστοδούλου Χριστόδουλος (1994), Ιστορία της Ρόδου: Από τους προϊστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948)

Τσιρπανλής Ζαχαρίας Ν.(1994), Η Ρόδος και η ιστορία της (Από τα βυζαντινά χρόνια ως την Ενσωμάτωση με την Ελλάδα)

Χυτήρης Λεωνίδα & Λουκάς Άννινος, (2015). Διοίκηση και ποιότητα υπηρεσιών

Ξενόγλωσση

Humphrey, A. (2005), SWOT Analysis for Management Consulting. SRI Alumni Newsletter. SRI International, United States.

Rhodes survey 2018 The American College of Thessaloniki

Ηλεκτρονικές & λοιπές πηγές

Δήμος Ρόδου

ΕΛΣΤΑΤ

ΕΟΤ

Επιμελητήριο Δωδεκανήσου

Εφημερίδα «Δημοκρατική Ρόδου»

Εφημερίδα «Η Ροδιακή»

Κρατικός αερολιμένας Ρόδου «Διαγόρας»

Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια

Περιοδικό Γεωτρόπιο

ΣΕΤΕ & ΙΝΣΕΤΕ

Υπουργείο Τουρισμού

Fraport Greece

Trip Advisor

www.ependysopedia.gr

Κεφάλαιο 2^ο - Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη

2.1 Εισαγωγικά

Ο τουρισμός είναι ένα κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό φαινόμενο που συνεισφέρει στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη και την βελτίωση της αμοιβαίας κατανόησης του κόσμου τριγύρω μας. Επιδρά στην οικονομία, το φυσικό και τεχνητό περιβάλλον, τον ντόπιο πληθυσμό των τουριστικών προορισμών, αλλά και στους ίδιους τους τουρίστες που επισκέπτονται τους προορισμούς αυτούς. Είναι ευκόλως κατανοητό πως ο τουρισμός εξαρτάται από το περιβάλλον και τις κοινωνικοοικονομικές δομές, όπως η είναι για παράδειγμα η εργασία ή οι κυβερνητικές αρχές. Είναι ζωτικής σημασίας για έναν προορισμό να διατηρήσει τις βασικές αρχές που του προσφέρουν την ευημερία από τις δραστηριότητες του τουρισμού.

Η ιδέα του βιώσιμου τουρισμού εξελίσσεται τα τελευταία είκοσι και πλέον χρόνια και καθίσταται όλο και περισσότερο σημαντική στις εθνικές, αλλά και τις διεθνείς διατάξεις που σχετίζονται με τον τουρισμό. Βιώσιμος είναι ο τουρισμός που λαμβάνει υπ' όψιν του τόσο τις βραχυπρόθεσμες, όσο και τις μακροπρόθεσμες επιδράσεις που έχει στην οικονομία, το περιβάλλον και την κοινωνία και προσπαθεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες τόσο των επισκεπτών, όσο και των ντόπιων πληθυσμών του προορισμού, αλλά και του κλάδου γενικά. Με λίγα λόγια, ο βιώσιμος τουρισμός οφείλει να στοχεύει στη βέλτιστη χρήση των περιβαλλοντικών πόρων, να σέβεται τις ντόπιες κοινωνίες και να μεριμνάει για την εξασφάλιση βιώσιμων μακροπρόθεσμων οικονομικών δραστηριοτήτων, παράγοντας προνόμια που κατανέμονται όσο το δυνατόν πιο δίκαια.

Για να επιτευχθούν όλα αυτά και να ξεφύγουν από την σφαίρα του θεωρητικού, ώστε να μπορούν να εφαρμοστούν και να προσαρμοστούν στις πραγματικές συνθήκες, χρειάζονται στοιχεία που να δείχνουν όλους τους σχετιζόμενους παράγοντες, την εξέλιξη τους ανά τα χρόνια και πως θα μπορέσουν να διαμορφωθούν στα επιθυμητά επίπεδα. Για την επιτυχή σχεδίαση, εφαρμογή και παρακολούθηση αποτελεσματικών πολιτικών βιώσιμου τουρισμού, από την πλευρά των σχετιζόμενων με τον τουρισμό μελών και τις κυβερνητικές αρχές, είναι απολύτως απαραίτητη η ύπαρξη μια κοινής αξιόπιστης βάσης δεδομένων. Έτσι, κρίνεται απαραίτητη μια στατιστική προσέγγιση της μέτρησης του βιώσιμου τουρισμού, που θα οδηγήσει στην καλύτερη λήψη αποφάσεων, στηριζόμενη σε στοιχεία και αριθμούς.

2.2 Ορισμός βιώσιμης ανάπτυξης

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού το 2001 όρισε την βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού ως την ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες των τωρινών τουριστών και των περιοχών τις οποίες επισκέπτονται, ενώ ταυτόχρονα προστατεύει και ενισχύει τις αντίστοιχες μελλοντικές ευκαιρίες. Έχει οραματιστεί κατά τέτοιο τρόπο που να οδηγεί σε μια διαχείριση πόρων η οποία ικανοποιεί τις οικονομικές, κοινωνικές και αισθητικές ανάγκες,

διατηρώντας την πολιτισμική ακεραιότητα, την ουσιαστική οικολογική πρόοδο, την βιοποικιλότητα και τα οικοσυστήματα που υποστηρίζουν την ζωή.

2.2.1 Οι διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης

Η έκθεση Μπρούντλαντ(1987), η οποία κατατέθηκε πριν από περισσότερα από 30 χρόνια, εισήγαγε την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης στη διεθνή ατζέντα. Ως βιώσιμη ορίστηκε η ανάπτυξη που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να στερεί από τις μελλοντικές γενιές την δυνατότητα να ανταποκριθούν στις δικές τους ανάγκες (WCED, 1987: 43 ²⁰). Επιπρόσθετα, η έκθεση έδωσε μεγαλύτερη έμφαση στο γεγονός πως η βιώσιμη ανάπτυξη δεν είναι μια σταθερή κατάσταση αρμονίας και ευημερίας, αλλά μια δυναμική διεργασία μεταβολών οι οποίες λειτουργούν αρμονικά και ενισχύουν τόσο τωρινή όσο και την μελλοντική ικανότητα να ανταποκριθούν στις ανθρώπινες ανάγκες και φιλοδοξίες (WCED, 1987: 46)

Παρακάτω παρουσιάζονται μερικές από τις κατευθυντήριες γραμμές που προέκυψαν από την έκθεση, οι οποίες με τη σειρά του ενθάρρυναν περαιτέρω συζητήσεις, τόσο σε διάφορα κυβερνητικά επίπεδα όσο και εντός των επιχειρήσεων. Οι πρώτες εννέα συνιστώσες εξήχθησαν από την έκθεση WCED και αποτέλεσαν τη βάση των πρώιμων προσπαθειών του Καναδά να ενσωματώσει αυτό το είδος φιλοσοφίας στην εθνική του πολιτική ²¹.

1. Η καθιέρωση οικολογικών ορίων και περισσότερο δίκαιων προδιαγραφών/προτύπων.

Απαιτείται η προώθηση αξιών οι οποίες ενθαρρύνουν καταναλωτικά πρότυπα εντός των ορίων των οικολογικών δυνατοτήτων και τα οποία θα αποτελούν έμπνευση για όλους.

2. Ανακατανομή των οικονομικών δραστηριοτήτων και αναδιανομή πόρων

Η επίτευξη των βασικών αναγκών εξαρτάται εν μέρει από την επίτευξη πλήρους ανάπτυξης των δυνατοτήτων και η βιώσιμη ανάπτυξη ξεκάθαρα απαιτεί οικονομική ανάπτυξη, όπου δεν έχουν επιτευχθεί οι βασικές ανάγκες.

3. Έλεγχος του αριθμού του πληθυσμού

Παρόλο που το ζήτημα δεν έχει να κάνει τόσο με τον μέγεθος του πληθυσμού, αλλά με την κατανομή των πόρων, η βιώσιμη ανάπτυξη μπορεί να επιδιωχθεί μόνο εάν η δημογραφική ανάπτυξη λειτουργεί αρμονικά με την μεταβαλλόμενη παραγωγική δυνατότητα του οικοσυστήματος.

²⁰ The World Commission on Environment and Development (WCED), Our Common Future ('Brundtland report') (21 May 1987) by Gro Brundtland, Mansour Khalid, Susanna Agnelli, et al.

²¹ Canadian Environmental Advisory Council, 1987

4. Προστασία βασικών πόρων

Η βιώσιμη ανάπτυξη δεν πρέπει να θέτει σε κίνδυνο το φυσικό περιβάλλον και τα οικοσυστήματα στα οποία στηρίζεται, όπως ο αέρας και η ατμόσφαιρα, το νερό, η γη και όλα τα ζωντανά πλάσματα.

5. Πιο δίκαιη πρόσβαση σε πόρους και αυξημένες τεχνολογικές προσπάθειες για την αποτελεσματικότερη χρήση τους

Η ανάπτυξη δεν έχει ακριβή όρια-εκτός της οικολογικής καταστροφής-, όσον αφορά τον πληθυσμό ή την κατάχρηση των πόρων. Τα όρια όμως είναι υπαρκτά και πριν τα ξεπεράσουμε, χρειάζεται ο κόσμος να διασφαλίσει την δίκαιη πρόσβαση σε πόρους και αυξημένες τεχνολογικές προσπάθειες για την αποτελεσματικότερη χρήση τους, ώστε να λειτουργήσει καλύτερα η βιώσιμη ανάπτυξη.

6. Φέρουσα ικανότητα και βιώσιμη απόδοση

Οι περισσότεροι ανανεώσιμοι πόροι είναι μέρος ενός σύνθετου και διασυνδεδεμένου οικοσυστήματος και η μέγιστη βιώσιμη απόδοση πρέπει να οριστεί αφού έχουμε λάβει υπ' όψιν μας τις επιπτώσεις στο σύνολο του συστήματος.

7. Διατήρηση πόρων

Η βιώσιμη ανάπτυξη απαιτεί ο ρυθμός μείωσης των μη ανανεώσιμων πόρων, να αποκλείει όσο το δυνατόν λιγότερες μελλοντικές επιλογές.

8. Διαφοροποίηση των ειδών

Η βιώσιμη ανάπτυξη απαιτεί την διάσωση και διασφάλιση της χλωρίδας και της πανίδας.

9. Ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων

Η βιώσιμη ανάπτυξη απαιτεί την ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων στον αέρα, το νερό και των υπόλοιπων φυσικών στοιχείων, ώστε να επιτευχθεί η ακεραιότητα του συνόλου του οικοσυστήματος.

10. Έλεγχος την ευρύτερης κοινότητας

Έλεγχος την ευρύτερης κοινότητας ως προς τις αναπτυξιακές αποφάσεις που επηρεάζουν τα τοπικά οικοσύστημα.

11. Ευρύ εθνικό και διεθνές πλαίσιο πολιτικών

Η βιόσφαιρα είναι το σπίτι που μοιραζόμαστε όλοι οι άνθρωποι μεταξύ μας και η από κοινού διαχείριση της είναι ένα προαπαιτούμενο για την διασφάλιση της παγκόσμιας τάξης.

12. Οικονομική βιωσιμότητα

Η οικονομική βιωσιμότητα είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την δημιουργία μιας κοινωνίας που ευημερεί από τις δραστηριότητες του τουρισμού.

13. Περιβαλλοντική ποιότητα

Η εταιρική περιβαλλοντική πολιτική είναι προέκταση του συνόλου της διαχείρισης και της οικονομικής ευημερίας.

14. Περιβαλλοντικός έλεγχος

Ένας αποτελεσματικό περιβαλλοντικός έλεγχος είναι στο επίκεντρο ενός επιτυχημένου περιβαλλοντικού σχεδιασμού.

15. Το τρίπτυχο της βιωσιμότητας

Οικονομική ευημερία, περιβαλλοντική ποιότητα και κοινωνική δικαιοσύνη.

Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε πως οι τρεις αυτές πτυχές της βιώσιμης ανάπτυξης είναι πλήρως αλληλεξαρτώμενες και μπορούν είτε να ενισχύουν η μια την άλλη, είτε να βρίσκονται σε άμεση ανταγωνιστική θέση. Η βιώσιμη ανάπτυξη στοχεύει στο να δημιουργήσει μια ισορροπία μεταξύ τους και σε αυτό θα πρέπει να στοχεύουμε για να πετύχουμε.

Οι τρεις πτυχές της βιώσιμης ανάπτυξης είναι :

Η οικονομική βιωσιμότητα, που σημαίνει την δημιουργία ευημερίας στα διάφορα κοινωνικά επίπεδα και την αντιμετώπιση της σχέση κόστους – οφέλους της όλης οικονομικής δραστηριότητας. Είναι κρίσιμο να κατανοηθεί πόσο σημαντικό ρόλο παίζει η βιωσιμότητα των επιχειρήσεων και των δραστηριοτήτων τους και η ικανότητα τους να διατηρηθούν μακροπρόθεσμα και να αναπτυχθούν περαιτέρω.

Η κοινωνική βιωσιμότητα, η οποία αφορά τον σεβασμό στα δικαιώματα των ανθρώπων, των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους και της κοινωνικής δομής γενικότερα, αλλά και ίσες ευκαιρίες, για όλους ανεξαιρέτως, στις κοινωνικές αυτές δομές, την αποφυγή οποιαδήποτε μορφή εκμετάλλευσης, όπως, επίσης, και μια ιδιαίτερη συγκέντρωση στην καταπολέμηση και εκμηδένιση της φτώχειας. Πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις τοπικές κοινωνίες, ώστε να διατηρηθούν και να ενισχυθούν όλα τα συστήματα που διατηρούν τις κοινωνικές αυτές δομές και την αναγνώριση και τον σεβασμό των διαφορετικών πολιτισμικών χαρακτηριστικών.

Η περιβαλλοντική βιωσιμότητα, η οποία σχετίζεται με την διατήρηση, εξοικονόμηση και διαχείριση των φυσικών πόρων, ειδικά όσων δεν είναι ανανεώσιμοι ή είναι ζωτικής σημασίας για την διατήρηση της περιβαλλοντικής ισορροπίας. Πρέπει να αναληφθεί δράση για την μείωση της μόλυνσης του αέρα, της γης και του νερού, την καταπολέμηση

της σπατάλης των πόρων, αλλά και την διατήρηση της βιοποικιλότητας και την περιβαλλοντικής κληρονομιάς.

2.3 Βιώσιμος τουρισμός

Ο τουρισμός κατέχει ιδιαίτερη θέση όσον αφορά την συνεισφορά που μπορεί να έχει στην βιώσιμη ανάπτυξη και τις προκλήσεις που παρουσιάζει. Πρωτίστως, είναι λόγω του δυναμικού χαρακτήρα και της ανοδικής τάσης που παρουσιάζει και της μεγάλης του συνεισφοράς στις οικονομίες των χωρών και των προορισμών. Κατά δεύτερον, είναι λόγω του γεγονότος πως ο τουρισμός είναι μια δραστηριότητα που περιλαμβάνει μια ιδιαίτερη σχέση μεταξύ των καταναλωτών-επισκεπτών, του περιβάλλοντος και των ντόπιων πληθυσμών.

Η ειδική αυτή σχέση προκύπτει επειδή, σε αντίθεση με τις περισσότερες επιχειρηματικές δραστηριότητες, ο καταναλωτής-επισκέπτης ταξιδεύει στον παραγωγό και το προϊόν. Αυτό καταδεικνύει τρεις σημαντικές και μοναδικές πτυχές της σχέσης μεταξύ του τουρισμού και της βιώσιμης ανάπτυξης ²² :

Αλληλεπίδραση : η φύση του τουρισμού, ως μια βιομηχανία υπηρεσιών που βασίζεται στην παραγωγή εμπειριών σε νέα μέρη, εμπεριέχει σε μεγάλο βαθμό την άμεση και έμμεση αλληλεπίδραση μεταξύ επισκεπτών και του ντόπιου πληθυσμού και του περιβάλλοντος.

Επίγνωση : Ο τουρισμός βοηθά τους ανθρώπους, τόσο τους επισκέπτες όσο και τους ντόπιους, να αποκτήσουν περιβαλλοντική συνείδηση και να κατανοήσουν τις διαφορές μεταξύ των λαών και των πολιτισμών και κοινωνιών τους. Αυτό μπορεί να επηρεάσει την στάση και τις ανησυχίες των ανθρώπων για ζητήματα βιωσιμότητας, όχι μόνο κατά τη διάρκεια των ταξιδιών τους, αλλά και σε άλλες πτυχές της καθημερινότητάς τους.

Εξάρτηση : το μεγαλύτερο μέρος του τουρισμού εξαρτάται από τους επισκέπτες οι οποίοι επιζητούν να βιώσουν ανέπαφα και καθαρά περιβάλλοντα, ελκυστικές φυσικές περιοχές, αυθεντικές και μοναδικές πολιτισμικές παραδόσεις και φιλόξενους ντόπιους με τους οποίους θα έχουν μια θετική επαφή και εμπειρία. Ο τουρισμός βασίζεται στην ύπαρξη αυτών των χαρακτηριστικών.

Αυτή η στενή και άμεση σχέση δημιουργεί μια ευαίσθητη κατάσταση, όπου ο τουρισμός μπορεί να είναι ταυτόχρονα πολύ επιζήμιος και πολύ θετικός για τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Στα θετικά μπορούμε να πούμε πως :

- Παρέχει μια διαρκή ροή ευκαιριών για επιχειρηματική δραστηριότητα και δημιουργία θέσεων εργασίας και ευκαιριών απόκτησης εισοδήματος, και ενισχύει, επίσης, τις νέες επενδύσεις και την στήριξη κοινωνικών υπηρεσιών, ακόμη και σε απομακρυσμένης κοινότητες.

²² UNEP - Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy Makers, 2005

- Δημιουργεί χειροπιαστή οικονομική αξία για τους πολιτισμικούς και φυσικούς πόρους. Αυτό μπορεί να αποτελέσει πηγή εισοδήματος, άμεσα από τα όσα ξοδεύουν οι επισκέπτες, για την διατήρηση των πόρων αυτών από πλευράς των ντόπιων.
- Μπορεί να αποτελέσει ισχυρή δύναμη διαπολιτισμικής κατανόησης και ειρήνης.

Από την άλλη όμως, ο τουρισμός :

- Ασκεί άμεση πίεση σε εύθραυστα οικοσυστήματα, και προκαλεί την χειροτέρευση του περιβάλλοντος και την αναστάτωση της άγριας ζωής.
- Προκαλεί υπερβολική πίεση στους ντόπιους πληθυσμούς και οδηγεί στη απομάκρυνση των παραδοσιακών κοινοτήτων.
- Ανταγωνίζεται εντόνως για ορισμένα σπάνια αγαθά όπως η γη και το νερό.
- Συμβάλλει σημαντικά στην τοπική και παγκόσμια μόλυνση του περιβάλλοντος.
- Μπορεί να αποτελεί μια ευάλωτη πηγή εισοδήματος, καθώς υπόκειται σε συχνές, πραγματικές ή ως τέτοιες αντιληπτές, περιβαλλοντικές και πολιτικό-κοινωνικές μεταβολές στους προορισμούς.

Στην ουσία, όλοι όσοι ασχολούνται με τον τουρισμό έχουν την μεγάλη ευθύνη να αναγνωρίσουν την σπουδαιότητα της βιώσιμης ανάπτυξης. Ο τουρισμός έχει την δύναμη να επιδράσει θετικά σε μια κοινωνία. Φυσικά και είναι φορέας μεγάλης πίεσης που θέτει σε κίνδυνο τις ίδιες τις πηγές στις οποίες στηρίζεται. Εάν αναπτυχθεί χωρίς να έχουμε σαν στόχο τη βιωσιμότητά του, ο τουρισμός μόνο θα βλάψει μακροπρόθεσμα τις κοινωνίες και το περιβάλλον.

Για τις κυβερνήσεις οι τουριστικές πολιτικές που απευθύνονται στα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα και δημιουργούνται με γνώμονα τις θετικές και αρνητικές επιδράσεις που μπορεί να έχουν, μπορούν να κατευθύνουν τις δυνάμεις που δραστηριοποιούνται προς μια θετική κατεύθυνση. Για τον κλάδο του τουρισμού, η αποδοχή της υπευθυνότητας δεν αφορά μόνο τις «καλή τη πίστη» πρακτικές, αλλά πρέπει να προέρχεται από το στοιχείο της αυτοσυντήρησης, καθώς κάθε επιζήμια - για τα περιβάλλον, την κοινωνία και τον πολιτισμό - ενέργεια που προκαλείται στον προορισμό, μπορεί να οδηγήσει τελικά στην απώλεια ή ακόμη και την καταστροφή της αξίας του τουριστικού προϊόντος. Αν την εξετάσουμε με οικονομικούς όρους, η βιωσιμότητα μπορεί να εγγυηθεί έναν ιδιαίτερα σημαντικό παράγοντα όπως είναι η βιωσιμότητα των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και της ικανότητάς τους να διατηρηθούν μακροπρόθεσμα.

Οι αρχές, οι κατευθυντήριες γραμμές και οι πρακτικές διαχείρισης του βιώσιμου τουρισμού μπορούν να προσαρμοστούν και να εφαρμοστούν σε όλες τις μορφές τουρισμού και όλα τα είδη προορισμών, συμπεριλαμβανομένων τόσο του μαζικού τουρισμού όσο και διάφορων εξειδικευμένων ειδικών μορφών τουρισμού. Οι αρχές της βιωσιμότητας αναφέρονται σε περιβαλλοντικές, οικονομικές και κοινωνικό-πολιτισμικές πτυχές της

τουριστικής ανάπτυξης και πρέπει να επιτευχθεί μια ισορροπία μεταξύ των τριών αυτών διαστάσεων, ώστε να επιτευχθεί μια μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα.

Έτσι λοιπόν, ο βιώσιμος τουρισμός οφείλει:

- I. Να κάνει βέλτιστη χρήση των περιβαλλοντικών πόρων-οι οποίοι αποτελούν ένα κυρίαρχο στοιχείο στην τουριστική ανάπτυξη- να διατηρεί τις βασικές οικολογικές διεργασίες και να βοηθά στην προστασία των φυσικών πόρων και της βιοποικιλότητας.
- II. Να σέβεται την κοινωνικό-πολιτισμική μοναδικότητα και αυθεντικότητα των κοινωνιών που δέχονται τον τουρισμό, να διατηρήσει την επίκτητη και ζωντανή κοινωνική κληρονομιά τους και τις παραδοσιακές αξίες τους, και να συνεισφέρει στην αμοιβαία κατανόηση, ανοχή και τον σεβασμό μεταξύ των διαφορετικών κοινωνιών.
- III. Να διασφαλίσει βιώσιμες και μακροπρόθεσμες οικονομικές δραστηριότητες, παρέχοντας κοινωνικοοικονομικά προνόμια σε όλα τα εμπλεκόμενα μέλη και να φροντίσει για την ίση κατανομή τους, αλλά και για την εξασφάλιση σταθερής εργασίας και ευκαιριών απόκτησης εισοδήματος και κοινωνικών υπηρεσιών στις τοπικές κοινωνίες, και να επιδιώκει την καταπολέμηση της φτώχειας.

Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη χρειάζεται την ενήμερη και έντονη ενασχόληση όλων των σχετικών εμπλεκόμενων μελών, αλλά και στιβαρή πολιτική ηγεσία, ώστε να διασφαλιστεί μαζική συμμετοχή και αποδοχή. Η επίτευξη της βιωσιμότητας είναι μια συνεχής διαδικασία και χρειάζεται διαρκή και μόνιμη παρακολούθηση των επιδράσεων της, ώστε να γίνονται όπου και όποτε χρειάζεται οι ανάλογες διορθωτικές δράσεις και επεμβάσεις.

Ο βιώσιμος τουρισμός θα πρέπει επίσης να εξασφαλίζει την υψηλότερη δυνατή ικανοποίηση των επισκεπτών, κρατώντας τους ενήμερους για τις επιδράσεις της επίσκεψής τους, αλλά και για λοιπά θέματα βιωσιμότητας και τις πρακτικές που εφαρμόζονται στην τουριστική περιοχή την οποία επισκέπτονται.

Όλοι όσοι ασχολούνται με τον τουρισμό πρέπει να λαμβάνουμε υπ' όψιν μας, πλήρως, όλες τις βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες επιδράσεις του στην κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον, καθώς και να φροντίζει για τις ανάγκες των επισκεπτών, του κλάδου, του περιβάλλοντος και των ντόπιου πληθυσμού. Το να προσπαθούμε να εφαρμόσουμε περισσότερο βιώσιμες πρακτικές, σημαίνει πως πρέπει να έχουμε κατά νου όλες αυτές τις επιδράσεις κατά τη σχεδίαση, την ανάπτυξη και τη λειτουργία του τουρισμού. Είναι μια διαρκής και συνεχής διαδικασία βελτίωσης η οποία επιδρά εξίσου στον τουρισμό των πόλεων, στις παραθεριστικές, παραθαλάσσιες και αστικές περιοχές, τα βουνά και τις προστατευόμενες περιοχές. Μπορεί να έχει εφαρμογή σε όλα τα είδη επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε οποιοδήποτε είδος τουρισμού.

Έχει ήδη γίνει προφανές από την μέχρι τώρα ανάλυση πως η βιώσιμη ανάπτυξη είναι μία περίπλοκη και πολυδιάστατη έννοια και πως ο τουρισμός ως μέρος αυτής της διαδικασίας

αντικατοπτρίζει αυτή την ποικιλομορφία. Εξετάζοντας την πολυδιάστατη και διεπιστημονική φύση του θέματος, διακρίνουμε **επτά κύριες διαστάσεις** που αντικατοπτρίζουν τις πολλές και διάφορες μελέτες την βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.

Η πρώτη διάσταση είναι η **διαχείριση των πόρων**, διότι λίγα μπορούν να αφεθούν στην τύχη σε αυτό τον συνωστισμένο κόσμο με του όλο και πιο μειωμένους πόρους. Μία δεύτερη διάσταση είναι το γεγονός ότι η διαχείριση αυτή των πόρων, χρειάζεται την επιβεβαίωση πως **ο τουρισμός αποτελεί μια κατά κόρων οικονομική δραστηριότητα** που είναι ικανή να αποφέρει κέρδη για να επιβιώσει και να προσφέρει στην κοινωνία. Αυτό προσπαθούσε να αποδείξει ο Porter(1991), όπως και άλλοι βέβαια, όταν έλεγε πως η περιβαλλοντική νομοθεσία πρέπει να αφήνει χώρο για την ατομική εργασία και την οικονομική ευημερία να μπορούν να λειτουργήσουν μέσα σε οικολογικές παραμέτρους. Η τρίτη διάσταση επισημαίνει **την ανάγκη εκπλήρωσης κοινωνικών υποχρεώσεων**, που σημαίνει πολύ παραπάνω από διαγεννεακή ισότητα. Σημαίνει τον σεβασμό στον εκάστοτε τρόπο ζωής και τα έθιμα. Μια ανάλογη ποικιλία και κληρονομιά είναι ένα τεράστιο προσόν για τον τουρισμό, ειδικά σε ένα κόσμο που γίνεται όλο και με πιο γρήγορους ρυθμούς ομοιογενής σε αυτή τη παγκόσμια οικονομία. Μια βασική ένδειξη του περιβάλλοντος και του πολιτισμού **είναι η αισθητική τους ομορφιά**. Παρόλο που συχνά δίνεται μεγαλύτερη βάση σε διεθνή σημεία, όπως είναι κάποια παγκοσμίως φήμης μνημεία κληρονομιάς, δεν θα πρέπει να παραλείψουμε την αισθητική αξία των απλών και γενικών αστικών και φυσικών τοπίων.

Όλες τις προαναφερθείσες ανάγκες θα πρέπει να τις προσεγγίσουμε με **οικολογικές παραμέτρους**, ώστε να διατηρηθεί τόσο το φυσικό όσο και το τεχνητό περιβάλλον και δεν θα πρέπει να αγνοηθεί η διατήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς. Πρέπει πρώτα να κατανοήσουμε την οικολογική διαδικασία ώστε να μπορέσει η τουριστική διεξόδυση να έχει έστω την ελάχιστη επίδραση, ειδικά σε ευαίσθητες περιοχές όπως είναι οι ακτές, τα βουνά και οι υγρότοποι. Η **διατήρηση της βιοποικιλότητας** είναι επίσης αρκετά σημαντική για τον τουρισμό, ο οποίος ευδοκίμει σε περιοχές υψηλής και ξεχωριστής αισθητικής, με μεγάλη ποικιλία χλωρίδας και πανίδας. Τέλος, είναι ύψιστης σημασίας **η ανάγκη διασφάλισης των βασικών συστημάτων υποστήριξης της ζωής**. Εάν δεν επιτευχθούν αυτές οι βασικές ανάγκες, τότε θα κριθούν ως περιπτώσεις και προαιρετικές οι ανάγκες για ταξίδια και δύσκολα θα τις πραγματοποιούμε.

2.3.1 Γιατί βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη

Τα είκοσι τελευταία χρόνια ο τουρισμός είναι ένα αναπόσπαστο κομμάτι κάθε συζήτησης που αφορά την βιώσιμη ανάπτυξη γενικά, γεγονός απολύτως λογικό λόγω του μεγέθους και του ρυθμού ανάπτυξης του κλάδου, αλλά και λόγω των οικονομικών, κοινωνικοπολιτικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων που έχει. Όπως αναφέρει και ο Swarbrooke (1999), η ιδέα του βιώσιμου τουρισμού προέκυψε από αυτήν την αναγνώριση των αρνητικών επιπτώσεων του μαζικού τουρισμού και την συνεπακόλουθη γέννηση του «πράσινου τουρισμού».

Σύμφωνα με τον Wight (1997), ο τουρισμός ο οποίος σχετίζεται με την βιώσιμη ανάπτυξη, είναι ο τουρισμός ο οποίος έχει αναπτυχθεί ώστε η φύση του, το μέγεθος του, η τοποθεσία του και ο τρόπος ανάπτυξής του να είναι όλα επαρκή και βιώσιμα στην πάροδο του χρόνου και όπου δεν επηρεάζεται η ικανότητα του περιβάλλοντος να υποστηρίξει άλλες δραστηριότητες και διαδικασίες άσχετες με τον τουρισμό. Στο επίκεντρο του βιώσιμου τουρισμού είναι ορισμένες εγγενής αξίες που μας οδηγούν να προσπαθούμε ενσωματώσουμε και να πετύχουμε ταυτόχρονα οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτισμικούς στόχους.

Αυτή η ενσωμάτωση παρουσιάζεται οπτικά στο παρακάτω διάγραμμα, όπου φαίνεται πως οι τρεις αυτοί στόχοι του Wight (1997), αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους και συγκλίνουν γύρω από μια οικονομία που βασίζεται στην κοινωνία, την διατήρηση με ίσους όρους και ενσωμάτωση του περιβάλλοντος με την οικονομία. Αυτά, με τη σειρά τους, ενώνονται υπό τον κύριο σκοπό που είναι ο βιώσιμος τουρισμός.

Διάγραμμα 1- Μοντέλο των αξιών και αρχών του βιώσιμου τουρισμού. Πηγή : Hall, Jenkins, and Kearsley, 1997, ίδια επεξεργασία

Κάθε φορά που γίνεται μια συζήτηση γύρω από την βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, οφείλουμε να σκεφτούμε τους δικαιούχους της βιώσιμης ανάπτυξης, λόγω της ποικιλίας των συμφερόντων που περιλαμβάνονται (Cater, 1994). Οι Platteau και Gaspart (2003) συνέχισαν αυτή τη σκέψη, βεβαιώνοντας πως οι κοινότητες πρέπει να εξελιχθούν και να ενισχυθούν θεσμικά για να πετύχουν τους στόχους της συγκεκριμένης προσέγγισης της βιώσιμης ανάπτυξης, οικονομική ευημερία, δημοκρατική διακυβέρνηση, βιωσιμότητα, ισότητα και προστασία των φτωχών. Για να αποφύγουμε την άνιση κατανομή των προνομίων που θα προκύψουν-ώστε να μην έχουν μεγαλύτερο πλεονέκτημα τα εκάστοτε ανώτερα κοινωνικά στρώματα- πρέπει να ενισχυθούν και όλοι οι υπόλοιποι με τα κατάλληλα προγράμματα εκμάθησης και να αποκτήσουν γνώση των διαδικασιών που θα τους αποφέρουν την γνώση των δικαιωμάτων τους και πώς να τα διεκδικήσουν.

Πρέπει να λάβουμε, επίσης, υπ' όψιν μας και τις διάφορες και ποικίλες οπτικές, όταν γίνεται συζήτηση για βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Όπως μας βεβαιώνει και η Cater (1994), κάτι που μοιάζει πολύ βιώσιμο από μια οπτική γωνία, είναι απίθανο να έχει την ίδια βαρύτητα από μια άλλη. Επιπρόσθετα, εκφράζει την άποψή της πως ο οικοτουρισμός και η βιώσιμη ανάπτυξη τείνουν να χρησιμοποιούνται σε τέτοια έκταση, ώστε να φτάνουν σε σημείο που να μοιάζουν ταυτόσημες έννοιες, με σκοπό να εξυπηρετηθούν πολιτικά και επιχειρηματικά συμφέροντα, καθώς τους προσδίδει μια αύρα κύρους στις δραστηριότητές τους.

Ο Faulkner(2001) συνέθεσε περιεκτικά τα διάφορα **συστατικά του βιώσιμου τουρισμού**, υποδεικνύοντας πως η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη θα μπορούσα να εκληφθεί ως μια μορφή τουρισμού, η οποία :

- Διασφαλίζει και ενισχύει τα περιβαλλοντικά και πολιτισμικά αγαθά του προορισμού.
- Διασφαλίζει και ενισχύει την ποιότητα ζωής του ντόπιου πληθυσμού και τις ευκαιρίες που τους δίνονται.
- Ικανοποιεί τις ανάγκες και προσδοκίες της τουριστικής αγοράς.
- Είναι οικονομικά βιώσιμη και καταφέρνει την αποπληρωμή της επένδυσης που έχει γίνει από πλευράς των επιχειρήσεων.
- Επιτυγχάνει την ίση κατανομή του κόστους και των κερδών από τις δραστηριότητες του τουρισμού, τόσο μεταξύ των διάφορων τωρινών εμπλεκομένων μελών, όσο και μεταξύ των τωρινών και των μελλοντικών.

Ο Proser (1994) επισήμανε **τέσσερις δυνάμεις κοινωνικής μεταβολής**, οι οποίες ωθούν την αναζήτηση για βιωσιμότητα στον τουρισμό: η μη ικανοποίηση από τα υπάρχοντα προϊόντα, η όλο και αυξανόμενη περιβαλλοντική συνειδητοποίηση και η πολιτισμική ευαισθησία, η αναγνώριση από πλευράς των προορισμών των πολύτιμων πόρων που κατέχουν και του πόσο ευάλωτοι είναι και τέλος, η μεταβαλλόμενη αντίληψη των παραγωγών τουρισμού και των tour operators.

Η Cater (1993) αναγνώρισε **τρεις βασικούς στόχους για τον βιώσιμο τουρισμό** : την εξυπηρέτηση των αναγκών των μόνιμων κατοίκων των προορισμών, με την βελτίωση της

ποιότητας ζωής τους, τόσο βραχυπρόθεσμα, όσο και μακροπρόθεσμα, την ικανοποίηση των απαιτήσεων του μεγαλύτερου μέρους των τουριστών και τέλος την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, ώστε να επιτευχθούν και οι δύο προηγούμενοι στόχοι.

Ο Farrel (1999) επισημαίνει την **«τριάδα βιωσιμότητας»** η οποία στοχεύει την ομαλή και διαφανή ενσωμάτωση και ολοκλήρωση της οικονομίας, της κοινωνίας και του περιβάλλοντος.

Η βιωσιμότητα, ο βιώσιμος τουρισμός και η βιώσιμη ανάπτυξη είναι τρεις όροι που χρησιμοποιούνται αρκετά γενικά και πολλές φορές ως συνώνυμα στη σχετική ορολογία. Ο Butler (1999b) και οι Harris και Leiper (1995) είναι ανάμεσα στους λίγους ακαδημαϊκούς που προσπάθησαν να εξερευνήσουν τις διαφορές μεταξύ των όρων αυτών. Χωρίς να ανησυχούν για την σημασιολογία και την διαφωνία περί της ορολογίας, η λέξη βιωσιμότητα θεωρείται πως αφορά μια ευρεία κατάσταση που συνεπάγεται σταθερές συνθήκες ζωής για τις γενεές που έρχονται. Η βιώσιμη ανάπτυξη είναι περισσότερο συμβεβλημένη με την διαδικασία επίτευξης της βιωσιμότητας και σχετίζεται με διαχειρίσιμες αλλαγές που επιφέρουν βελτίωση στις συνθήκες ζωής όσων δραστηριοποιούνται με την ανάπτυξη αυτή. Παρομοίως, ο βιώσιμος τουρισμός, χάριν ευκολίας, ορίζεται ως όλα τα είδη τουρισμού (μαζικά και εναλλακτικά), τα οποία συμβαδίζουν και συνεισφέρουν στην βιώσιμη ανάπτυξη. Αξίζει να σημειωθεί πως η ανάπτυξη αυτή δεν προϋποθέτει απαραίτητα την αύξηση, καθώς πρόκειται περισσότερο για μια διαδικασία κατανόησης συγκεκριμένων κοινωνικών και οικονομικών σκοπών, οι οποίοι ίσως και να απαιτούν διατήρηση, αύξηση, μείωση ή μεταβολή της ποιότητας ή ακόμη και αφαίρεση ορισμένων προϊόντων ή άλλων στοιχείων του υπάρχοντος τουριστικού προϊόντος (Liu & Jones, 1996: 217)

Παρόλο που υπάρχει μεγάλη και σταθερή αύξηση στην παγκόσμια τουριστική ζήτηση και φαίνεται πως θα αυξάνεται όλο και περισσότερο στο μέλλον, τα είδη της ποιότητας των προϊόντων που επιθυμούν, μονίμως αλλάζουν. Οι τουρίστες αποκτούν όλο και μεγαλύτερη εμπειρία, κριτική ικανότητα και συνείδηση ποιότητας και επιζητούν συνεχώς νέες εμπειρίες και υψηλότερη απόδοση των χρημάτων που ξόδεψαν. Οι τουριστικοί προορισμοί παγκοσμίως, αντιμετωπίζουν-όλοι ανεξαιρέτως- τον όλο και αυξανόμενο ανταγωνισμό μεταξύ τους, αλλά και από υποκατάστατα προϊόντα, τα οποία αυξάνουν συνεχώς την ποιότητα των προσφερόμενων τους υπηρεσιών. Μια δεύτερη δυναμική και μεταβαλλόμενη παράμετρος είναι η συνεχής διαφοροποίηση των συμπεριφορών και κινήτρων των τουριστών, όσον αφορά τις προτιμήσεις, επιθυμίες και επιλογές τους, ως προς τα τουριστικά προϊόντα. Ο κορεσμός-ακόμη και η πτώση στη ζήτηση-που αντιμετωπίζουν πολλές περιοχές της Μεσογείου, παρόλο που πρόκειται για εδραιωμένους και «έμπειρους» τουριστικούς προορισμούς, τους έχει οδηγήσει στο να προσπαθούν να διαφοροποιήσουν το σχετικά ομογενές προϊόν τους, με την ανάπτυξη νέων ειδών τουρισμού, την ποιοτική βελτίωση του ήδη προσφερόμενου προϊόντος και την διείσδυση σε νέες αγορές (Morgan, 1998).

Στοχεύοντας στην βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, η διαχείριση της ζήτησης, μπορεί να αποδειχτεί περισσότερο κρίσιμη από την διαχείριση των πόρων-ειδικά όσον αφορά την προσπάθεια εύρεσης του απαραίτητου αριθμού τουριστών για την επίτευξη των επιθυμητών πληροτήτων-, καθώς είναι δεδομένο πως η ζήτηση είναι πιο ευμετάβλητη.

3.3.2 Ποιον επηρεάζει; Ποιον αφορά ;

Όλες οι πτυχές του τουρισμού θα πρέπει να διέπονται από τις αρχές της βιωσιμότητας, καθώς όταν μιλάμε για βιώσιμο τουρισμό δεν αναφερόμαστε σε μια ειδική ή εναλλακτική μορφή τουρισμού, αλλά σε μια προσπάθεια όλες οι μορφές τουρισμού να τείνουν να γίνουν περισσότερο βιώσιμες. Η προσπάθεια να γίνει ο τουρισμός περισσότερο βιώσιμος δεν απαιτεί απλά και μόνο τον έλεγχο και την διαχείριση των αρνητικών αντίκτυπων του κλάδου. Ο τουρισμός κατέχει μια εξέχουσα θέση από την οποία μπορούν να επωφεληθούν οι ντόπιες κοινότητες, τόσο οικονομικά όσο και κοινωνικά και να εγείρει την επίγνωση για στήριξη και διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος. Μέσα στον τουριστικό κλάδο δεν είναι απαραίτητο πως η οικονομική ευημερία και προστασία του περιβάλλοντος έρχονται σε αντιπαράθεση μεταξύ τους. Ίσα ίσα που πρέπει να τις αντιμετωπίσουμε ως φιλοδοξίες οι οποίες μπορούν να συνεισφέρουν και να ενισχύσουν η μια την άλλη. Οι πολιτικές και οι δράσεις που θα αναληφθούν πρέπει να στοχεύουν στην μεγιστοποίηση των θετικών και την ελαχιστοποίηση του κόστους και της επιβάρυνσης από τον τουρισμό.

Τα κέρδη από την προσπάθεια να κάνουμε τον τουρισμό περισσότερο βιώσιμο μπορούν να είναι πολλαπλά και να επωφεληθούν από αυτές όλα τα εμπλεκόμενα μέλη, όπως :

- Οι **τουριστικές επιχειρήσεις** που επιζητούν το μακροπρόθεσμο κέρδος, θα πρέπει να ενδιαφέρονται για την επιχειρηματική τους εικόνα, την σχέση τους με τους υπαλλήλους τους και την επίδρασή που έχουν οι δραστηριότητες στο περιβάλλον τριγύρω τους, αλλά και σε παγκόσμια κλίμακα.
- Οι **ντόπιοι πληθυσμοί** στους τουριστικούς προορισμούς επιζητούν την ευημερία, χωρίς όμως την υπερβολική εκμετάλλευση ή την ζημίωση της ποιότητας ζωής τους.
- Οι **περιβαλλοντολόγοι** οι οποίοι ανησυχούν για τις επιβλαβείς συνέπειες του τουρισμού στο περιβάλλον, αντιλαμβάνονται επίσης την πολύτιμη οικονομική συνεισφορά του στην διατήρηση του περιβάλλοντος αυτού.
- Οι **επισκέπτες** που επιδιώκουν μια υψηλής ποιότητας εμπειρία, σε ένα ασφαλές και ελκυστικό περιβάλλον, αρχίζουν και κατανοούν όλο και περισσότερο την επίδραση που έχει η απόφασή τους να ταξιδέψουν.

Στην προσπάθεια για να γίνει περισσότερο βιώσιμος ο τουρισμός οι κυβερνήσεις, αλλά και όσοι λαμβάνουν τις αποφάσεις, οφείλουν να αναγνωρίσουν τις διαφορετικές θέσεις της κάθε μιας από αυτές τις ομάδες, αλλά και τα διαφορετικά κίνητρά τους-τα οποία μπορεί να είναι και αντικρουόμενα- και να προσπαθούν να δουλέψουν όλοι μαζί για την θεσμοθέτηση και επίτευξη κοινών στόχων.

Η διαβούλευση με τους τοπικούς φορείς και τη συμμετοχή τους στον καθορισμό των στρατηγικών για την ανάπτυξη, πράγματι, συμβάλλει στην ανάδειξη νέων προοπτικών για την κοινωνία και στο να εξασφαλιστεί ότι όλες οι προτεραιότητες διαφόρων παραγόντων και η γνώμη τους σχετικά με τα πιθανά μέτρα παρέμβασης είναι γνωστή και λαμβάνονται υπόψη για την αξιολόγηση των σεναρίων και ο ορισμός μιας στρατηγικής για την τοπική ανάπτυξη (Logar, 2010; Stagl, 2006; Tosun, 2000).

2.4 Από τη θεωρία στην πράξη

Τα τελευταία χρόνια, η ιδέα του βιώσιμου τουρισμού έχει μπει για τα καλά στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των περισσότερων φορέων που εμπλέκονται με τον τουρισμό. Για τον λόγο αυτό έχουν γίνει πολλά συνέδρια, έχουν γραφτεί διάφορα εγχειρίδια και έχουν προκαλέσει ποικίλες προσπάθειες δημιουργίας σχετικών πολιτικών.

Παρά τον τεράστιο όγκο ακαδημαϊκού έργου επάνω στο ζήτημα, αλλά και τις πολλές και διάφορες προσπάθειες που έχουν γίνει ανά τον κόσμο-λιγότερο ή περισσότερο πετυχημένες-, τόσο από πλευράς επιχειρήσεων, τουριστικών και τοπικών φορέων ή ακόμη και κυβερνήσεων, είναι ελάχιστα τα παραδείγματα που να αποδίδουν στην πραγματικότητα όσα έχουν αναλυθεί και συζητηθεί θεωρητικά. Όπως αναφέρει και ο ακαδημαϊκός John Swarbrooke στο βιβλίο του με τίτλο "Sustainable Tourism Management", υπάρχουν πέντε κύριοι λόγοι για τους οποίους συμβαίνει αυτό :

- I. Ο βιώσιμος τουρισμός δεν θα πρέπει να αποσκοπεί μόνο στην προστασία του περιβάλλοντος, αλλά θα πρέπει να λαμβάνει δράση για την μακροπρόθεσμη οικονομική βιωσιμότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη.
- II. Οι όποιες πρωτοβουλίες σχεδιάζονται με στόχο την επίτευξη βιώσιμου τουρισμού, τείνουν να φέρουν προνόμια για ορισμένες μόνο ομάδες, εις βάρος μάλιστα άλλων. Πρόκειται, λοιπόν, για ένα αρκετά πολιτικό πεδίο, και όχι απλά και μόνο τεχνοκρατικό.
- III. Ο βιώσιμος τουρισμός είναι άμεσα συνδεδεμένος με την βιώσιμη ανάπτυξη γενικά και δεν θα πρέπει να λογίζονται ξεχωριστά.
- IV. Υπάρχει ανάγκη για καλύτερη κριτική αξιολόγηση των υπάρχουσών θεωριών και τρόπων σκέψης, των τεχνικών και των πρακτικών που αφορούν τον βιώσιμο τουρισμό. Υπάρχουν πάρα πολλές «ιερές αγελάδες» οι οποίες πρέπει να αμφισβητηθούν περισσότερο και πιο συχνά απ' ό,τι πραγματικά συμβαίνει. Για παράδειγμα, που είναι οι αποδείξεις πως ο μικρότερης κλίμακας τουρισμός είναι εγγενώς περισσότερο βιώσιμος από τον μαζικό, ανεξάρτητα από τον τύπο του περιβάλλοντος στον οποίο δραστηριοποιείται;
- V. Η πρόοδος προς ένα περισσότερο βιώσιμο τουρισμό θα εξαρτηθεί πολύ περισσότερο από τις δράσεις που θα αναλάβουν οι ίδιοι η συμμετέχοντες στον κλάδο- οι επιχειρήσεις, οι τοπικοί φορείς και οι ίδιοι οι τουρίστες-, παρά από τις αποφάσεις που θα παρθούν από τα δημόσια κυβερνητικά σώματα.

2.4.1 Σχεδιασμός & ανάπτυξη

Οι διαδικασίες δημιουργίας στρατηγικών για την σχεδίαση και την εφαρμογή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και τα βασικά βήματα της διαδικασίας αυτής, σε σχέση με τους κύριους στόχους που πρέπει να επιτευχθούν ώστε να γίνει ο τουρισμός πιο βιώσιμος αναλύονται στο κείμενο παρακάτω.

Τα στάδια της διαδικασίας κατά την οποία λαμβάνονται οι στρατηγικές αυτές αποφάσεις, καθώς η πολιτική που θα ακολουθηθεί θα επηρεάσει την ανάπτυξη του τουρισμού και την συμπεριφορά των επιχειρήσεων και των καταναλωτών-τουριστών. Παρουσιάζονται, επίσης, διάφορα εργαλεία για την ευκολότερη εφαρμογή των στρατηγικών και τη βελτίωση της βιωσιμότητας.

Είναι σημαντική η συμμετοχή όσο το δυνατόν περισσότερων εμπλεκόμενων με τον τουρισμό μελών κατά τη διάρκεια ανάπτυξης των στρατηγικών βιώσιμου τουρισμού, ώστε να υιοθετηθεί ευρύτερη δέσμευση για την εφαρμογή τους. Το μείγμα των ενδιαφερόμενων μερών που θα συμμετάσχουν στην διαδικασία αυτή πρέπει να αντικατοπτρίζει της υπάρχουσες δομές συνεργασίας σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Είναι απαραίτητο να καθοριστεί από την αρχή η διασφάλιση της μακροπρόθεσμης δέσμευσης, τόσο στην ίδια την στρατηγική που θα επιλεγεί να ακολουθηθεί, όσο και στην εφαρμογή της.

Τα τρία στάδια ανάπτυξης μια στρατηγικής είναι τα εξής²³ :

- **Ανάλυση συνθηκών, προβλημάτων και ευκαιριών.**
- **Αναγνώριση στόχων και λήψη στρατηγικών αποφάσεων.**
- **Ανάπτυξη πολιτικών και προγραμμάτων δράσεων.**

2.4.1.1 Ανάλυση συνθηκών, προβλημάτων και ευκαιριών

Το πρώτο στάδιο περιλαμβάνει την προσεκτική και αντικειμενική αναγνώριση της κατάστασης του τουρισμού στον προορισμό, αλλά και των πόρων στους οποίους βασίζεται ο τουρισμός ή εκείνους στους οποίους επιδρά, τόσο στο παρόν όσο και μελλοντικά.

Πρέπει να έχουμε υπ' όψιν μας από το ξεκίνημα σε πτυχές και χαρακτηριστικά που έχουν ειδική βαρύτητα για το βιώσιμο τουρισμό, ώστε τα δεδομένα που θα συλλεχθούν και-κατ' επέκταση οι ερωτήσεις που θα γίνουν- να είναι σχετικές. Στο στάδιο αυτό θα καθοριστούν, επίσης, οι αρχικοί δείκτες, ώστε να έχουμε την θεμελιώδη μέτρηση και να μπορούμε να ελέγχουμε τις μελλοντικές μεταβολές.

Η ανάλυση της κατάστασης είναι το πρώτο βήμα για την αναγνώριση των βασικών ζητημάτων βιώσιμου τουρισμού για ένα προορισμό, αλλά και των μελλοντικών προοπτικών και ευκαιριών. Σημαντικά ζητήματα στην περίπτωση αυτή είναι η βιωσιμότητα

²³ UNEP - Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy Makers, 2005

των επιχειρήσεων, τα θέματα των ορίων χρήσης, οι τάσεις της αγοράς, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, αλλά και οι ανησυχίες των ντόπιων κοινωνιών για την μελλοντική ανάπτυξη. Για τον λόγο αυτό είναι πολύ σημαντική η διαβούλευση με όσο το δυνατόν περισσότερους ανθρώπους που εμπλέκονται με τον τουρισμό. Από τη διαδικασία αυτή θα αρχίσουν να προκύπτουν προτεραιότητες, οι οποίες θα παίξουν καθοριστικό ρόλο στις μελλοντικές εξελίξεις και στο κατά πόσο θα στηριχτεί το όλο σχέδιο.

Η ανάλυση της κατάστασης θα γίνει με τη χρήση ερωτηματολογίων, ερευνών και τεχνικών εξετάσεων. Παρακάτω παρουσιάζονται κάποιες σχετικές έννοιες, που θα μας παράσχουν τις απαραίτητες πληροφορίες που σχετίζονται με θέματα βιωσιμότητας.

Η έρευνα και η συλλογή δεδομένων θα πρέπει να καλύψει τα παρακάτω :

- Ανάλυση προηγούμενων πολιτικών και σχεδίων για τον τουρισμό, αλλά και πληροφοριών που σχετίζονται με ευρέως με τη βιώσιμη ανάπτυξη και το περιβάλλον.
- Ανάλυση της υπάρχουσας έρευνας, στο σύνολό της.
- Κατ' ίδιαν διαβούλευση με βασικούς παράγοντες και ανθρώπους με ειδική πείρα σε σχετικά ζητήματα.
- Έρευνα μάρκετινγκ επισκεπτών.
- Έρευνα μάρκετινγκ σε τουριστικές επιχειρήσεις.
- Η γνώμη των ντόπιων, τόσο άμεσα (ανοικτές συζητήσεις, ομάδες εστίασης, προσωπική έρευνα μάρκετινγκ), όσο και έμμεσα, μέσω των ντόπιων εκλεγμένων αντιπροσώπων.
- Όσο το δυνατόν περισσότερο εις βάθος εξέταση της υπό μελέτης περιοχής.
- Ανάλυση ανταγωνιστών και της γνώμης της αγοράς (tour operators).

Πληροφορίες σχετικές με ζητήματα βιωσιμότητας, όπως :

- Η γενικότερη θέση για το επιθυμητό επίπεδο, αλλά και τη φύση του τουρισμού, όπως επίσης και μέχρι ποιο βαθμό μπορεί να επιτευχθεί.
- Το εύρος των φυσικών και πολιτισμικών πόρων, αλλά και την υπάρχουσα κατάσταση συντήρησής τους, των επιπέδων χρήσης τους, τον βαθμό τουριστικού ενδιαφέροντος που παρουσιάζουν και της ευαισθησίας μελλοντικής χρήσης.
- Οικονομικά και κοινωνικά ζητήματα στον προορισμό, όπως η συνεισφορά του τουρισμού σε σχέση με άλλους οικονομικούς τομείς.
- Η κατάσταση του περιβάλλοντος, όπως η ποιότητα νερού και αέρα.
- Η παρουσία διεργασιών σχετικών με τη διαχείριση του περιβάλλοντος.
- Η απόδοση των επιχειρήσεων, των προοπτικών και των αναγκών τους.
- Οι τωρινές ροές επισκεπτών, οι τάσεις των αγορών και οι ευκαιρίες που παρουσιάζουν.
- Ικανοποίηση επισκεπτών, όπως και της στάσης τους σε περιβαλλοντικά θέματα.

- Υποδομή, εγκαταστάσεις και υποστηρικτικές υπηρεσίες τουρισμού, όπως τα ΜΜΜ, η παροχή νερού κ. ά, και των δυνατοτήτων τους.

2.4.1.2 Αναγνώριση στόχων και λήψη στρατηγικών αποφάσεων.

Οι τοπικές και εθνικές κυβερνήσεις πρέπει να εργαστούν με όλα τα εμπλεκόμενα μέλη για να συμφωνήσουν στο όραμα που θα προσπαθήσουν να πραγματοποιήσουν, αλλά σε ένα ευρύ φάσμα στρατηγικών στόχων για τον τουρισμό.

Το όραμα και οι στρατηγικοί στόχοι πρέπει να ταιριάζουν με τη χώρα και τον προορισμό και να ενστερνίζονται πλήρως τις ανησυχίες για την οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Οι στόχοι θα ποικίλουν από μέρος σε μέρος, πρέπει όμως πάντα να στοχεύουν στην εξισορρόπηση ζητημάτων όπως η εξάλειψη της φτώχειας, στήριξη της συντήρησης περιβάλλοντος και πόρων και μείωσης των αρνητικών αντίκτυπων που έχει ο τουρισμός στο περιβάλλον. Αυτοί οι γενικοί στόχοι πρέπει να είναι οι πρωταρχικοί οδηγοί για τις τουριστικές πολιτικές και δράσεις.

Στο στάδιο αυτό θα ληφθούν πολλές στρατηγικές αποφάσεις, όπως το επίπεδο και η φύση του επιθυμητού τουρισμού που θα αρμόζει στον προορισμό, οι αγορές στόχοι και η επιλογή του προϊόντος.

2.4.1.3 Ανάπτυξη πολιτικών και προγραμμάτων δράσεων

Το τελευταίο στάδιο περιλαμβάνει την ανάληψη συγκεκριμένων δράσεων και πολιτικών που να σχετίζονται με τις στρατηγικές αποφάσεις που έχουν παρθεί, ως προς τους στόχους που θα επιδιωχθούν. Ιδιαίτερα χρήσιμη θα είναι η συμβολή που μπορεί να έχουν στο σημείο αυτό, διάφορες ομάδες ειδικών επί του τουρισμού.

Από την πλευρά των κυβερνήσεων, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη βάση στο ποια όργανα θα χρησιμοποιήσει προς εφαρμογή των πολιτικών που θα αποφασιστούν. Πρέπει να οριστεί ένα πρόγραμμα δράσεων που θα καθορίζει ποιος θα αποφασίζει τι στα εκάστοτε ζητήματα που θα προκύπτουν και ποιος θα ελέγχει την πορεία των εξελίξεων, την εγγύτητα των πόρων και θα καθορίζει πιθανές διορθωτικές δράσεις. Η σύγκριση των αποτελεσμάτων που θα προκύπτουν από την αναφορά των εξελίξεων, θα γίνεται με βάση τα όρια στους δείκτες που έχουν οριστεί.

Παράγοντες που επηρεάζουν τις πολιτικές τουριστικής ανάπτυξης

Στρατηγικοί παράγοντες ανάπτυξης

- Η επίδραση της νέας ανάπτυξης στο γενικότερο επίπεδο του τουρισμού της περιοχής και στο μείγμα των διαφορετικών ειδών προϊόντων.
- Σχετικότητα ως προς τις αγορές στόχους.
- Η συνολική επίδραση των μεμονωμένων προσπαθειών ανάπτυξης που έγινε προηγουμένως.
- Η επίδραση των σχετικών δραστηριοτήτων, όπως είναι οι ροές επισκεπτών.

- Ο βαθμός ενασχόλησης της ντόπιας κοινότητας στον καθορισμό του επιπέδου και της φύσης της ανάπτυξης.

Παράγοντες που αφορούν την ίδια την περιοχή

- Η σχετική αξία που έχει η συγκέντρωση της ανάπτυξης σε μια περιοχή, εν αντιθέσει με την γεωγραφική της εξάπλωση, που θα εξαρτηθεί από την φύση της περιοχής και τους στρατηγικούς στόχους που θα τεθούν.
- Οι περιβαλλοντικές συνθήκες και η ευαισθησία των μεμονωμένων σημείων ή των ευρύτερων περιοχών, που θα πρέπει να είναι ο κύριος παράγοντας που θα καταδείξει το ένα θα πρέπει να γίνει προσπάθεια για ανάπτυξη και την έκταση της, αλλά και την πυκνότητα και τη φύση που θα έχει.
- Την πιθανότητα για ανάπτυξη σε ομάδες περιοχών, που θα οδηγήσει σε μια αμοιβαία στήριξη και ισχυρότερες αλυσίδες εφοδιασμού.
- Επιλογή τοποθεσίας με σεβασμό προς τον πληθυσμό, τις οικονομικές τους ανάγκες, ώστε να αποφευχθούν φαινόμενα περιορισμών στην προσφερόμενη εργασία και των γενικότερων θετικών επιδράσεων που θα επιφέρει η ανάπτυξη.
- Η ικανότητα της υπάρχουσας υποδομής(ΜΜΜ, παροχές ηλεκτρικού ρεύματος και νερού, λοιπές υπηρεσίες) να υποστηρίξει επιπρόσθετη ανάπτυξη χωρίς να ζημιώσει τους ντόπιους, μεριμνώντας παράλληλα για την παροχή της απαραίτητης πιθανής υποδομής.
- Να επιδιώξει να προσελκύσει νέες αγορές, χωρίς να θέσει σε κίνδυνο τις υπάρχουσες συνεργασίες.
- Προσβασιμότητα με δημόσια μέσα μεταφοράς.

Παράγοντες επίδοσης και επίδρασης

- Ανάληψη ευθύνης για τα ζητήματα που θα προκύψουν στην περιοχή.
- Παρουσίαση των αναγκών, της ζήτησης και της βιωσιμότητας γενικότερα, μέσω εκτίμησης της αγοράς.
- Την επίδραση στις υπάρχουσες αγορές, λαμβάνοντας υπ' όψιν την ισορροπία που υπάρχει μεταξύ προσφοράς και ζήτησης και των επιπέδων χρήσης.
- Την πιθανότητα να χρησιμοποιηθεί το υπάρχον δυναμικό , μέσω της βελτίωσης ή και επέκτασης των επιχειρήσεων που ήδη δραστηριοποιούνται στον κλάδο.
- Την πιθανότητα να επαναχρησιμοποιηθούν κτήρια ή περιοχές που έχουν πάψει να χρησιμοποιούνται, σε αντίθεση με τη χρήση αναξιοποίητη περιοχών.
- Προτάσεις για την μελλοντική χρήση περιοχών.
- Προτάσεις για περιβαλλοντική διαχείριση, περιορισμό και ελαχιστοποίηση της χρήσης πόρων και της απώλειάς τους, πάντα σε σχέση με τη φύση και το σχεδιασμό της ανάπτυξης.

- Χρήση ντόπιων υλικών και εργατικού δυναμικού κατά τη διάρκεια των κατασκευαστικών διεργασιών, ώστε να μειωθεί η αρνητική επίδραση της ανάπτυξης.
- Πιθανά οφέλη από τη διατήρηση και συντήρηση του φυσικού και πολιτισμικού πλούτου του προορισμού, όπως για παράδειγμα η χρήση ιστορικών κτηρίων
- Αξιολόγηση των οικονομικών και κοινωνικών οφελών που θα προκύψουν από τις άμεσες και έμμεσες ευκαιρίες εργασίας που παραχθούν, αλλά και τα οφέλη που θα έχουν και οι υπόλοιποι οικονομικοί τομείς της περιοχής.
- Να διασφαλίσουμε πως η ανάπτυξη, η εφαρμογή της και η εκτέλεση και λειτουργία της θα είναι σε ένα θεμιτό επίπεδο ποιότητας και πως το προσωπικό που θα επιλεγεί θα είναι ικανό να εξασφαλίσει την ομαλή και πετυχημένη λειτουργία.

2.4.2 Επιρροή του τρόπου λειτουργίας των τουριστικών επιχειρήσεων

Παρόλο που η λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων εναπόκειται στο πεδίο ευθύνης του ιδιωτικού τομέα, υπάρχουν πολλοί τρόποι που ορισμένες κυβερνητικές πολιτικές μπορούν να ασκήσουν επιρροή ώστε να τις ενθαρρύνει να επιδιώξουν μια πιο βιώσιμη λειτουργία.

Οι πολιτικές αυτές, λοιπόν, θα πρέπει να ενθαρρύνουν, να υποστηρίζουν και να προωθούν τις δράσεις εκ μέρους των επιχειρήσεων σε θέματα που έχουν να κάνουν με :

- **Ποιότητα και υποστήριξη του πελάτη** : βασικά προϋποθέσεις για οικονομική βιωσιμότητα και ικανοποίηση του επισκέπτη.
- **Περιβαλλοντική διαχείριση** : επιβολή περιτέχνων μορφών συστημάτων διαχείρισης του περιβάλλοντος, ως μέρος των αλλαγών που μπορούν να κάνουν οι ίδιες οι επιχειρήσεις. Η ισόποση χρήση πόρων, όπως το νερό και ο σεβασμός στον ντόπιο πληθυσμό, είναι κάποιες βασικές προτεραιότητες μια σοβαρής περιβαλλοντικής διαχείρισης.
- **Διαχείριση ανθρώπινου δυναμικού** : η παροχή ίσων ευκαιριών στην εργασία, αλλά και οι ποιοτικές συνθήκες εργασίας είναι βασικά ζητούμενα.
- **Διαχείριση της εφοδιαστικής αλυσίδας** : διαφορετικές πτυχές της βιωσιμότητας τονίζουν την ανάγκη οι τουριστικές επιχειρήσεις να συνεργάζονται με προμηθευτές οι οποίοι :
 - ✓ δραστηριοποιούνται στον προορισμό, ενισχύοντας έτσι την τοπική οικονομία και μειώνοντας τις αποστάσεις μεταφοράς
 - ✓ παρέχουν ποιοτικές συνθήκες εργασίας και έχουν ηθικές πολιτικές συναλλαγών
 - ✓ χρησιμοποιούν βιώσιμες παραγωγικές διαδικασίες, όπως η βιολογική αγροτική παραγωγή

Είναι πιθανό να μην μπορούν να ικανοποιηθούν όλα τα παραπάνω, πράγμα που σημαίνει πως θα πρέπει να γίνουν κάποιες στρατηγικές επιλογές.

- **Σχέσεις με το ντόπιο πληθυσμό και το περιβάλλον** : οι επιχειρήσεις πρέπει να ενθαρρύνονται να υποστηρίζουν τους τοπικούς κοινωνικούς σκοπούς και να διαβλέπουν στη διατήρηση του περιβάλλοντος
- **Επιρροή που έχουν στους επισκέπτες** : οι επιχειρήσεις επιδρούν σημαντικά στην εμπειρία που βιώσουν οι επισκέπτες, καθώς επηρεάζουν τη συμπεριφορά τους μέσω των πληροφοριών που τους παρέχουν και τον τρόπο που τους αντιμετωπίζουν.

2.5 Διαχείριση, παρακολούθηση και λήψη διορθωτικών δράσεων

Το μεγαλύτερο μέρος της συζήτησης επικεντρώνετε στην ιδέα της βιώσιμης ανάπτυξης και κατά συνέπεια της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, με αποτέλεσμα να δοθεί σχετικά μικρή βάση στην αξιολόγηση βιώσιμων πρακτικών για την επίτευξη τους. Είναι κατανοητό, όμως, γιατί συμβαίνει κάτι τέτοιο, εάν λάβουμε υπ' όψιν μας τις δυσκολίες που υπάρχουν στο να δοθούν επακριβώς οι ορισμοί των εννοιών αυτών. Παρόλα αυτά όμως, πρέπει να οριστεί ο βαθμός στον οποίο θα πρέπει να πετύχει η εφαρμογή των αρχών της βιωσιμότητας, ώστε να προκύψει σοβαρή ανάλυση των πολιτικών που θα ακολουθηθούν. Σύμφωνα με τον Pigram (1990) «ο βιώσιμος τουρισμός θα μπορούσε να αποτελέσει δυνητικά την χειροπιαστή έκφραση της βιώσιμης ανάπτυξης. Διατρέχει όμως τον κίνδυνο να παραμείνει αδρανής και άσχετος ως μια εφαρμόσιμη επιλογή για την πραγματική τουριστική ανάπτυξη, εάν δεν αναπτυχθούν αποτελεσματικοί τρόποι να μεταφράσουμε την ιδέα σε πράξεις».

Για να επιτευχθεί μια θετική επίδραση γύρω από τον βιώσιμο τουρισμό, υπάρχει ανάγκη για μια διεπιστημονική εστίαση στο θέμα, μιας συλλογικής προσπάθειας να βρεθούν αντικειμενικές αποδείξεις και ενδείξεις που θα βασίζονται σε γεγονότα, τα οποία θα στηρίξουν την θεωρία οι αρχές της οποίας θα δημιουργήσουν το κοινό έδαφος για επεξήγηση. (Wilson, 1997). Η ανάγκη για μια καθολική κατανόηση και προσέγγιση αναγνωρίστηκε ,επίσης ,από τους Moldan και Billharz (1997), όταν έψαξαν ένα κοινό πλαίσιο για συγκριτική αξιολόγηση τόσο της διαδικασίας αναγνώρισης των προβλημάτων, όσο και της προόδου που είχε επιτευχθεί στο δρόμο προς τη βιώσιμη ανάπτυξη. Με τη χρήση δεικτών δημιούργησαν ένα γενικό μοντέλο, το οποίο ενσωμάτωνε αντικρουόμενες αξίες, ενδιαφέροντα και χωρικές και χρονικές βλέψεις, ως προς την αξιολόγηση της βιώσιμης ανάπτυξης. Ο Faulkner (2001) επέκτεινε την θεώρηση αυτή για την βιώσιμη τουριστικής ανάπτυξης, αξιώνοντας πως η έρευνα για την βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη απαιτεί μια διεπιστημονική προσέγγιση, που θα περιλαμβάνει μια ισορροπημένη προσέγγιση στην εξέταση και αξιολόγηση των οικονομικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικό-πολιτισμικών επιπτώσεων του τουρισμού.

Οι Tisdell και Wenn (1997) διαφώνησαν ως προς την προσοχή με την οποία θα πρέπει να γίνει χρήση των δεικτών, στην προσπάθεια αξιολόγησης της προόδου της βιωσιμότητας. Παρόλο που αναγνωρίζουν πως η επίτευξη του βιώσιμου τουρισμού είναι ένας σημαντικός στόχος, υποστήριξαν πως συχνά οι ιδέες που περιλαμβάνονται είναι αρκετά σύνθετες και ερμηνεύονται με ποικίλους τρόπους. Για τον λόγο αυτόν και μόνο θα πρέπει να είμαστε προσεχτικοί όταν χρησιμοποιούμε τις ιδέες αυτές. Θα πρέπει, το λιγότερο, να συμπληρώνονται από μια εκ βάθους ανάλυση για να αποφασίσουμε εάν η τουριστική ανάπτυξη θα επιφέρει μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα.

2.5.1 Φέρουσα Ικανότητα

Καθώς λοιπόν φαίνεται σχετικά απλό το να εμπνεύσουμε και να πείσουμε τον κόσμο για τις ανάγκες της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, είναι πολύ δύσκολο να δημιουργήσουμε αποτελεσματικούς-και ταυτόχρονα πρακτικούς- τρόπους μέτρησης και αξιολόγησης της υπάρχουσας βιωσιμότητας, αλλά και της εξέλιξής και της προόδου της εφαρμογής της. Η θεωρία των Taylor-Stanley (Taylor-Stanley matrix)²⁴ έχει ένα σημαντικό ζήτημα, όσον αφορά την οριοθέτηση των επιπέδων της φέρουσας ικανότητας, της ικανότητας δηλαδή ενός περιβάλλοντος να φιλοξενήσει κάποιες συγκεκριμένες δραστηριότητες, χωρίς να προκληθούν σημαντικές ή μη αναστρέψιμες ζημιές (Owens και Cowellm 1996), για τουρισμό σε ποικίλες μορφές και καταστάσεις.

Αρχικά η ιδέα μιας αντικειμενικής, επιστημονικής οριοθέτησης της φέρουσας ικανότητας μια περιοχής ήταν αρκετά ελκυστική σε όσους είχαν αναλάβει την διαχείριση του τουρισμού. Καθώς, όμως, η θεωρία εξελίχθηκε και έγινε ξεκάθαρο πως η φέρουσα ικανότητα είναι ένα κοινωνικό κατασκεύασμα που περιλαμβάνει την περίπλοκη αλληλεπίδραση οικονομικών, περιβαλλοντικών, πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων, φάνηκε πως η ιδέα αυτή είχε μικρή πρακτική εφαρμογή (Wearing και Neil, 1999). Τα τελευταία χρόνια έχουμε, επίσης, την περεταίρω εξάπλωση της άποψης του Wagar(1994), πως η εξέταση της ενόχλησης που προκαλούμε στο περιβάλλον, πρέπει να ενισχυθεί από την εξέταση των ανθρώπινων αξιών. Οι Middleton και Hawkins (1998) για παράδειγμα, βεβαίωσαν πως η φέρουσα ικανότητα πρέπει να λάβει υπ' όψιν της παράγοντες όπως τα μοτίβα συμπεριφοράς των τουριστών, την σχεδίαση και διαχείριση των εγκαταστάσεων, τον δυναμικό χαρακτήρα του περιβάλλοντος και τη μεταβαλλόμενη στάση των ντόπιων πληθυσμών στους προορισμούς.

Τεχνικές φέρουσας ικανότητας έχουν εφαρμοστεί σε ποικίλες περιπτώσεις, όπου συχνά έγιναν ξεκάθαρα και επιβεβαιώθηκαν τα επίπεδα της περιβαλλοντικής και κοινωνικής διαταραχής που υποπτευόντουσαν, αφήνοντας όμως ανοιχτό προς συζήτηση τι σημαίνουν όλα αυτά και τι δράσεις πρέπει να ληφθούν για την διαχείρισή τους. Μια βασικά δυσκολία είναι πως η φέρουσα ικανότητα προϋποθέτει την ύπαρξη συγκεκριμένων και αποφασισμένων ορίων ανάπτυξης, τα οποία, εφόσον γίνουν σεβαστά, δεν θα

²⁴ Theobald William F. (2013), *Global Tourism* , Routledge σελ. 180

προκληθούν μεταβολές ή ζημιές στο περιβάλλον. Πλέον υπάρχει η εκτίμηση πως όλες οι μεταβολές και οι μετατροπές που κάνουμε στο περιβάλλον έχουν μια σταδιακά αυξανόμενη επίδραση, πράγμα που σημαίνει πως ως ένα σημείο η μεταβολή πρέπει να αναγνωριστεί και να μετρηθεί σε όλα τα επίπεδα ανάπτυξης.

2.5.2 Όρια αποδεκτής αλλαγής - Limits of Acceptable Change (LAC)

Ως αποτέλεσμα αυτής της εκτίμησης, έχουν εμφανιστεί αρκετές εναλλακτικές προσεγγίσεις, σε σχέση με τη φέρουσα ικανότητα, όπως η **LAC (Limits of Acceptable Change** = Όρια αποδεκτής αλλαγής) Stankey, κ.ά. , 1995 ; Wearing και Neil, 1999. Σύμφωνα με τους Sun και Walsh (1996) η προσέγγιση LAC βασίζεται σε αποφάσεις που αφορούν το επίπεδο της μεταβολής που είναι αποδεκτή να κάνουν οι χρήστες και διαχειριστές. Εξετάζει τις συνθήκες που επικρατούν σε ένα τουριστικό προορισμό και τους πόρους που διαθέτει. Είναι αναμενόμενο να υφίστανται αλλαγές στο περιβάλλον μιας περιοχής όπου δραστηριοποιείται ο τουρισμός και είναι μια αναπόφευκτη συνέπεια της τουριστικής ανάπτυξης. Για να γίνει όμως σωστά και χωρίς να θέσουμε σε κίνδυνο την ποιότητα του περιβάλλοντος, πρέπει να μελετήσουμε τις συνθήκες που επικρατούν και τα όρια τα οποία καθορίζουν τα επίπεδα των αλλαγών που μπορεί να υποστηριχθούν. Σημαντική θεωρείται , επίσης, η εμπειρία και η γνώμη του ντόπιου πληθυσμού οι οποίοι βιώνουν από πρώτο χέρι στη καθημερινότητά τους τις θετικές και αρνητικές επιδράσεις του τουρισμού (Krumpe & Stokes, 1994).

Σύμφωνα με τον Εθνικό Οργανισμό Τουρισμού περιέχει τα ακόλουθα εννέα βήματα :

1. Προσδιορισμός ζητημάτων ή προβλημάτων που προκύπτουν στην περιοχή
2. Προσδιορισμό των ιδανικών χρήσεων ανά περιοχή
3. Επιλογή δεικτών για τη μέτρηση της κατάστασης των φυσικών πόρων και των κοινωνικών συνθηκών
4. Καταγραφή φυσικών πόρων και κοινωνικών συνθηκών
5. Καθορισμός σταθερών για τη διατήρηση της κατάστασης των φυσικών πόρων και των κοινωνικών συνθηκών
6. Προσδιορισμός πιθανών εναλλακτικών χωροθέτησης των περιοχών ιδανικών χρήσεων
7. Προσδιορισμός δράσεων διαχείρισης για κάθε εναλλακτική λύση
8. Αξιολόγηση και τελική επιλογή εναλλακτικών λύσεων
9. Εφαρμογή σχεδίου διαχείρισης και παρακολούθηση συνθηκών

Η προσέγγιση LAC, σύμφωνα με τους Wearing και Neil (1999), ωθεί τόσο όσους διαχειρίζονται τους πόρους όσο και τα υπόλοιπα εμπλεκόμενα μέλη στο να :

- Αναγνωρίσουν αποδεκτά και εφικτά κοινωνικές προδιαγραφές και προδιαγραφές πόρων
- Καταγράψουν τα κενά μεταξύ των επιθυμητών και πραγματικών συνθηκών
- Πάρουν αποφάσεις για την εξάλειψη των κενών αυτών

- Παρακολουθούν και να αξιολογούν το πόσο αποτελεσματική είναι η διαχείριση

2.5.3 Διαδικασία διαχείρισης των επισκεπτών – Process for Visitor Impact Management (VIM)

Η διαδικασία διαχείρισης των επισκεπτών τονίζει το πόσο σημαντική είναι η κριτική εξέταση στην αναγνώριση των αποφάσεων διαχείρισης. Με τη συγκεκριμένη μέθοδο διερευνώνται οι επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον και τη κοινωνία, οι παράγοντες που τις προκαλούν και οι συνθήκες υπό τις οποίες λαμβάνουν χώρα, αλλά και οι τρόποι διαχείρισης που μπορούν να συμβάλουν στην επίλυσή τους.

Οι αρχές της διαδικασίας VIM, σύμφωνα με τους Wearing και Neil (1999) είναι :

- Αναγνώριση των μη αποδεκτών αλλαγών που προκύπτουν ως αποτέλεσμα της χρήσης από τους επισκέπτες και ανάπτυξη στρατηγικών διαχείρισης ώστε να μείνει ο αντίκτυπος της επίσκεψης σε αποδεκτά επίπεδα.
- Ενσωμάτωση της διαχείρισης του αντίκτυπου της επίσκεψης στις υπάρχουσες διαδικασίες σχεδίασης και διαχείρισης, από πλευράς όσων λαμβάνουν τις αποφάσεις.
- Η διαχείριση του αντίκτυπου της επίσκεψης πρέπει να βασίζεται στις καλύτερες διαθέσιμες πληροφορίες της κατάστασης και στην επιστημονική της κατανόηση.
- Η αποφάσεις της διαχείρισης πρέπει να αναγνωρίζουν την επιθυμητή κατάσταση των πόρων, όσον αφορά και τον τύπο της αναψυχής που θα παραχθεί.
- Η αναγνώριση των προβλημάτων που επιφέρει ο αντίκτυπος της επίσκεψης με τη σύγκριση τους με τα πρότυπα αποδεκτών συνθηκών, με τη χρήση βασικών δεικτών του αντίκτυπου, σε οριοθετημένες χρονικές περιόδους και περιοχές.
- Η μείωση ή διατήρηση σε αποδεκτά όρια του αντίκτυπου, πρέπει να βασίζεται στη γνώση των πιθανών πόρων και των μη αποδεκτών ορίων, όπως και της αλληλεπίδρασης μεταξύ τους.
- Αντιμετώπιση του αντίκτυπου της επίσκεψης με τη χρήση ποικίλων εναλλακτικών τεχνικών διαχείρισης.
- Διατύπωση των στόχων διαχείρισης των επισκεπτών, που θα ενσωματώνει ένα εύρος αποδεκτών επιπέδων αντίκτυπων, ώστε να διευκολυνθούν τα ποικιλόμορφα περιβάλλοντα και οι εμπειρικές ευκαιρίες που παρουσιάζονται σε μια φυσική τοποθεσία.

2.5.3 Ανάλυση οικολογικού αποτυπώματος – Ecological Footprint Analysis (EFA)

Παρόλο που οι αρχές LAC & VIM μπορούν να εφαρμοστούν σχετικά πετυχημένα σε τοπικό επίπεδο, έχουν περιορισμένη δυνατότητα εφαρμογής σε παγκόσμιο επίπεδο. Ο Gossling (2002), υποστήριξε πως οι αρχές LAC & VIM επικεντρώνονται σε μεταβολές που συμβαίνουν στο τοπικό περιβάλλον, αγνοώντας σε μεγάλο βαθμό της παγκόσμιες επιπτώσεις του τουρισμού. Όπως ανέφερε : « οι υπάρχουσες αντιλήψεις είναι ως εκ τούτου ανίκανες να προσφέρουν ξεκάθαρα αποτελέσματα ως προς τη βιωσιμότητα ορισμένων μορφών ταξιδιού ή περιοχών».

Ο Gossling (2002) συνέβαλλε στην αξιολόγηση των περιβαλλοντικών αντίκτυπων του τουρισμού μέσω της ανάλυση οικολογικού αποτυπώματος (Ecological Footprint Analysis = EFA), μια έννοια που χρησιμοποιεί χωρικά ισοδύναμα για να υπολογίσει την εκμετάλλευση μιας βιολογικά παραγωγικής περιοχής από τους επιμέρους χρήστες ή τα κράτη. Υποστηρίζει πως η ιδέα της έννοιας αυτής είναι να συγκρίνει την περιοχή που χρειάζεται για την υποστήριξη ενός συγκεκριμένου τρόπου ζωής, στην διαθέσιμη περιοχή, προσφέροντας μας ,έτσι ,ένα εργαλείο να αξιολογήσουμε εάν η κατανάλωση είναι οικολογικά βιώσιμη (Gossling κ.ά., 2002).

Παρά την αξιόλογη προσπάθεια επίτευξης μιας παγκόσμιας βιωσιμότητας, υπάρχουν εμπόδια στο να γίνει λειτουργική η έννοια της ανάλυσης οικολογικού αποτυπώματος. Για παράδειγμα, παρόλο που έχουν αναγνωριστεί εκτενώς οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις των αεροπορικών ταξιδιών, ο Gossling (2002) συμπέρανε πως τα αεροπορικά ταξίδια θα πρέπει να αποθαρρυνθούν δραστικά, κάτι που πολύ δύσκολα θα εφαρμοστεί, με αποτέλεσμα να έχει ελάχιστη επίδραση στα επίπεδα της ατμοσφαιρικής ρύπανσης.

2.5.5 Κινητήριες δυνάμεις, Πιέσεις, Κατάσταση, Επιπτώσεις, Αντιδράσεις – Drivers, Pressures, State, Impact, Responses (DPSIR)

Το μοντέλο αυτό ερευνά τις επιπτώσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας στο περιβάλλον του τουριστικού προορισμού. Πρέπει να καταλάβουμε πως αναπτύσσεται ο τουρισμός στην περιοχή και ποια προβλήματα προκαλούνται από αυτή τη διαδικασία. Δημιουργείται, παράλληλα, ένα πλαίσιο αξιολόγησης της φέρουσας ικανότητας της περιοχής. Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να ληφθούν και τα ανάλογα μέτρα, ώστε να αντιμετωπιστούν οι επιπτώσεις του τουρισμού και να θεσπιστούν όρια για τον κάθε δείκτη, ώστε η αξιολόγησή τους να γίνει πιο αποτελεσματική και ουσιαστική, όσον αφορά τα μέτρα και τις αποφάσεις που θα προταθούν και ληφθούν ως επακόλουθο. Μπορούμε να κάνουμε χρήση του παρακάτω πλαισίου ώστε να αναλύσουμε του τουριστικού τομέα με βάση το μοντέλο DPSIR (Castellani & Sala, 2012) :

Δυνάμεις – Drivers : Κατασκευή και διαχείριση υποδομών και εγκαταστάσεων φιλοξενίας, παρουσία τουριστών, οδική κυκλοφορία.

Πιέσεις – Pressures : Εκπομπές ατμοσφαιρικών ρύπων, χρήση υδάτινων πόρων, εκπομπή ρύπων σε επιφανειακά νερά, παραγωγή στερεών αποβλήτων, χρήση γης και διάβρωση του εδάφους, κατανάλωση ενέργειας, παρουσίας τουριστών σε προστατευόμενες περιοχές.

Κατάσταση - State : Συγκέντρωση ρύπων σε αέρα και νερό, διαθεσιμότητα υπόγειων υδάτων, ποσότητα στερεών αστικών αποβλήτων, επίπεδα αστικοποίησης και συνωστισμού σε φυσικές περιοχές.

Επιπτώσεις - Impacts : Απώλεια βιοποικιλότητας, διατάραξη άγριων ειδών ζωής, αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία του ανθρώπου.

Αποκρίσεις - Responses : Προώθηση βιώσιμου τουρισμού (μείωση κατανάλωσης νερού και ενέργειας, λιγότερη παραγωγή αποβλήτων και ρύπων και αύξηση χωριστής συλλογής ρύπων, προώθηση των ΜΜΜ, χρήση ανανεώσιμης ενέργειας, προώθηση δραστηριοτήτων οικοτουρισμού.

2.5.6 Δείκτες

Οι θεωρίες φέρουσα ικανότητα, LAC, VIM, EFA και DPSIR, εξετάζουν το πρόβλημα του βιώσιμου τουρισμού από τη πλευρά της προσφοράς. Εφόσον ο τουρισμός επιθυμεί να γίνει περισσότερο βιώσιμος δεν πρέπει να αγνοήσει και τους πελάτες του. Έτσι λοιπόν όλο και περισσότερο αυξάνονται οι περιπτώσεις που εξετάζουν το θέμα της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης από τη πλευρά της ζήτησης, ειδικότερα το τι προσδοκούν να κερδίσουν οι επισκέπτες και οι στρατηγικές μάρκετινγκ που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν ώστε να ικανοποιηθούν τόσο οι επισκέπτες όσο και οι ντόπιοι πληθυσμοί στου τουριστικούς προορισμούς, μέρος του οποίου είναι και οι εκπαιδευτή και των δυο πλευρών ώστε να επιτευχθεί αύξηση στη φέρουσα ικανότητα (Weaver και Oppermann, 2000). Ο ισχυρισμός αυτός βρίσκεται σε συμφωνία με εκείνον των McIntosh, Goeldner και Ritchie (1995), οι οποίοι υποστηρίζουν πως οι τουρίστες έχουν ευθύνες και πρέπει να φέρουμε εις γνώση τους την υποχρέωση που έχουν να συνεισφέρουν σε ένα κοινωνικά και περιβαλλοντικά υπεύθυνο τουρισμό.

Οι Murphy και Pritchard (1997) εξέτασαν ένα μοντέλο αξιών όπως τις αντιλαμβάνονται οι καταναλωτές και το εφάρμοσαν σε ένα τουριστικό προορισμό. Ανακάλυψαν πως οι τουρίστες έδειχναν ενδιαφέρον για την ποιότητα και την τιμή που μοιραζόντουσαν με όλους τους καταναλωτές, αλλά οι αξιακές τους αντιλήψεις διέφεραν συγκριτικά, ανάλογα με την προέλευσή τους και σε σχέση με τη περίοδο κατά την οποία επισκεπτόντουσαν την περιοχή, άρα υπό διαφορετικές συνθήκες. Βλέπουμε λοιπόν πως η ζήτηση από πλευράς τουριστών για βιώσιμο τουρισμό κατά πάσα πιθανότητα είναι πολυδιάστατη και σχετίζεται άμεσα με την κουλτούρα του κάθε λαού.

Αυτή η μοντέρνα ερμηνεία του μάρκετινγκ έχει εξελιχθεί σε κάτι περισσότερο από απλά προώθηση και πώληση, με αποτέλεσμα να λαμβάνει πλέον υπ' όψιν της τους μακροπρόθεσμους διοικητικούς στόχους οργανισμών και επιχειρήσεων. Σε ορισμένες περιπτώσεις αυτό περιλαμβάνει μάρκετινγκ που αποσκοπεί στη μείωση της κατανάλωσης, από πλευράς παροχών δημόσιων αγαθών όπως το ρεύμα και το νερό, ή που στοχεύει στην βελτίωση του επίπεδου της ανακύκλωσης, από πλευράς εταιριών παραγωγής μη αλκοολούχων ποτών. Στα πλαίσια του τουρισμού υπάρχουν περισσότερο παραδείγματα προορισμών που εξηγούν στους πελάτες τους γιατί ορισμένες περιοχές είναι προσωρινά κλειστές ή εκτός ορίων.

Αυτή η πιο ευρεία αντίληψη οφείλεται στους Mil και Morrison (1985), οι οποίοι επισήμαναν πως το τουριστικό μάρκετινγκ είναι μια «διοικητική φιλοσοφία», η οποία όταν έχει να κάνει με την τουριστική ζήτηση, καταφέρνει μέσω της έρευνας, της πρόβλεψης και της επιλογής,

την τοποθέτηση των τουριστικών προϊόντων στις αγορές που ταιριάζουν περισσότερο με τους οργανικούς στόχους για την επίτευξη μεγαλύτερων προνομίων.

Ένας τέτοιος ορισμός έχει την χρησιμότητα του σε σχέση με την δημιουργία στρατηγικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Κάνει το μάρκετινγκ μέρος μια γενικότερης διοικητικής στρατηγικής και στηρίζει την ιδέα πως το μάρκετινγκ θα πρέπει να ισορροπεί τις ανάγκες των τουριστών με εκείνες των ντόπιων πληθυσμών στις περιοχές που επισκέπτονται. Η έρευνα αγοράς θα βοηθήσει να αναγνωριστούν τα είδη εκείνα του τουρισμού που είναι περισσότερο κατάλληλα από επιχειρηματικής και περιβαλλοντικής πλευράς. Μπορεί να υποδείξει την φάση του κύκλου ζωής όπου βρίσκεται ένας προορισμός ή μια επιχείρηση, το οποίο θα καθοδηγούσε τις μελλοντικές στρατηγικές ανάπτυξης και μάρκετινγκ.

Ένα βασικό στοιχείο στην έρευνα αγοράς που έχει σχεδιαστεί να βοηθήσει τις πρωτοβουλίες βιώσιμης ανάπτυξης, είναι η ανάγκη για παρακολούθηση των συμπεριφοριστικών μοτίβων των επισκεπτών, όπως επίσης και του βαθμού ικανοποίησής τους. Η παρακολούθηση και τα στοιχεία που θα προκύψουν πρέπει να είναι σε ετήσια και εποχιακή βάση, λόγω του όγκου και του είδους των δραστηριοτήτων των επισκεπτών, οι οποίες θα διαφέρουν ανά περίοδο.

2.6 Κύκλος ζωής τουριστικού προϊόντος

Κάθε προϊόν έχει ένα κύκλο ζωής και κάθε στάδιο χαρακτηρίζεται από διαφορετικές πτυχές που έχουν να κάνουν με τη ζήτηση, τη προσφορά και του τρόπου διαχείρισής τους. Οι δυο θεωρίες που παρουσιάζονται αφορούν αποκλειστικά και μόνο τα τουριστικά προϊόντα, αλλά συνάδουν με τον κύκλο ζωής ενός προϊόντος. Εκεί που διαφέρουν είναι πως ένα προϊόν μπορεί να αποσυρθεί ή και να αντικατασταθεί, ο τουρισμός όμως έχει σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις για τον προορισμό που χαράζουν τη μελλοντική του πορεία και ταυτότητα (Χατζηβέργης, 2003).

Η εξέταση του κύκλου ζωής ενός τουριστικού προϊόντος είναι άμεσα συνδεδεμένη με την βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, καθώς ανάλογα με το στάδιο στο οποίο βρίσκεται την προκειμένη στιγμή ο τουρισμός της περιοχής που μας ενδιαφέρει, θα διαφέρει και η προσέγγιση που θα πρέπει να έχουμε. Η φέρουσα ικανότητα έχει, επίσης, άμεσο συσχετισμό με τα στάδια του κύκλου ζωής. Η αντίληψη ότι ένας τουριστικός προορισμός κάποια στιγμή θα ξεπεράσει το όριο της φέρουσας ικανότητας του φτάνοντας σε ένα σημείο κορεσμού σημαίνει ότι έχει ένα συγκεκριμένο χρόνο ζωής.

2.6.1 Ο κύκλος ζωής του τουρισμού μια περιοχής

Ο Butler (1980) έγραψε για κύκλο ζωής του τουρισμού ο οποίος περιλαμβάνει έξι στάδια. Στο έκτο στάδιο ο Butler αναγνωρίζει μια ποικιλία πέντε πιθανών σεναρίων που μπορούν να χωρέσουν μεταξύ της πλήρους αναζωογόνησης και της απόλυτης παρακμής. Τα στάδια παρουσιάζονται αναλυτικά στο παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 2- Ο κύκλος ζωής ενός τουριστικού προϊόντος, Butler (1980), ίδια επεξεργασία

Σύμφωνα με τον ίδιο τον Butler (1980) οι επισκέπτες αρχικά ταξιδεύουν σε μια περιοχή σε μικρούς αριθμούς, καθώς περιορίζονται από την δυσκολία στην πρόσβαση, την έλλειψη εγκαταστάσεων και γνώσης των ντόπιων. Καθώς όμως αυξάνεται η γνώση των ντόπιων και βελτιώνονται και οι εγκαταστάσεις, ο αριθμός των επισκεπτών θα αυξηθεί. Με τη χρήση του μάρκετινγκ, τη διάδοση των πληροφοριών και την αύξηση των προσφερόμενων υπηρεσιών και εγκαταστάσεων, η φήμη του προορισμού θα αυξηθεί σημαντικά.

Στο τέλος, όμως, θα μειωθεί ο ρυθμός αύξησης των επισκεπτών, καθώς θα φτάνουμε στα επίπεδα της φέρουσας ικανότητας, πράγμα που θα καταδείξουν διάφοροι περιβαλλοντικοί παράγοντες (έλλειψη ελεύθερης γης, ποιότητα νερού και αέρα), εμπόδια εξυπηρέτησης (πληρότητα σε καταλύματα, μεταφορές και λοιπές υπηρεσίες), ή κάποιοι κοινωνικοί παράγοντες (υπερπληθυσμός και συνωστισμός, αντίδραση ντόπιου πληθυσμού). Καθώς λοιπόν θα μειώνεται η ελκυστικότητα της περιοχής-σε σύγκριση με άλλες παρόμοιες ανταγωνιστικές- λόγω της υπερβολικής χρήσης από τους επισκέπτες και των αντίκτυπων που έχει το φαινόμενο αυτό, θα αρχίσει να πέφτει και ο αριθμός των επισκεπτών.

Τα έξι στάδια της εξέλιξης μια τουριστικής περιοχής ²⁵:

²⁵ Ανδριώτης, 2005 ; Χατζηβέργης, 2003

Το στάδιο της εξερεύνησης

- Μικρός αριθμός τουριστών.
- Βασίζεται σε βασικούς τουριστικούς πόλους έλξης, πολιτισμικοί ή περιβαλλοντικοί.
- Δεν υπάρχουν δευτερεύοντες πόλοι έλξης τουριστών.
- Ο τουρισμός δεν έχει μεγάλη οικονομική και κοινωνική επίδραση στο ντόπιο πληθυσμό .
- Δεν υπάρχουν ακόμη ανεπτυγμένες οι κατάλληλες υποδομές και είναι δύσκολη ακόμη η πρόσβαση στον τουρισμό.

Το στάδιο της συμμετοχής

- Ο ντόπιος πληθυσμός αρχίζει και ασχολείται με τον τουρισμό.
- Εμφανίζονται δευτερεύουσες τουριστικές εγκαταστάσεις, όπως είναι τα καταλύματα φιλοξενίας.
- Παρατηρείται μια εποχικότητα του τουρισμού.
- Αυξάνεται η πίεση προς τις κυβερνήσεις για τη διευκόλυνση μεταφοράς των τουριστών.

Το στάδιο της ανάπτυξης

- Υψηλός αριθμός τουριστών, που ίσως και να ξεπερνά το ντόπιο πληθυσμό στο αποκορύφωμά του.
- Υψηλά επίπεδα διαφήμισης που θα δημιουργήσουν μια καλά διακεκριμένη τουριστική αγορά.
- Μειώνεται δραστικά η συμμετοχή και ο έλεγχος από την πλευρά των ντόπιων.
- Εξωτερικοί οργανισμοί αρχίζουν και προσφέρουν δευτερεύουσες υπηρεσίες εξυπηρέτησης.
- Αναπτύσσονται και προωθούνται φυσικοί και πολιτισμικοί attractions.
- Οι ντόπιοι αρχίζουν και βλέπουν αλλαγές στην τοπογραφία της περιοχής, τις οποίες ίσως και να μην εγκρίνουν.

Το στάδιο της καθιέρωσης

- Μειώνεται ο ρυθμός αύξησης τουριστών, αλλά και πάλι οι τουρίστες ξεπερνούν τους ντόπιους.
- Η οικονομία της περιοχής εξαρτάται άμεσα από τον τουρισμό.
- Αυξάνεται η περιοχή επίδρασης της διαφήμισης και προώθησης.
- Εμφανίζονται μεγάλες εταιρίες τουρισμού (πολυεθνικές και εγχώριες).
- Τα θέρετρα θα έχουν μια καλά καθορισμένη περιοχή οικονομικών δραστηριοτήτων.
- Ο τουρισμός αρχίζει και προκαλεί την αντίδραση και δυσαρέσκεια κάποιων ντόπιων.

Το στάδιο της στασιμότητας

- Ο αριθμός των επισκεπτών έχει φτάσει το ανώτατο σημείο του.
- Έχουν επιτευχθεί ή ακόμη και ξεπεραστεί τα όρια της φέρουσας ικανότητας.
- Ο τουρισμός προκαλεί περιβαλλοντικά, κοινωνικά και κάποια οικονομικά προβλήματα.
- Το θέρετρο διαχωρίζεται από το φυσικό γεωγραφικό του περιβάλλον.
- Οι τεχνητές ατραξιόν ξεπερνούν τις αρχικές κύριες.
- Η περιοχή έχει μια καλά εδραιωμένη εικόνα, αλλά δεν αποτελεί πλέον βασική επιλογή.

Το τελικό στάδιο του μοντέλου του Butler

Αφού έχουμε φτάσει στο στάδιο της στασιμότητας, ο Butler θεωρεί πως υπάρχουν πλέον δυο εναλλακτικές :

Η ανανέωση ή η απόλυτη πτώση.

- a) Η πετυχημένη επαναξιολόγηση και ανάπτυξη οδηγεί σε ανανέωση των αυξητικών ρυθμών.
- b) Μικρές μετατροπές στα επίπεδα φέρουσας ικανότητας. Θα οδηγήσει σε μέτρια αύξηση του ρυθμού άφιξης τουριστών.
- c) Ο τουρισμός καθιερώνεται με τη μείωση των επιπέδων φέρουσας ικανότητας.
- d) Συνεχή υπέρ-χρήση πόρων και έλλειψη επενδύσεων οδηγεί σε πτώση.
- e) Πόλεμος, αρρώστιες και άλλα καταστροφικά γεγονότα προκαλούν την άμεση κατάρρευση του τουρισμού.

Στάδιο 6 : Το σενάριο της παρακμής

- Αδυναμία ανταγωνισμού με νέους τουριστικούς προορισμούς.
- Αντικατάσταση των τουριστών που κάνουν διακοπές, με ολιγοήμερους επισκέπτες.
- Αντικατάσταση των τουριστικών εγκαταστάσεων με μη τουριστικές δραστηριότητες.
- Τα ξενοδοχεία μετατρέπονται σε οικήματα διάφορων τύπων.
- Η περιοχή παρακμάζει τελικά ή εγκαταλείπει τελείως τον τουρισμό.

Στάδιο 6 : Το σενάριο της αναζωογόνησης

- Απαιτεί την ολοκληρωτική αλλαγή των τουριστικών πόλων έλξης της περιοχής.
- Συνεργασίες με νέες αγορές που θα φέρουν τουρίστες.

Σύμφωνα με το μοντέλο του Butler οι τουριστικοί προορισμοί φεύγοντας από το πέμπτο στάδιο, αναγκαστικά θα προχωρήσουν είτε σε ανανέωση είτε σε πτώση, άρα η εξέλιξη της πορεία του κύκλου ζωής του προορισμού θα έχει περάσει και από τα έξι στάδια.

Ο Butler αναφέρει πως η διαφήμιση και το μάρκετινγκ είναι βασικοί παράγοντες της τουριστικής ανάπτυξης. Αν κοιτάξουμε στις ιστοσελίδες ταξιδιωτικών πρακτόρων θα πάρουμε μια γεύση για το πώς και σε ποιο βαθμό παρουσιάζεται ο προορισμός στις πιθανές αγορές και τους δυνητικούς τουρίστες.

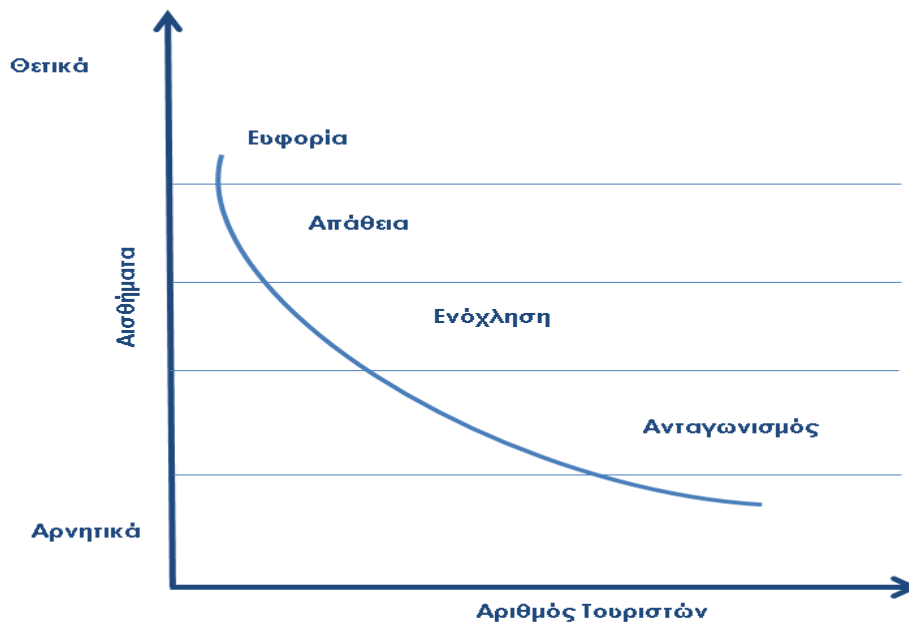
3.6.2 Μοντέλο Iridex

Ο Doxey (1975) συνέλαβε την ιδέα του δείκτη ενόχλησης, γνωστός ως δείκτης Iridex (από το αγγλικό Irritation Index, που μεταφράζεται ως δείκτης ενόχλησης), στην προσπάθεια του να κατανοήσει την στάση των ντόπιων σε τουριστικές περιοχές απέναντι στους τουρίστες και στις διάφορες φάσεις ανάπτυξης και τον κύκλο ζωής του τουρισμού του προορισμού. Οι διάφορες αυτές φάσεις του κύκλου ζωής, καθορίζονται από τις πολλές κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές επιδράσεις που έχει η τουριστική δραστηριότητα σε μια περιοχή. Έτσι προκύπτουν είτε ευκαιρίες είτε περιορισμοί και προβλήματα, αναλόγως με τη φάση στην οποία βρίσκεται ένας τουριστικός προορισμός και ανάλογα με την επίδραση που έχει ο τουρισμός. Τα τέσσερα στάδια η ευφορία, η απάθεια, ο εκνευρισμός και ο ανταγωνισμός διευκρινίζουν τις όλο και πιο αρνητικές αντιδράσεις του ντόπιου πληθυσμού απέναντι στην τουριστική ανάπτυξη. Κατά το πρώτο στάδιο, ο αριθμός των επισκεπτών είναι μικρός και οι ντόπιοι βλέπουν θετικά και υποδέχονται τους τουρίστες. Στο στάδιο της απάθειας, ο αριθμός των τουριστών έχει αυξηθεί και οι σχέσεις των ντόπιων με τους τουρίστες έχουν πλέον καθοριστεί. Κατά το στάδιο του εκνευρισμού ο ντόπιος πληθυσμός αρχίζει και ανησυχεί για τις επιδράσεις του τουρισμού λόγω της μεγάλης αύξησης των αφίξεων και του όλου και αυξανόμενου ανταγωνισμού για τους διαθέσιμους πόρους. Κατά το τελευταίο στάδιο, εκείνο του ανταγωνισμού δηλαδή, οι τουρίστες ευθύνονται για σχεδόν όλα τα αρνητικά που έχουν συμβεί στη τοπική κοινωνία Doxey (1975) . Το μοντέλο αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο προσδιορισμού του πλαισίου κατανόησης της μεταβολής της στάσης των ντόπιων απέναντι στον τουρισμό και τους τουρίστες, αλλά και της προόδου της τουριστικής ανάπτυξης.

Το μοντέλο :

- Προτείνει πως οι κοινότητες περνούν από ένα ευρύ φάσμα αντιδράσεων, όσο γίνονται πιο αισθητές οι επιδράσεις της εξέλιξης του τουρισμού, καθώς έχει αλλάξει και η δική τους αντίληψη της όλης εμπειρίας
- Δικαιολογεί, τις στάσεις των ντόπιων σε κάθε στάδιο ανάπτυξης ενός τουριστικού προορισμού
- Συμβάλει στη βελτίωση των σχέσεων και αλληλεπιδράσεων των ντόπιων με τους επισκέπτες
- Είναι κυρίως μια υπόθεση, καθώς δεν βασίζεται σε κάποια εμπειρική έρευνα
- Περιορίζεται από το γεγονός πως προϋποθέτει την ύπαρξη μια κοινωνίας με ομοιογενή χαρακτηριστικά

- Το μοντέλο υποθέτει πως η κοινωνία στο σύνολο της λαμβάνει μια εχθρική στάση απέναντι στον τουρισμό, παρόλο που στις περισσότερες των περιπτώσεων οι κοινωνίες είναι σε μεγάλο βαθμό ετερογενής και τα διάφορα τμήματά τους αντιδρούν διαφορετικά
- Οι επιχειρηματίες, για παράδειγμα, είναι πολύ πιθανό πως θα επιζητούν και θα κρατούν θετική στάση για κάθε είδους αυξητικού ρυθμού αφίξεων, όπως επίσης άτομα που είναι άνεργα
- Ο Doxey πάντως διατυπώνει ξεκάθαρα πως όσο πιο κοινή/όμοια είναι η ταυτότητα του ντόπιου πληθυσμού, τόσο πιο πιθανό είναι το μοντέλο να οδηγήσει σε πιο αξιόπιστα αποτελέσματα, όσον αφορά το επίπεδο και τον τύπο του επιθυμητού τουρισμού
- Παρά την απλότητα της φύσης του, το μοντέλο καταδεικνύει έναν αποδεικτικό παράγοντα τουριστικής ανάπτυξης
- Όσο αυξάνεται ο όγκος των τουριστών του προορισμού και ο τουρισμός γίνεται πιο μαζικός, τόσο αυξάνονται και οι αρνητικές επιδράσεις του στο περιβάλλον της περιοχής, αλλά και την οικονομία και την τοπική κοινωνία.
- Η αντίδραση, μέσω των αποφάσεων που θα ληφθούν, επηρεάζει την πρόοδο των σταδίων εξέλιξης του κύκλου ζωής και η πιθανή υπονόμευση της ελκυστικότητας του προορισμού θα θέσει σε κίνδυνο τη βιωσιμότητά του.

Διάγραμμα 3- Τα τέσσερα στάδια του IRRIDEX, Doxey (1975), ίδια επεξεργασία

Ευφορία

Οι επισκέπτες και οι επενδυτές είναι ευπρόσδεκτοι. Υπάρχει όμως μικρός βαθμός σχεδιασμού, αλλά από την άλλη και υψηλή προοπτική για επιρροή προς τη σωστή κατεύθυνση, από πλευράς ενδιαφερόμενων

Απάθεια

Οι επισκέπτες θεωρούνται πλέον δεδομένοι, η αλληλεπίδραση μεταξύ τους πιο φυσιολογική και συχνή και οι σχέσεις τους γίνονται πιο επίσημες. Ο σχεδιασμός επικεντρώνεται κυρίως στο μάρκετινγκ, την προβολή και προώθηση του προορισμού, ενώ αυξάνεται η δύναμη επιρροής του τουριστικού λόμπι.

Ενόχληση

Εμφανίζονται τα πρώτα σημάδια κορεσμού και οι ντόπιοι αρχίζουν και έχουν αμφιβολίες για τον τουρισμό. Οι αποφάσεις που λαμβάνονται λανθασμένα εστιάζουν στην αύξηση της υποδομής, παρά στον έλεγχο του ρυθμού αύξησης. Αρχίζουν και σχηματίζονται ομάδες ντόπιων, που προασπίζονται τα δικαιώματά τους απέναντι στην εγκαθιδρυμένη πλέον εξουσία.

Ανταγωνισμός

Η ενόχληση εκφράζεται πλέον ανοικτά, καθώς οι ντόπιοι αντιλαμβάνονται τους τουρίστες ως την πηγή των προβλημάτων τους. Οι επανορθωτικές κινήσεις που γίνονται εστιάζουν κυρίως στην προσπάθεια διάσωσης της φήμης του προορισμού που όλο και χειροτερεύει, ενώ υπάρχει έντονη διαμάχη μεταξύ των αντίπαλων πλευρών .

2.7 Συμπεράσματα τρίτου μέρους

Τα πλεονεκτήματα του βιώσιμου τουρισμού είναι πολλά και επηρεάζουν όλο το φάσμα της τουριστικής δραστηριότητας. Μπορεί να φαίνεται πως είναι κυρίως μακροπρόθεσμα και οι επιδράσεις ίσως και να αργούν να φανούν, αλλά αυτό δεν σημαίνει πως δεν πρέπει να εξεταστεί ως μια - και πιθανότατα η πλέον συμφέρουσα - οπτική με την οποία πρέπει να βλέπουμε τον τουρισμό, πόσο μάλλον όσον αφορά το νησί της Ρόδου, όπου έχει τεράστιο αντίκτυπο σε όλα τα φάσματα της κοινωνίας, της οικονομίας, του περιβάλλοντος και της ζωής των ντόπιων.

Τα πλεονεκτήματα του τουρισμού γενικά είναι αναρίθμητα. Κοιτάζοντας, όμως, το μέλλον, οφείλουμε να επαναπροσδιορίσουμε και να επανασχεδιάσουμε τις βασικές αρχές πάνω στις οποίες στηρίζεται ο τουρισμός, ώστε να διασφαλίσουμε όσο το δυνατόν ευνοϊκότερες συνθήκες, τόσο για τη δική μας ενασχόληση στο άμεσο μέλλον, όσο και για τις μελλοντικές γενιές και το τι θα τους παραδώσουμε.

Ακόμη και αν ο τουρισμός κάποια στιγμή έπαυε να έχει την ίδια βαρύτητα που έχει τώρα και άλλαξαν οι προτεραιότητες των ντόπιων, οφείλουμε να λάβουμε υπ' όψιν μας τις

μακροπρόθεσμες επιδράσεις που έχει ο τουρισμός στο περιβάλλον, άλλα και στο πως έχει μεταμορφώσει την γεωγραφική μορφολογία του τόπου. Άρα, πρέπει να σκεφτούμε και «έξω από το κουτί» του τουρισμού και των συμφερόντων που εξυπηρετεί τώρα αλλά και μελλοντικά, ώστε να ελαχιστοποιήσουμε ακόμη περισσότερο τις αρνητικές του επιδράσεις, οι οποίες είναι πολλές, λόγω της έκτασης που έχει λάβει η τουριστική δραστηριότητα στο νησί και της μεγάλης χρονικής περιόδου κατά την οποία συντελείται.

Εφαρμόζοντας τις αρχές της βιωσιμότητας στον σχεδιασμό του μελλοντικού μας τουριστικού προϊόντος, αποκτάμε περισσότερο έλεγχο σε όλα εκείνα που μας κρατάνε πίσω και μας απομακρύνουν από τον στόχο μας, που δεν θα έπρεπε να είναι άλλος από την ευημερία της τοπικής κοινωνίας, τώρα και στο μέλλον. Ίσως και είναι μονόδρομος πλέον, ειδικά εάν αναλογιστεί κανείς τη σπουδαιότητα του τουρισμού τόσο για την τοπική, όσο και για την εθνική οικονομία και την πολιτική σταθερότητα γενικά. Καθώς, όμως, τα δύο αυτά τελευταία είναι πολυσύνθετες και πολύπλοκες έννοιες από μόνα τους, οι οποίες ελάχιστα έχουν εξεταστεί στην παρούσα διπλωματική εργασία, ίσως θα ήταν καλύτερο να ξεκινήσουμε με απλά και μικρά βήματα και χρόνο με το χρόνο να προσδίδουμε όλο και περισσότερα βιώσιμα χαρακτηριστικά στον τουρισμό μας.

Το ζήτημα είναι να γίνει η αρχή και όλα ξεκινούν από την κατανόηση και την παραδοχή του προβλήματος, το οποίο μπορεί να μην είναι ακόμη ορατό ή άμεσα επιλήψιμο, σίγουρα όμως υπάρχει και πρέπει να αναγνωριστεί και να καταγραφεί, ώστε να ξεκινήσει έστω μια αναγνωριστική αντιμετώπιση της κατάστασης.

Βιβλιογραφία 2^{ου} κεφαλαίου

Ελληνική

- Ανδριώτης, Κ. , (2005). Τουριστική ανάπτυξη και σχεδιασμός, Αθήνα : Εκδόσεις Σταμούλη
- Βαγιάννη Ε. – Σπιλάνης Γ. (2002). «Βιώσιμος τουρισμός και φέρουσα ικανότητα σε ευαίσθητα νησιωτικά οικοσυστήματα», Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης
- Κοκκώσης Χάρης (2000), «Τουριστική ανάπτυξη και φέρουσα ικανότητα στα νησιά» στο Τουριστική Ανάπτυξη: Πολυεπιστημονικές προσεγγίσεις, Εξάντας Αθήνα
- Κοκκώσης Χάρης & Τσάρτας Πάρις (2001). Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον, Εκδόσεις Κριτική
- Παπαπαύλου - Ιωακειμίδου, Στέλλα (2003). Διδακτορική διατριβή : «Μεθοδολογική προσέγγιση για την τουριστική ανάπτυξη παραθαλάσσιων περιοχών. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών »
- Παρπαϊρης Απόστολος (1995), «Κύκλος Ζωής Τουριστικού Προϊόντος: Η περίπτωση της Μυκόνου», Σύγχρονα Θέματα: τριμηνιαία έκδοση επιστημονικού προβληματισμού και παιδείας, Τεύχος 55
- Σπυράτος Αλέξανδρος (2005), «Βιώσιμη Ανάπτυξη: Η φέρουσα ικανότητα της περιοχής υποδοχής. Εφαρμογή φέρουσας ικανότητας στο νησί της Ρόδου»
- Χατζηβέργης, Κ., (2003). «Η έννοια του κύκλου ζωής ενός τουριστικού προϊόντος Φέρουσα ικανότητα»

Ξενογλώσσα

- Butler, R.W. (1980), "The concept of tourism area cycle of evolution: implications for management of resources", *Canadian Geographer* 24,
- Butler, R.W. (1999b) Sustainable tourism: A state-of-the art review. *Tourism Geographies* 1(1), 7–25.
- Castellani, V. & Sala, S. (2012) 'Carrying capacity of tourism system : assessment of environmental and management constraints towards sustainability'
- Cater, E. (1993) Ecotourism in the Third World: Problems for sustainable tourism development. *Tourism Management* 14 (2), 85–90.
- Cater, E. (1994). Ecotourism in the Third World: Problems and Prospects for Sustainability. In *Ecotourism: A Sustainable Option?* eds. E. Cater and G. Lowman. Chichester: John Wiley and Sons.
- Doxey, G.V. (1975), A causation theory of visitor-resident irritants: Methodology and research inferences. In *Travel and Tourism Research Associations Sixth Annual Conference Proceedings*.

- Farrell, B.H. (1999) Conventional or sustainable tourism? No room for choice. *Tourism Management* 20 (2), 189–91.
- Faulkner, B. (2001). Destination Australia: A Research Agenda for 2002 and Beyond. Paper presented at Australian Tourism Research Institute Conference, October 30–31, Hobart
- Gössling, S., C. B. Hansson, O. Hörstmeier, and S. Saggel. (2002). Ecological Footprint Analysis as a Tool to Assess Tourism Sustainability. *Ecological Economics* 43(2–3): 11, 199–211.
- Gru Brundtland, Mansour Khalid, Susanna Agnelli, et al. Our Common Future ('Brundtland report') (21 May 1987)
- Hall, C. M., J. Jenkins, and G. Kearsley. eds. 1997. *Tourism Planning and Policy in Australia and New Zealand: Cases, Issues and Practice*. Sydney: Irwin Publishers.
- Harris, R. and Leiper, N. (eds) (1995) *Sustainable Tourism: An Australian Perspective*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- John Swarbrooke (1999), *Sustainable Tourism Management*, Wallingford, Oxon, UK ; New York : CABI Pub.,
- Krumpe, E.E. & Stokes, G.L. (19994), 'Application of the Limits of Acceptable Change planning process in United States Forest Service Wilderness Management, in Proceedings', 5th World Wilderness Congress Symposium on International Wilderness Allocation, Management and Research, September 1993. Tromso, Norway. International wilderness Leadership Foundation, Fort Collins, Colorado 8
- Liu, Z.H. and Jones, E. (1996) A systems perspective of sustainable tourism. In M. Saayman (ed.) *Proceedings of the International Conference on Urban and Regional Tourism* (pp. 209–21). Potchefstroom, South Africa.
- Logar, I. (2010). Sustainable tourism management in Crikvenica, Croatia: an assessment of policy instruments. *Tourism Management*, 31(1), 125–135.
- McIntosh, R., C. Goeldner, and J. R. B. Ritchie. (1995). *Tourism Principles, Practices, Philosophies*. 7th ed. New York: John Wiley and Sons.
- Middleton, V. T. C., and R. Hawkins. (1998). *Sustainable Tourism: A Marketing Perspective*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Mill, R. C., and A. M. Morrison. (1985). *The Tourism System*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Moldan, B., and S. Billharz. eds. (1997). *Sustainability Indicators: Report of the Project on Indicators of Sustainable Development*. Chichester: John Wiley and Sons.
- Morgan, M. (1998) Homogeneous products: The future of established resorts. In W.F. Theobald (ed.) *Global Tourism* (pp. 317–36). Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Murphy, P. E. (1992). Data Gathering of Community-Oriented Tourism Planning: A Case

- Murphy, P. E., and M. Pritchard. (1997). Destination Price-Value Perceptions: An Examination of Origin and Seasonal Influences. *Journal of Travel Research* 35(3): 16–22.
- Owens, S., and R. Cowell. (1996). *Rocks and A Hard Place*. London: Council for the Preservation of Rural England.
- Pigram, J. J. (1990). Sustainable Tourism Policy Considerations. *Journal of Tourism Studies* 1(2): 3–9.
- Platteau, J-P., and F. Gaspart. (2003). The Risk of Resource Misappropriation in Community-Driven Development. *World Development* 31(10): 1687–1703.
- Porter, M. E. (1991). Essay—America's Green Strategy. *Scientific American* 264(3), April: 168.
- Prosser, R. (1994) Societal change and the growth in alternative tourism. In E. Cater and G. Lowman (eds) *Ecotourism: A Sustainable Option?* (pp. 19–37). Chichester: John Wiley.
- Stagl, S. (2006). Multicriteria evaluation and public participation: the case of UK energy policy. *Land Use Policy*, 23, 53–62
- Stankey, G., D. Cole, R. Lucas, M. Petersen, and S. Frissell. (1995). The Limits of Acceptable Change (LAC) System for Wildland Planning. *General Technical Report INT-176*. Ogden, UT, U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Forest and Range Experiment Station, p. 37.
- Study of Vancouver Island, British Columbia. *Leisure Studies* 12(1): 65–79.
- Sun, D., and D. Walsh. (1998). Review of Studies on Environmental Impacts of Recreation and Tourism in Australia. *Journal of Environmental Management* 53: 323–338.
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management*. Wallingford, U.K.: CAB International.
- Theobald William F. (2013), *Global Tourism*, Routledge
- Tisdell, C., and J. Wen. (1997). Why Care Is Needed in Applying Indicators of the Sustainability of Tourism. *Australian Journal of Hospitality Management* 4(1): 1–6.
- Tosun, C. (2000). Limits to community participation in the tourism development process in developing countries. *Tourism Management*, 21, 613–633.
- UNEP - Making Tourism More Sustainable: a Guide for Policy Makers, 2005
- Wackernagel, M., and N. E. Rees. 1996. *Our Ecological Footprint: Reducing the Human Impact on the Earth*. Gabriola Island, B.C., Canada: New Society Publishers.
- Wagar, J. A. (1964). *The Carrying Capacity of Wildlands for Recreation*. Society of American Foresters, Forest Service Monograph 7: 23.
- Wearing, S., and J. Neil. (1999). *Ecotourism: Impacts, Potentials and Possibilities*. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Weaver, D., and M. Oppermann. (2000). *Tourism Management*. Brisbane: John Wiley and Sons.

Wight, P. A. , (1997). *Sustainability, Profitability and Ecotourism Markets: What Are They and How Do They Relate?* Paper presented at an International Conference on Central and Eastern Europe, September 22–23, 1997. Parnu, Estonia.

Wilson, E. O. (1997). *Consilience: The Unity of Knowledge*. New York: Knopf.

Κεφάλαιο 3ο- Προβλέψεις τουριστικών αφίξεων για Ρόδο, 2019

3.1 Χρονοσειρές

Μία χρονοσειρά είναι ένα σύνολο παρατηρήσεων που απέχουν ίσο χρονικό διάστημα μεταξύ τους, μια αλληλουχία διαδοχικών χρονικών στιγμών, πάνω σε μία ποσοτική μεταβλητή που συγκεντρώνονται για ένα χρονικό διάστημα. Πρόκειται για δεδομένα πάνω στη συμπεριφορά μιας ή πολλών μεταβλητών σε διαδοχικές χρονικές περιόδους, που θα μας δώσουν με την ανάλυση της προγενέστερης συμπεριφοράς τους, την δυνατότητα να προβλέψουμε την μελλοντική εξέλιξη τους. Οι παρατηρήσεις μπορεί να είναι εβδομαδιαίες, μηνιαίες, τριμηνιαίες ή ετήσιες.

Τέλος, οι χρονοσειρές μπορούν να είναι είτε συνεχείς, είτε διακριτές. Στις συνεχείς χρονοσειρές η τιμή του φαινομένου παρατηρείται σε μόνιμη βάση, όπως για παράδειγμα η εξέλιξη της θερμοκρασίας ή η αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού. Στις διακριτές χρονοσειρές η τιμή του φαινομένου καταγράφεται σε ορισμένα χρονικά διαστήματα, όπως για παράδειγμα ο αριθμός αφίξεων σε ένα αεροδρόμιο κατά την θερινή περίοδο, ή η τιμή μιας μετοχής ανά ημέρα, όπου υπάρχουν τιμές σε συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα.

3.1.1 Χαρακτηριστικά χρονοσειρών

Η **τάση** είναι η συστηματική μεταβολή (γραμμική ή μη) των τιμών ενός χαρακτηριστικού στη μονάδα του χρόνου. Η εμφάνιση τάσης ή περιοδικότητας στη χρονοσειρά υποδηλώνει ότι τα στατιστικά χαρακτηριστικά του συστήματος που παράγει τη χρονοσειρά αλλάζουν με το χρόνο και η χρονοσειρά δεν είναι στάσιμη.

Αναλυτικότερα, η αυστηρή στασιμότητα (strict stationarity) ορίζεται μαθηματικά ως η διατήρηση στο χρόνο t της κοινής κατανομής των $\{x_t, x_{t+1}, \dots, x_{t+t}\}$ για κάποιο αυθαίρετο παράθυρο υστερήσεων t . Η συνθήκη στασιμότητας περιορίζεται συνήθως στη διατήρηση της μέσης τιμής και αυτοδιασποράς και αναφέρεται ως ασθενής στασιμότητα (weak stationarity). Μάλιστα πρακτικά αντί της αυτοδιασποράς εξετάζουμε μόνο τη σταθερότητα της διασποράς με το χρόνο.

Η μη-στασιμότητα αποτελεί σοβαρό πρόβλημα στην ανάλυση χρονοσειρών και ιδιαίτερα όταν προσπαθούμε να κάνουμε προβλέψεις. Σε χρονοσειρές με έντονη περιοδικότητα ή εποχικότητα θα θέλαμε πρώτα να ουδετεροποιήσουμε την επίδραση της περιοδικής ή εποχικής συνιστώσας πριν αναλύσουμε τη χρονοσειρά.

Η **κυκλικότητα ή περιοδικότητα** είναι ένα επαναλαμβανόμενο μοτίβο είτε υψηλών είτε χαμηλών τιμών που έχουν παρατηρηθεί σε ένα χαρακτηριστικό, το οποίο σχετίζεται με συγκεκριμένες χρονικές στιγμές (π.χ. κάθε καλοκαίρι αυξάνονται οι αφίξεις).

Όταν αναφέρεται σε συγκεκριμένες περιόδους που σχετίζονται με φυσικές εποχές ενός έτους όπως μήνα, τρίμηνο ή εξάμηνο, τότε ονομάζεται **εποχικότητα**.

Τέλος, ένα τέταρτο χαρακτηριστικό των χρονοσειρών μετά την τάση, την περιοδικότητα και την εποχικότητα, είναι και οι **ακραίες τιμές**, οι οποίες είναι κάποιες παρατηρηθείσες τιμές ενός χαρακτηριστικού, οι οποίες διαφέρουν σημαντικά από τη μέση τιμή²⁶ των υπόλοιπων τιμών. Μπορούμε να διαπιστώσουμε την ύπαρξη αυτών των ακραίων τιμών παρατηρώντας από τη γραφική παράσταση μιας χρονοσειράς. Καθώς αυτές οι ακραίες τιμές συνήθως επηρεάζουν αρνητικά το μοντέλο πρόβλεψης, ενδείκνυται να εντοπίζονται και να απομακρύνονται από το σύνολο των δεδομένων.

Σκοπός της στατιστικής ανάλυσης μιας χρονοσειράς είναι η ποσοτική μέτρηση και ο διαχωρισμός των επιμέρους συνιστωσών που την αποτελούν. Κάποιες θα πρέπει να αφαιρεθούν από το υπόδειγμα, ενώ κάποιες να διασπαστούν και να εξεταστούν μεμονωμένα. Η μελέτη των συνιστωσών μας βοηθάει να χρησιμοποιήσουμε τα υπάρχοντα δεδομένα, το παρελθόν, για να προβλέψουμε πως θα εξελιχθούν αυτά στο μέλλον. Για παράδειγμα, μπορούμε αφαιρέσουμε την τάση και να δούμε πως αυτό θα επηρεάσει την χρονοσειράς μας. Μπορούμε, επίσης, να αφαιρέσουμε την εποχικότητα και να συγκρίνουμε τις τιμές της χρονοσειράς μεταξύ τους. Η κυκλική συνιστώσα εξετάζεται ξεχωριστά.

3.1.2 Ανάλυση χρονοσειρών

Υπάρχουν ένα μεγάλο εύρος στατιστικών μεθόδων για την ανάλυση χρονοσειρών. Γενικά οι μέθοδοι αυτοί ανήκουν σε δύο κατηγορίες : αυτές που βασίζονται στη μελέτη συναρτήσεων που εξαρτώνται από τον χρόνο, και σε αυτές οι οποίες εξαρτώνται από τις συχνότητες και οι οποίες ερευνούν τις περιοδικές ιδιότητες που μπορεί να έχει η σειρά.

Τα τρία κυριότερα στοιχεία της ανάλυσης χρονοσειρών είναι η περιγραφή, η επεξήγηση και η πρόβλεψη των εξαρτημένων δεδομένων. Η περιγραφή επιτυγχάνεται με τη βοήθεια διαφόρων γραφημάτων, η επεξήγηση χρησιμοποιώντας κάποιας μορφής μοντέλα για να εξερευνηθούν οι μηχανισμοί δημιουργίας της χρονοσειράς, και η πρόβλεψη περιλαμβάνει τη χρησιμοποίηση ενός μοντέλου για να προβλεφθούν μελλοντικές τιμές της σειράς.

Σε μια χρονοσειρά είναι πιθανό να παρατηρήσουμε πως συνυπάρχουν κάποιες από τα τέσσερις χαρακτηριστικά (τάση, κυκλικότητα / περιοδικότητα, εποχικότητα, ακραίες τιμές) και όχι απαραίτητα όλες ταυτόχρονα. Αναλύοντας την χρονοσειρά ως προς τις τάσεις που παρουσιάζει, μπορούμε να προσδιορίσουμε με μεγαλύτερη ακρίβεια τις προβλέψεις που λάβουμε στο τέλος.

²⁶ Η μέση αριθμητική τιμή ή Μέσος όρος προκύπτει από το πηλίκο διαίρεσης του αθροίσματος των τιμών μιας μεταβλητής δια του συνολικού πλήθους τους, δηλαδή του συνόλου των συχνοτήτων τους.

Στην ανάλυση χρονολογικών σειρών συναντώνται δύο μοντέλα, το προσθετικό και το πολλαπλασιαστικό μοντέλο.

Το προσθετικό μοντέλο δίνεται από τον τύπο :

$$Y_t = T_t + S_t + C_t + R_t$$

ενώ το πολλαπλασιαστικό από τον τύπο :

$$Y_t = T_t \cdot S_t \cdot C_t \cdot R_t.$$

(Y= η τιμή της μεταβλητής, T= η μακροχρόνια τάση, S= η εποχιακή συνιστώσα, C= η κυκλική συνιστώσα και R= η τυχαία συνιστώσα).

Το χρονικό πλαίσιο της πρόβλεψης (time frame) είναι η χρονική περίοδος που θα προβλέψουμε με το μοντέλο μας, και ξεκινάει από το σημείο εκείνο που θα ξεκινήσει η διαδικασία της πρόβλεψης, μέχρι το χρονικό σημείο κατά το οποίο θα σταματήσει. Πρέπει να σημειωθεί πως η προβλεπτική ικανότητα ελαττώνεται όσο μεγαλώνει το χρονικό πλαίσιο, με αποτέλεσμα να κινδυνεύει η ακρίβεια της πρόβλεψης. Όταν το παρελθόν είναι σταθερό, μια χρονοσειρά είναι πιο αποτελεσματική και το μέλλον θα μπορεί να μοιάζει περισσότερο με το παρελθόν και για τον λόγο αυτόν συνήθως μια χρονοσειρά δεν θα αποδώσει με ακρίβεια παρά μόνο σε ένα στενό πλαίσιο πρόβλεψης. Ένα χρονικό πλαίσιο μπορεί να είναι :

- Άμεσο, δηλαδή να έχει μήκος λιγότερο από ένα μήνα
- Βραχυπρόθεσμο, με μήκος έναν έως τρεις μηνών
- Μεσοπρόθεσμο, τρεις μήνες με δύο έτη
- Μακροπρόθεσμο, με μήκος άνω των δύο ετών

3.1.3 Το υπόδειγμα ARIMA(p,d,q) ²⁷

Στη στατιστική και την οικονομετρία, και ακόμη περισσότερο στην ανάλυση χρονοσειρών, ένα μοντέλο αυτόματης αντιστροφής κινητού μέσου ((Auto-Regressive Integrated Moving Average , ARIMA) είναι μια γενίκευση ενός μοντέλου αυτόματου μεταβαλλόμενου μέσου όρου (Autoregressive Moving Average , ARMA). Και τα δύο μοντέλα προσαρμόζονται σε δεδομένα χρονοσειρών είτε για καλύτερη κατανόηση των δεδομένων είτε για πρόβλεψη μελλοντικών σημείων στη σειρά. Τα μοντέλα ARIMA εφαρμόζονται σε ορισμένες περιπτώσεις όπου τα δεδομένα δείχνουν μη στασιμότητα, όπου ένα αρχικό βήμα διαφοροποίησης (που αντιστοιχεί στο "ολοκληρωμένο" τμήμα του μοντέλου) μπορεί να εφαρμοστεί μία ή περισσότερες φορές για να εξαλειφθεί η μη στασιμότητα.

Το κομμάτι AR του ARIMA υποδεικνύει ότι η εξελισσόμενη μεταβλητή ενδιαφέροντος εξαρτάται από τις δικές τις προηγούμενες τιμές. Το κομμάτι MA υποδεικνύει ότι το σφάλμα

²⁷ Hyndman, Rob J. & Athanasopoulos, George. & OTexts.com, issuing body (2014) . Forecasting : principles and practice. [Heathmont, Victoria] : OTexts.com

παλινδρόμησης είναι στην πραγματικότητα ένας γραμμικός συνδυασμός όρων σφάλματος των οποίων οι τιμές εμφανίζονται ταυτόχρονα και σε διάφορες χρονικές στιγμές στο παρελθόν. Το I (από το αγγλικό integrated, δηλαδή ολοκληρωμένο) υποδηλώνει ότι οι τιμές των δεδομένων έχουν αντικατασταθεί με τη διαφορά μεταξύ των τιμών τους και των προηγούμενων τιμών. Αυτή η διαδικασία διαφοροποίησης μπορεί να έχει εκτελεστεί περισσότερες από μία φορές. Ο σκοπός καθενός από αυτά τα χαρακτηριστικά είναι να κάνει το μοντέλο να ταιριάζει με τα δεδομένα σε όσο το δυνατόν υψηλότερο βαθμό. Όταν δύο από τους τρεις όρους είναι μηδενικά, το μοντέλο μπορεί να αναφερθεί με βάση την μη μηδενική παράμετρο, που ρίχνει "AR", "I" ή "MA" από το ακρωνύμιο που περιγράφει το μοντέλο. Για παράδειγμα, το ARIMA (1,0,0) είναι AR (1), ARIMA (0,1,0) είναι I (1) και ARIMA (0,0,1) είναι MA (1).

Τα μη εποχιακά μοντέλα ARIMA υποδηλώνουν γενικά ARIMA (p, d, q) όπου οι παράμετροι p, d και q είναι μη αρνητικοί ακέραιοι. Πιο αναλυτικά:

- p είναι η τάξη αυτοπαλινδρόμησης του μη εποχικού παράγοντα (AR), δηλαδή ο αριθμός χρονικών υστερήσεων
- d η τάξη προς τα πίσω διαφορών του μη εποχικού παράγοντα, δηλαδή ο αριθμός των φορών που έχουν αφαιρεθεί οι προηγούμενες τιμές (I)
- q η τάξη κινούμενου μέσου του μη εποχικού παράγοντα (MA)

Τα εποχιακά μοντέλα SARIMA υποδηλώνουν συνήθως ARIMA (p, d, q) (P, D, Q) m, όπου το m αναφέρεται στον αριθμό περιόδων σε κάθε εποχή και τα κεφαλαία P, D, Q αναφέρονται στην αυτόματη αντιστροφή, και κινητούς όρους για το εποχιακό μέρος του μοντέλου ARIMA. Το εποχιακό μέρος του μοντέλου αποτελείται από όρους που είναι πολύ παρόμοιοι με τους μη εποχιακούς συνιστώσες του μοντέλου, αλλά περιλαμβάνουν μετατοπίσεις της εποχικής περιόδου. Δηλαδή, εποχική αυτοπαλινδρόμηση **SAR**, εξομάλυνσης εποχικών κινητών μέσων **SMA** και μία τάξη εποχικών διαφορών.

Τα μοντέλα ARIMA μπορούν να εκτιμηθούν σύμφωνα με την προσέγγιση Box-Jenkins.

3.1.4 Πρόβλεψη χρονοσειρών - Μεθοδολογία Box-Jenkins

Αναλύοντας μια χρονοσειρά στοχεύουμε στην εύρεση του πλέον κατάλληλου μοντέλου πρόβλεψης που θα μας δώσει τα στοιχεία που θέλουμε. Η προσαρμογή των διάφορων παραμέτρων ώστε το μοντέλο μας να είναι ακριβές και αποτελεσματικό θα γίνει με διάφορες μεθόδους, οι οποίες ανάλογα και με το είδος των δεδομένων, θα μας δώσουν τα κατάλληλα αποτελέσματα. Η ακρίβεια της πρόβλεψης βασίζεται σε ένα μεγάλο βαθμό και στα ίδια τα δεδομένα και την χρονοσειρά που προκύπτει από αυτά και με τη βοήθεια που θα μας δώσει η μέχρι τώρα ανάλυση της χρονοσειράς, θα μπορούμε να προχωρήσουμε και στην επιλογή της κατάλληλης μεθόδου πρόβλεψης.

Η μεθοδολογία ανάλυσης χρονοσειρών Box-Jenkins είναι μια μέθοδος εύρεσης ενός υποδείγματος ARIMA που να παριστάνει ικανοποιητικά τη στοχαστική διαδικασία από την οποία προήλθαν τα δεδομένα, δηλαδή το δείγμα. Η Box-Jenkins ARIMA τεχνική δίνει μορφή

υποδείγματος στην πιο γενική μορφή σε μια διακριτή χρονοσειρά, ως συνάρτηση αυτοπαλινδρομούμενων όρων, κινούμενου μέσου και μιας σταθεράς. Περιλαμβάνει συγχρόνως στο εκτιμώμενο μοντέλο ένα τύπο εποχικού και ένα μη εποχικού παράγοντα και η γενική του μορφή συμβολίζεται ως:

ARIMA (p,d,q)(P,D,Q)s

$p \rightarrow$ η τάξη αυτοπαλινδρόμησης του μη εποχικού παράγοντα (AR)

$d \rightarrow$ η τάξη προς τα πίσω διαφορών του μη εποχικού παράγοντα

$q \rightarrow$ η τάξη κινούμενου μέσου του μη εποχικού παράγοντα (MA)

$P \rightarrow$ η τάξη αυτοπαλινδρόμησης του εποχικού παράγοντα (SAR)

$D \rightarrow$ η τάξη των προς τα πίσω διαφορών του εποχικού παράγοντα

$Q \rightarrow$ η τάξη κινούμενου μέσου του εποχικού παράγοντα (SMA)

$S \rightarrow$ η εποχικότητα της χρονοσειράς

Η μέθοδος Box-Jenkins έχει τρία στάδια :

- i. η ταυτοποίηση (identification)
- ii. η εκτίμηση (estimation)
- iii. ο διαγνωστικός έλεγχος (diagnostic checking)

Ταυτοποίηση

Κατά τη διαδικασία της ταυτοποίησης καθορίζονται οι τιμές των p , d και q του υποδείγματος ARIMA (p,d,q), με βάση την ανάλυση των δεδομένων του δείγματος. Ο αριθμός d των διαφορών προσδιορίζεται πρώτος, ώστε να μετατραπεί η σειρά σε στάσιμη (εφόσον φυσικά δεν είναι από την αρχή). Για τον έλεγχο της στασιμότητας εξετάζουμε τη δειγματική συνάρτηση αυτοσυσχέτισης, που εφόσον συγκλίνει προς το 0, σημαίνει πως η σειρά είναι ήδη στάσιμη, ενώ εάν συγκλίνει με φθίνοντα ρυθμό προς το 0, σημαίνει πως είναι μη στάσιμη και πρέπει να μετατραπεί σε στάσιμη. Η παραμετροποίηση των μεταβλητών θα μας δώσει στάσιμη σειρά. Ακολουθεί ο καθορισμός των τάξεων p και q της αυτοπαλινδρόμησης διαδικασίας και της διαδικασίας κινητού μέσου αντίστοιχα, προσδιορίζοντας κατά τον τρόπο αυτό την τάξη του υποδείγματος ARIMA με βάση κάποιες απλές και ορισμένες δειγματικές αυτοσυσχετίσεις.

Εκτίμηση

Η εκτίμηση των συντελεστών του υποδείγματος ARIMA (p,d,q) προσδιορίζεται από την μαθηματική μορφή του. Αν δηλαδή η σειρά που εξετάζεται είναι μια αυτοπαλινδρομη

διαδικασία, οι παράμετροι της μπορούν να εκτιμηθούν με τη χρήση της μεθόδου των ελαχίστων τετραγώνων ²⁸.

Εάν, όμως, η σειρά περιλαμβάνει και όρους της διαδικασίας κινητού μέσου, η εκτίμηση των παραμέτρων του κινητού μέσου θα γίνει με τη χρήση μη γραμμικών μεθόδων εκτίμησης. Αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως η πιο κατάλληλη μέθοδος εκτίμησης εξαρτάται από τη μορφή της στοχαστικής διαδικασίας, που διαμορφώνει τη χρονολογική σειρά, και από τον αριθμό των διαφορών, εφόσον απαιτούνται για τη μετατροπή της χρονοσειράς σε στάσιμη.

Διαγνωστικός έλεγχος

Μετά την εκπλήρωση και του σταδίου της εκτίμησης, το υπόδειγμα έχει αρχίσει να διαμορφώνεται με μεγαλύτερη ακρίβεια και μπορεί να μας δώσει τις προβλέψεις που χρειαζόμαστε. Για να μπορούμε, όμως, να το χρησιμοποιήσουμε το υπόδειγμα αυτό ως μοντέλο πρόβλεψης, θα πρέπει να πληροί κάποιες προϋποθέσεις :

- η σημαντικότητα των συντελεστών του υποδείγματος
- η σταθερότητα των συντελεστών του υποδείγματος
- οι ιδιότητες των καταλοίπων
- η προβλεπτική ικανότητα του υποδείγματος

Έχοντας κατά νου και τα προηγούμενα δύο στάδια, εδώ πρέπει να γίνει έλεγχος καταλληλότητας, κατά πόσο, δηλαδή, καταφέρνει το υπόδειγμα να προσαρμόζεται στα δεδομένα της σειράς. Η εξέταση της ικανότητας πρόβλεψης του υποδείγματος (σε χρονικό περιθώριο που να αρμόζει στον αριθμό των δεδομένων που έχουμε στα χέρια μας) είναι ουσιαστικά αυτή που θα μας πει στον πιο ικανοποιητικό βαθμό εάν το υπόδειγμά είναι κατάλληλο και εάν θα μπορέσει να μας δώσει ακριβείς προβλέψεις των μελλοντικών τιμών της σειράς. Συνήθως, όμως, το πλήθος των δεδομένων δεν είναι επαρκές για την διαδικασία αυτή, με αποτέλεσμα τα τρία στάδια να υλοποιούνται με τη χρήση του ίδιου δείγματος παρατηρήσεων.

3.2 Μοντέλο πρόβλεψης

Οι παρατηρήσεις που ελήφθησαν για την εύρεση των προβλέψεων είναι μηνιαίας βάσης και 120 στο σύνολό τους. Αφορούν τις διεθνείς αφίξεις που καταγράφηκαν στον διεθνή αερολιμένα «Διαγόρας» της Ρόδου. Είναι καταγραφή των δέκα προηγούμενων ετών και ξεκινούν από τον Ιανουάριο του 2009 και τελειώνουν τον Δεκέμβριο του 2018. Η συμπεριφορά των μηνιαίων αφίξεων είναι παρόμοια κάθε χρόνο. Η εποχικότητα που παρατηρείται είναι δώδεκα μηνών και οι αφίξεις έχουν ανοδική τάση από τον μήνα Ιανουάριο μέχρι και τον μήνα Αύγουστο, όπου παρατηρείται η κορύφωσή των αφίξεων

²⁸ Η Μέθοδος των Ελαχίστων Τετραγώνων (MET) χρησιμοποιείται για την κατασκευή της γραφικής παράστασης που περιγράφει ένα φαινόμενο, όταν γνωρίζουμε μόνο μια σειρά από πειραματικές τιμές των μεγεθών που το περιγράφουν και όχι την ακριβή μαθηματική σχέση τους (τύπο).

κατά τη θερινή περίοδο, με την ανώτατη τιμή να σημειώνεται κάθε χρόνο το μήνα Αύγουστο. Τον μήνα Σεπτέμβριο έχουμε πάντα μια μικρή πτώση, οπότε και ξεκινάει μια πτωτική τάση των αφίξεων έως και το τέλος του κάθε έτους.

Έχοντας εισάγει τις 120 παρατηρήσεις στο φύλλο δεδομένων του Statgraphics, το επόμενο βήμα είναι η ανάλυση και η επεξεργασία των χρονοσειρών με τη χρήση της μεθοδολογίας Box and Jenkins ARIMA modeling. Το μοντέλο ARIMA θα διαμορφώσει ένα γενικευμένο υποδείγματος σε μια διακριτή χρονοσειρά. Για τη ακριβή προσαρμογή ενός μοντέλου ARIMA στις υπό εξέταση παρατηρήσεις θα πρέπει το μοντέλο να πληροί κάποιες συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Θα πρέπει κατ' αρχήν η στατιστική σημαντικότητα (p-value) των παραμέτρων (AR, MA, SAR, SMA) να έχει απόκλιση σφάλματος μικρότερη του 10%. Για τις κοινωνικές επιστήμες αυτή είναι μια αποδεκτή απόκλιση, καθώς δεν υπάρχουν ζωτικής σημασίας προβλέψεις, ενώ στις ιατρικές επιστήμες, για παράδειγμα, το ανώτερο αποδεκτό ποσοστό σφάλματος είναι το 5%. Το κριτήριο πληροφοριών AKAIKE (Akaike Information Criterion, AIC), είναι ένα άλλο κριτήριο που χρησιμοποιείται για την επιλογή του κατάλληλου υποδείγματος. Αυξάνοντας, επίσης, την τάση του ή αυξάνοντας τις παραμέτρους στο αυτοπαλίνδρομο κομμάτι ή σε εκείνο του κινητού μέσου, θα μειώσουμε το άθροισμα των τετραγώνων των καταλοίπων, ενώ ταυτόχρονα θα μειώνονται και οι βαθμοί ελευθερίας, καθώς εξετάζονται περισσότερες παράμετροι. Με την χρήση του Statgraphics, το κάθε μοντέλο πρέπει να εξεταστεί σε πέντε διαγνωστικά και εκείνο που θα προκριθεί θα πρέπει να τα περνάει όλα με επιτυχία. Τα διαγνωστικά ε είναι τα εξής:

- RUNS → Δοκιμασία για υπερβολικές ακολουθίες πάνω και κάτω
- RUNM → Δοκιμασία για υπερβολικές ακολουθίες πάνω και κάτω από τη διάμεσο
- AUTO → Δοκιμασία Box-Pierce για υπερβολική αυτοσυσχέτιση
- MEAN → Δοκιμασία για διαφορά στο μέσο του πρώτου μισού και του δεύτερου μισού
- VAR → Δοκιμασία για διαφορά στη διασπορά του πρώτου μισού και του δεύτερου μισού

Μέσω των διαγνωστικών ελέγχων κρίνεται εάν το μοντέλο περνάει τη δοκιμασία. Κάθε δοκιμασία που περνάει χαρακτηρίζεται από ένα OK. Εάν παρουσιάζει ένα αστέρι (*) τότε η δοκιμασία αποτυγχάνει σε επίπεδο εμπιστοσύνης 95%. Εάν παρουσιάζει δύο αστέρια (**) τότε η δοκιμασία αποτυγχάνει σε επίπεδο εμπιστοσύνης 99%. Τέλος, εάν παρουσιάζει τρία αστέρια (***), τότε η δοκιμασία αποτυγχάνει σε επίπεδο εμπιστοσύνης 99,9%. Εφόσον και τα πέντε διαγνωστικά περάσουν με Ok, θα πρέπει να ελεγχθεί η τετραγωνική ρίζα του μέσου τετραγωνικού σφάλματος (RMSE) του μοντέλου - ένας δείκτης που μας δείχνει το μέσο σφάλμα και καθορίζει το εύρος μεταξύ της χαμηλότερης και της υψηλότερης τιμής της πρόβλεψης- σε σχέση με άλλα μοντέλα του στατιστικού πακέτου και θα προκριθεί εκείνο με τη μικρότερη τιμή. Το Μέσο Απόλυτο Ποσοστιαίο Σφάλμα (Mean Absolute Percentage Error- MAPE), το οποίο μετράει το πόσο έξω πέφτουν οι προβλέψεις, ως ποσοστά της πραγματικής, θα πρέπει να είναι, επίσης, το χαμηλότερο δυνατόν. Τέλος, θα

πρέπει τα κατάλοιπα των διαγραμμάτων αυτοισυχετίσεων (Residual autocorrelations) και μερικών αυτοσυχετίσεων (Residual partial autocorrelations) να βρίσκονται εντός των ορίων. Κάθε διαδικασία πρόβλεψης περικλείει και ένα βαθμό αβεβαιότητας, άρα και έως ένα βαθμό κίνδυνο, ο οποίο δεν γίνεται να απομακρυνθεί τελείως. Για να βγάλουμε την πραγματική τιμή μιας μεταβλητής ως προς την πρόβλεψη χρησιμοποιούμε τον παρακάτω τύπο : πραγματική τιμή = τιμή πρόβλεψης + σφάλμα πρόβλεψης.

Εξετάζοντας το τελικό αποτέλεσμα που θα μας δώσει το μοντέλο, την πρόβλεψη δηλαδή, πρέπει να ορίσουμε μερικούς κανόνες, ώστε να μπορούμε να κρίνουμε εάν μπορούμε να το χρησιμοποιήσουμε. Η ικανότητα πρόβλεψης χάνει την ακρίβειά της όσο απομακρύνεται από την τελευταία τιμή που λάβαμε. Γενικά η πρόβλεψη είναι ακριβής εάν αποτελεί το 10% του πλήθους των δεδομένων που μας την έδωσαν. Για μία πρόβλεψη ενός έτους, χρειαζόμαστε το λιγότερο τιμές δέκα ετών. Επιπλέον, τα δεδομένα πρέπει να παρουσιάζουν μια σχετική ομοιομορφία ως προς την συμπεριφορά τους και να μην έχουμε πολύ μεγάλες αποκλίσεις, πράγμα που ισχύει και για την πρόβλεψη, καθώς δεν θα πρέπει να αποκλίνουν σε μεγάλο βαθμό από τα δεδομένα που μας την έδωσαν.

3.2.2 Προκρινόμενο μοντέλο

Έχοντας εισάγει τις προκρινόμενες παραμέτρους, έγινε περαιτέρω ανάλυση τους με το για να εντοπίσουμε το πλέον κατάλληλο προκρινόμενο μοντέλο που θα μας προσφέρει τις βέλτιστες δυνατές προβλέψεις. Αφού έχουν ελεγχθεί οι πρώτης τάξεως εποχικές διαφορές για την εξάλειψη της εποχικότητας, τα πέντε μοντέλα που θα εξεταστούν είναι τα παρακάτω:

Τα 5 μοντέλα που χρησιμοποιήθηκαν :

(A) ARIMA(1,0,4)x(0,1,3)12 with constant

(B) Winters' exp. smoothing with alpha = 0,994, beta = 0,0001, gamma = 0,6142

(C) Brown's quadratic exp. smoothing with alpha = 0,1107

Seasonal adjustment: Multiplicative

(D) Holt's linear exp. smoothing with alpha = 0,128 and beta = 0,0001

(E) Brown's linear exp. smoothing with alpha = 0,0057

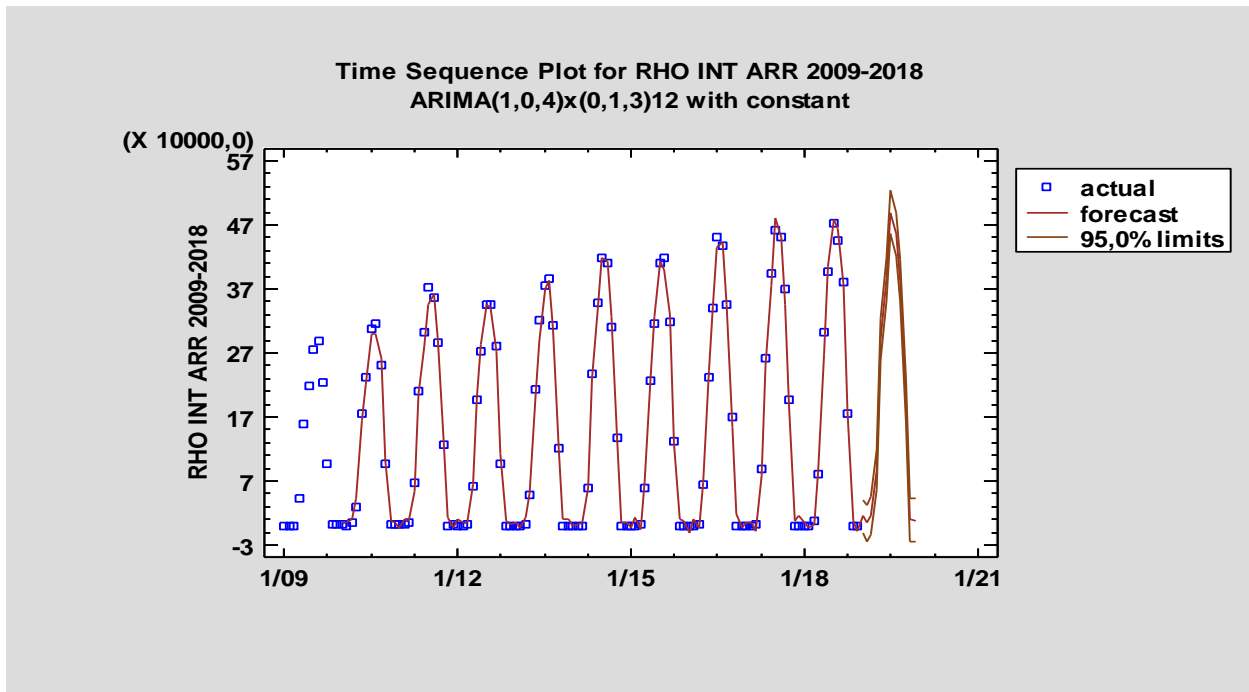
Το μοντέλο που προκρίθηκε είναι το **(A) ARIMA(1,0,4)x(0,1,3)12 με σταθερά** και έχει τη μικρότερη τιμή **RMSE**, όπως μπορούμε να δούμε και στον πίνακα 33 παρακάτω.

Πίνακας 33 – Εκτιμώμενα στατιστικά μεγέθη των συγκρινόμενων μοντέλων

Model	RMSE	MAE	MAPE	ME	MPE
(A)	10978,2	8265,27	7128,77	22,7813	167,226
(B)	16655,7	11757,6	3486,15	-1693,79	-3481,7
(C)	66133,7	34870,1	341,736	-4261,51	21,2759
(D)	20960,7	12715,2	254,115	5038,08	-226,35
(E)	159455	142828	187040	14287,9	-186993

Η ανάλυση των μεταβλητών που προκρίθηκαν έχει ως εξής :

- **p= 1**, που σημαίνει ότι πρόβλεψη του κάθε μήνα επηρεάζεται από την τιμή της παρατήρησης του προηγούμενου μήνα.
 - **d=0**, που σημαίνει ότι η χρονοσειρά δεν παρουσιάζει ισχυρή τάση.
 - **q=4**, που σημαίνει ότι η πρόβλεψη του κάθε μήνα επηρεάζεται από το σφάλμα στην εκτίμηση των προηγούμενων τεσσάρων μηνών.
 - **P=0**, στατιστικά ασήμαντο.
 - **D=1**, που σημαίνει ότι η χρονοσειρά είναι εποχική, όπως μπορούμε να δούμε και με γυμνό μάτι στην γραφική απεικόνιση της πρόβλεψης, στο παρακάτω διάγραμμα 4.
 - **Q=3**, που σημαίνει ότι η πρόβλεψη για τον μήνα 08 /19, επηρεάζεται από τα σφάλματα των παρατηρήσεων των μηνών 07/18, 06/18 και 05/18.
 - **S=12**, προσδιορίζει την εποχικότητα της χρονοσειράς, στην προκειμένη περίπτωση δωδεκάμηνη εποχικότητα.
- Στο γράφημα της χρονοσειράς , μπορούμε να παρατηρήσουμε με σχετική ευκολία την εποχικότητα κ:

Διάγραμμα 4 - Time Sequence Plot for adjusted RHO INT ARR 2009-2018 ARIMA (1,0,4)x(0,1,3) 12 με σταθερά

3.2.3 Διαγνωστικά

Automatic Forecasting - RHO INT ARR 2009-2018

Μεταβλητή: RHO INT ARR 2009-2018

Αριθμός παρατηρήσεων = 120

Σημείο έναρξης = 1/09

Χρονικό βήμα = 1.0 μήνες

Δάρκεια εποχικότητας = 12

Forecast Summary

Τάξη εποχικών διακυμάνσεων : 1

Επιλεγμένο μοντέλο πρόβλεψης: ARIMA(1,0,4)x(0,1,3)12 με σταθερά

Αριθμός προβλέψεων: 12

Αριθμός περιόδων που παρακρατήθηκαν για επιβεβαίωση: 0

Πίνακας 34 - Σύνοψη μοντέλου ARIMA(1,0,4)x(0,1,3)12 με σταθερά

Parameter	Estimate	Stnd. Error	t	P-value
AR(1)	-0,507828	0,127208	-3,9921	0,000126
MA(1)	-1,01495	0,110378	-9,1952	0
MA(2)	-0,684548	0,124864	-5,48237	0,000001
MA(3)	-0,435197	0,116393	-3,73903	0,00031
MA(4)	-0,554633	0,0932518	-5,9477	0
SMA(1)	0,260635	0,0666767	3,90894	0,00017
SMA(2)	0,26031	0,0604703	4,30476	0,00004
SMA(3)	-0,721322	0,046386	-15,5504	0
Mean	8734,86	3241,52	2,69468	0,008279
Constant	13170,7			

Backforecasting: yes

Εκτιμώμενη διακύμανση λευκού θορύβου = 1,6444E8 με 99 βαθμούς ελευθερίας.

Εκτιμώμενη τυπική απόκλιση λευκού θορύβου = 12823,4

Αριθμός επαναλήψεων : 12

Βλέπουμε πως όλες οι τιμές των P-value είναι εντός του αποδεκτού ορίου σφάλματος, κάτω από 10% δηλαδή και με το υψηλότερο ποσοστό να είναι 0,008279% (η υψηλότερη τιμή καθορίζει την αξιοπιστία του συνόλου του μοντέλου), πράγμα που σημαίνει πως η πρόβλεψη βρίσκεται εντός της ζώνης εμπιστοσύνης του 99% - έχουμε δηλαδή 99% σιγουριά για την πρόβλεψη (για τις κοινωνικές επιστήμες το αποδεκτό όριο σφάλματος είναι 10%, ενώ για τις ιατρικές μόλις 5%)-, γεγονός που μας επιτρέπει να ψάξουμε εάν το μοντέλο με την χαμηλότερη η τιμή RMSE . Το μοντέλο που προκρίθηκε περνάει και τα 5 διαγνωστικά με OK γεγονός που μας επιτρέπει να χρησιμοποιήσουμε το μοντέλο για να κάνουμε αξιόπιστα τις προβλέψεις μας.

Πίνακας 35 – Έλεγχοι των καταλοίπων των συγκρινόμενων μοντέλων

Model	RMSE	RUNS	RUNM	AUTO	MEAN	VAR
(A)	10978,2	OK	OK	OK	OK	OK
(B)	16655,7	***	***	***	***	*
(C)	66133,7	***	**	***	OK	OK
(D)	20960,7	OK	OK	***	OK	OK
(E)	159455	***	***	***	OK	OK

RMSE = Τετραγωνική ρίζα του μέσου τετραγώνου του σφάλματος.
 RUNS = Διαγνωστικός έλεγχος για υπερβολικές ακολουθίες πάνω και κάτω.
 RUNM = Διαγνωστικός έλεγχος για υπερβολικές ακολουθίες για πάνω και κάτω από τη διάμεσο.
 AUTO = Διαγνωστικός έλεγχος Box-rieger για υπερβολική αυτοσυσχέτιση.
 MEAN = Διαγνωστικός έλεγχος για διαφορά στο μέσο του πρώτου και του δεύτερου μισού.
 VAR = Διαγνωστικός έλεγχος για διαφορά στη διασπορά του πρώτου και του δεύτερου μισού.
 OK = μη σημαντικό ($p > 0,05$)
 * = οριακά σημαντικό ($0,01 < p \leq 0,05$)
 ** = σημαντική ($0,001 < p \leq 0,01$)
 *** = πολύ σημαντική ($p \leq 0,001$)

3.2.4 Πρόβλεψη

Προκειμένου να είναι αξιόπιστη πρόβλεψη, η περίοδος πρόβλεψης αφορά το 10% της περιόδου που καλύπτουν οι παρατηρήσεις πάνω στις οποίες βασίζουμε την πρόβλεψή μας. Οι προβλέψεις που μας έδωσε το προκρινόμενο μοντέλο είναι μηνιαίες και αφορούν το 2019.

Πίνακας 36 – Διεθνείς Αφίξεις 2007-2019

Διεθνείς Αφίξεις Ρόδου											
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ιανουάριος	643	1563	3486	1079	474	989	76	99	2	48	15790
Φεβρουάριος	754	1209	2578	718	165	1125	28	113	56	1	4106
Μάρτιος	758	4255	5259	3380	3806	1304	1576	3521	1461	8795	16683
Απρίλιος	42193	29024	67517	62892	47832	58295	60603	63836	87907	80059	87622
Μάιος	160274	176451	210213	197454	213553	236951	226113	233518	260829	303206	292189
Ιούνιος	219801	230954	301194	271764	321688	348554	316806	339716	394635	397914	385046
Ιούλιος	275935	308016	372426	346467	375682	419790	410758	449803	462900	472208	489594
Αύγουστος	289482	315934	357512	344283	387398	411285	419703	437718	450283	445220	456099
Σεπτέμβριος	224266	249938	285175	281037	312368	310024	318483	346496	369038	381967	383376
Οκτώβριος	97820	97045	126719	96748	120614	137703	133286	169395	197427	175126	195950
Νοέμβριος	1902	3861	944	461	906	336	551	1228	613	762	10071
Δεκέμβριος	1651	3705	1395	560	819	319	198	112	152	4	8750
Σύνολο	1315479	1421955	1734418	1606843	1785305	1926675	1888181	2045555	2225303	2265310	2345276

Πίνακας 37 – Μηνιαία πρόβλεψη αφίξεων για 2019 & διαστήματα εμπιστοσύνης

		<i>Lower 95,0%</i>	<i>Upper 95,0%</i>
<i>Period</i>	<i>Forecast</i>	<i>Limit</i>	<i>Limit</i>
Ιαν-19	15790,3	-9654,18	41234,8
Φεβ-19	4106,03	-24423,3	32635,3
Μαρ-19	16682,5	-13845,8	47210,8
Απρ-19	87621,5	56591,9	118651
Μαϊ-19	292189	259169	325209
Ιουν-19	385046	351532	418561
Ιουλ-19	489594	455953	523234
Αυγ-19	456099	422426	489772
Σεπ-19	383376	349695	417058
Οκτ-19	195950	162266	229633
Νοε-19	10071,1	-23613	43755,2
Δεκ-19	8750,45	-24933,8	42434,7
Σύνολο	2345275,88	1961162,82	2729388,8

3.2.5 Σχολιασμός πρόβλεψης

- Το σύνολο των αφίξεων για το 2019 θα είναι το υψηλότερο που έχει καταγραφεί από το 2009 που έχουμε πάρει τις παρατηρήσεις μας .
- Η αύξηση του συνόλου των αφίξεων για το 2019 είναι 3% σε σχέση με το 2018.
- Ο μήνας Ιούλιος του 2019 θα έχει τις περισσότερες αφίξεις από οποιοδήποτε άλλο μήνα, τόσο από τις παρατηρήσεις μας από το 2009, όσο και από τις προβλέψεις.
- Το τετράμηνο της υψηλής ζήτησης –από Ιούνιο μέχρι και Σεπτέμβριο- καταγράφονται το 75% των συνολικών αφίξεων για το 2019.
- Για όλους τους μήνες του 2019 καταγράφονται οι υψηλότερες αφίξεις σε σχέση με τις παρατηρήσεις που έχουμε λάβει από το 2009 και μετά, εκτός από τους μήνες Απρίλιος, Ιούνιος και Οκτώβριος, όπου οι αφίξεις ήταν υψηλότερες το 2017.

3.3 Συμπεράσματα τρίτου κεφαλαίου

Έχοντας πλέον τα αποτελέσματα των προβλέψεων, μπορούμε να βγάλουμε κάποια χρήσιμα συμπεράσματα ως προς την πορεία που θα έχει ο τουρισμός του νησιού τα επόμενα χρόνια.

Αρχικά, έχουμε τη λεπτομερή ανάλυση του 2019, καθώς οι μηνιαίες προβλέψεις που μας έδωσε το τελικό μοντέλο, δείχνουν μια γνώριμη εικόνα , καθώς η τουριστική κίνηση θα είναι ανάλογη με τα προηγούμενα έτη και θα έχει τη συνηθισμένη μηνιαία εξέλιξη, όπως και τον συνηθισμένο εποχικό συνωστισμό κατά τους μήνες Ιούνιος έως και Σεπτέμβριο. Αυτό είναι ένα σημαντικό εφόδιο στο πως θα σχεδιαστεί η τουριστική στρατηγική της σαιζόν που έρχεται, καθώς . Οι επιδόσεις του τουρισμού εξαρτώνται κατά μεγάλο βαθμό από τις

αφίξεις και για το λόγο αυτό είναι σημαντικό να γνωρίζουμε το σύνολό τους κάθε χρόνο και το πώς συμπεριφέρονται ως προς την μηνιαία καταγραφή τους. Οι αφίξεις δεν είναι από μόνες τους το πιο αντιπροσωπευτικό μέγεθος για να εξετάσουμε κατά πόσο επιτυχημένη ήταν μια χρονιά, αλλά είναι σίγουρα εκείνο με τα μεγαλύτερη επίδραση στο πώς σχεδιάζουμε το μέλλον. Στο σημείο αυτό είναι που θα πρέπει να αρχίσουμε να εξετάζουμε περισσότερο τις αρχές του βιώσιμου τουρισμού, καθώς φαίνεται πως στο μέλλον θα έχουμε αυξημένες αφίξεις, γεγονός που οδηγεί σε μεγαλύτερη χρήση πόρων και επιβάρυνση του περιβάλλοντος, όπως και μεγαλύτερη πίεση στον προορισμό.

Βιβλιογραφία 3^{ου} κεφαλαίου

Ξενόγλωσση

Box, George.E.P., Jenkins, Gwilym M.(1976). Time Series Analysis: Forecasting and Control : Holden-Day,

Burnham, K. P.; Anderson, D. R. (2002), Model Selection and Multimodel Inference (2nd ed.), Springer-Verlag

Hyndman, Rob J. & Athanasopoulos, George. & OTexts.com, issuing body (2014) . Forecasting : principles and practice. [Heathmont, Victoria] : OTexts.com

Humphrey, A. (2005) SWOT Analysis for Management Consulting. SRI Alumni Newsletter. SRI International, United States.

Ελληνική

Διμελή Σοφία, (2013). Σύγχρονες μέθοδοι ανάλυσης χρονολογικών σειρών, Εκδόσεις ΟΠΑ,

Θαλασσινός Ελευθέριος (1991). Ανάλυση Χρονολογικών Σειρών Μεθοδολογία Box Jenkins, Εκδόσεις Σταμούλη ΑΕ

Βιβλιογραφία

Ελληνική

- Ανδριώτης, Κ. , (2005). Τουριστική ανάπτυξη και σχεδιασμός, Αθήνα : Εκδόσεις Σταμούλη
- Βαγιάννη Ε. – Σπιλάνης Γ. (2002). «Βιώσιμος τουρισμός και φέρουσα ικανότητα σε ευαίσθητα νησιωτικά οικοσυστήματα», Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης Διμελή Σοφία, (2013). Σύγχρονες μέθοδοι ανάλυσης χρονολογικών σειρών, Εκδόσεις ΟΠΑ,
- Θαλασσινός Ελευθέριος (1991). Ανάλυση Χρονολογικών Σειρών Μεθοδολογία Box Jenkins, Εκδόσεις Σταμούλη ΑΕ
- Κοκκώσης Χάρης & Τσάρτας Πάρις (2001). Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον, Εκδόσεις Κριτική
- Κοκκώσης Χάρης (2000), «Τουριστική ανάπτυξη και φέρουσα ικανότητα στα νησιά» στο Τουριστική Ανάπτυξη: Πολυεπιστημονικές προσεγγίσεις, Εξάντας Αθήνα
- Παπαπαύλου - Ιωακειμίδου, Στέλλα (2003). Διδακτορική διατριβή : «Μεθοδολογική προσέγγιση για την τουριστική ανάπτυξη παραθαλάσσιων περιοχών. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών »
- Παπαχριστοδούλου Χριστόδουλος (1994), Ιστορία της Ρόδου: Από τους προϊστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948)
- Παρπαΐρης Απόστολος (1995), «Κύκλος Ζωής Τουριστικού Προϊόντος: Η περίπτωση της Μυκόνου», Σύγχρονα Θέματα: τριμηνιαία έκδοση επιστημονικού προβληματισμού και παιδείας, Τεύχος 55
- Σπυράτος Αλέξανδρος (2005), «Βιώσιμη Ανάπτυξη: Η φέρουσα ικανότητα της περιοχής υποδοχής. Εφαρμογή φέρουσας ικανότητας στο νησί της Ρόδου»
- Τσιρπανλής Ζαχαρίας Ν.(1994), Η Ρόδος και η ιστορία της (Από τα βυζαντινά χρόνια ως την Ενσωμάτωση με την Ελλάδα)
- Χατζηβέργης, Κ., (2003). «Η έννοια του κύκλου ζωής ενός τουριστικού προϊόντος Φέρουσα ικανότητα»
- Χυτήρης Λεωνίδας & Λουκάς Άννινος, (2015). Διοίκηση και ποιότητα υπηρεσιών

Ξενόγλωσση

Box, George.E.P., Jenkins, Gwilym M.(1976). Time Series Analysis: Forecasting and Control : Holden-Day,

Burnham, K. P.; Anderson, D. R. (2002), Model Selection and Multimodel Inference (2nd ed.), Springer-Verlag

Butler, R.W. (1980), "The concept of tourism area cycle of evolution: implications for management of resources", Canadian Geographer 24,

Butler, R.W. (1999b) Sustainable tourism: A state-of-the art review. Tourism Geographies 1(1), 7–25.

Castellani, V. & Sala, S. (2012) 'Carrying capacity of tourism system : assessment of environmental and management constraints towards sustainability'

Cater, E. (1993) Ecotourism in the Third World: Problems for sustainable tourism development. Tourism Management 14 (2), 85–90.

Cater, E. (1994). Ecotourism in the Third World: Problems and Prospects for Sustainability. In Ecotourism: A Sustainable Option? eds. E. Cater and G. Lowman. Chichester: John Wiley and Sons.

Doxey, G.V. (1975), A causation theory of visitor-resident irritants: Methodology and research inferences. In Travel and Tourism Research Associations Sixth Annual Conference Proceedings.

Farrell, B.H. (1999) Conventional or sustainable tourism? No room for choice. Tourism Management 20 (2), 189–91.

Faulkner, B. (2001). Destination Australia: A Research Agenda for 2002 and Beyond. Paper presented at Australian Tourism Research Institute Conference, October 30–31, Hobart

Gössling, S., C. B. Hansson, O. Hörstmeier, and S. Saggel. (2002). Ecological Footprint Analysis as a Tool to Assess Tourism Sustainability. *Ecological Economics* 43(2–3): 11, 199–211.

Gru Brundtland, Mansour Khalid, Susanna Agnelli, et al. Our Common Future ('Brundtland report') (21 May 1987)

Hall, C. M., J. Jenkins, and G. Kearsley. eds. 1997. Tourism Planning and Policy in Australia and New Zealand: Cases, Issues and Practice. Sydney: Irwin Publishers.

Harris, R. and Leiper, N. (eds) (1995) *Sustainable Tourism: An Australian Perspective*. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Humphrey, A. (2005) SWOT Analysis for Management Consulting. SRI Alumni Newsletter. SRI International, United States.

Humphrey, A. (2005), SWOT Analysis for Management Consulting. SRI Alumni Newsletter. SRI International, United States.

Hyndman, Rob J. & Athanasopoulos, George. & OTexts.com, issuing body (2014) .
Forecasting : principles and practice. [Heathmont, Victoria] : OTexts.com

John Swarbrooke (1999), *Sustainable Tourism Management* , Wallingford, Oxon, UK ; New York : CABI Pub.,

Krumpe, E.E. & Stokes, G.L. (1994), 'Application of the Limits of Acceptable Change planning process in United States Forest Service Wilderness Management, in Proceedings', 5th World Wilderness Congress Symposium on International Wilderness Allocation, Management and Research, September 1993. Tromso, Norway. International wilderness Leadership Foundation, Fort Collins, Colorado 8

Liu, Z.H. and Jones, E. (1996) A systems perspective of sustainable tourism. In M. Saayman (ed.) *Proceedings of the International Conference on Urban and Regional Tourism* (pp. 209–21). Potchefstroom, South Africa.

Logar, I. (2010). Sustainable tourism management in Crikvenica, Croatia: an assessment of policy instruments. *Tourism Management*, 31(1), 125–135.

McIntosh, R., C. Goeldner, and J. R. B. Ritchie. (1995). *Tourism Principles, Practices, Philosophies*. 7th ed. New York: John Wiley and Sons.

Middleton, V. T. C., and R. Hawkins. (1998). *Sustainable Tourism: A Marketing Perspective*. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Mill, R. C., and A. M. Morrison. (1985). *The Tourism System*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.

Moldan, B., and S. Billharz. eds. (1997). *Sustainability Indicators: Report of the Project on Indicators of Sustainable Development*. Chichester: John Wiley and Sons.

Morgan, M. (1998) Homogeneous products: The future of established resorts. In W.F. Theobald (ed.) *Global Tourism* (pp. 317–36). Oxford: Butterworth-Heinemann.

Murphy, P. E. (1992). *Data Gathering of Community-Oriented Tourism Planning: A Case*

Murphy, P. E., and M. Pritchard. (1997). Destination Price-Value Perceptions: An Examination of Origin and Seasonal Influences. *Journal of Travel Research* 35(3): 16–22.

Owens, S., and R. Cowell. (1996). *Rocks and A Hard Place*. London: Council for the Preservation of Rural England.

Pigram, J. J. (1990). Sustainable Tourism Policy Considerations. *Journal of Tourism Studies* 1(2): 3–9.

Platteau, J-P., and F. Gaspart. (2003). The Risk of Resource Misappropriation in Community-Driven Development. *World Development* 31(10): 1687–1703.

Porter, M. E. (1991). Essay—America's Green Strategy. *Scientific American* 264(3), April: 168.

Prosser, R. (1994) Societal change and the growth in alternative tourism. In E. Cater and G. Lowman (eds) *Ecotourism: A Sustainable Option?* (pp. 19–37). Chichester: John Wiley.

Rhodes survey 2018 The American College of Thessaloniki

Stagl, S. (2006). Multicriteria evaluation and public participation: the case of UK energy policy. *Land Use Policy*, 23, 53–62

Stankey, G., D. Cole, R. Lucas, M. Petersen, and S. Frissell. (1995). The Limits of Acceptable Change (LAC) System for Wildland Planning. *General Technical Report INT-176*. Ogden, UT, U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Forest and Range Experiment Station, p. 37.

Study of Vancouver Island, British Columbia. *Leisure Studies* 12(1): 65–79.

Sun, D., and D. Walsh. (1998). Review of Studies on Environmental Impacts of Recreation and Tourism in Australia. *Journal of Environmental Management* 53: 323–338.

Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management*. Wallingford, U.K.: CAB International.

Theobald William F. (2013), *Global Tourism*, Routledge

Tisdell, C., and J. Wen. (1997). Why Care Is Needed in Applying Indicators of the Sustainability of Tourism. *Australian Journal of Hospitality Management* 4(1): 1–6.

Tosun, C. (2000). Limits to community participation in the tourism development process in developing countries. *Tourism Management*, 21, 613–633.

UNEP - Making Tourism More Sustainable: a Guide for Policy Makers, 2005

Wackernagel, M., and N. E. Rees. 1996. *Our Ecological Footprint: Reducing the Human Impact on the Earth*. Gabriola Island, B.C., Canada: New Society Publishers.

Wagar, J. A. (1964). *The Carrying Capacity of Wildlands for Recreation*. Society of American Foresters, Forest Service Monograph 7: 23.

Wearing, S., and J. Neil. (1999). *Ecotourism: Impacts, Potentials and Possibilities*. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Weaver, D., and M. Oppermann. (2000). *Tourism Management*. Brisbane: John Wiley and Sons.

Wight, P. A. , (1997). Sustainability, Profitability and Ecotourism Markets: What Are They and How Do They Relate? Paper presented at an International Conference on Central and Eastern Europe, September 22–23, 1997. Parnu, Estonia.

Wilson, E. O. (1997). *Consilience: The Unity of Knowledge*. New York: Knopf.

Ηλεκτρονικές & λοιπές πηγές

Δήμος Ρόδου

ΕΛΣΤΑΤ

ΕΟΤ

Επιμελητήριο Δωδεκανήσου

Εφημερίδα «Δημοκρατική Ρόδου»

Εφημερίδα «Η Ροδιακή»

Κρατικός αερολιμένας Ρόδου «Διαγόρας»

Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια

Περιοδικό Γεωτρόπιο

ΣΕΤΕ & ΙΝΣΕΤΕ

Υπουργείο Τουρισμού

Fraport Greece

Trip Advisor

www.ependysopedia.gr

Παράρτημα

Αυτόματη μέθοδος επιλογής μοντέλου

Το σύστημα αυτόματης επιλογής μοντέλου του Statgraphics, θα μας δώσει το αρχικό μοντέλο, τις μεταβλητές του οποίου θα προσπαθήσουμε να βελτιστοποιήσουμε αργότερα.

Τα 11 μοντέλα που χρησιμοποιήθηκαν στην αυτόματη μέθοδο επιλογής :

(A) Random walk

(B) Random walk with drift = -5,36975

(C) Constant mean = 151792,

(D) Linear trend = -456362, + 791,352 t

(E) Simple moving average of 2 terms

(F) Simple exponential smoothing with alpha = 0,9999

(G) Brown's linear exp. smoothing with alpha = 0,9999

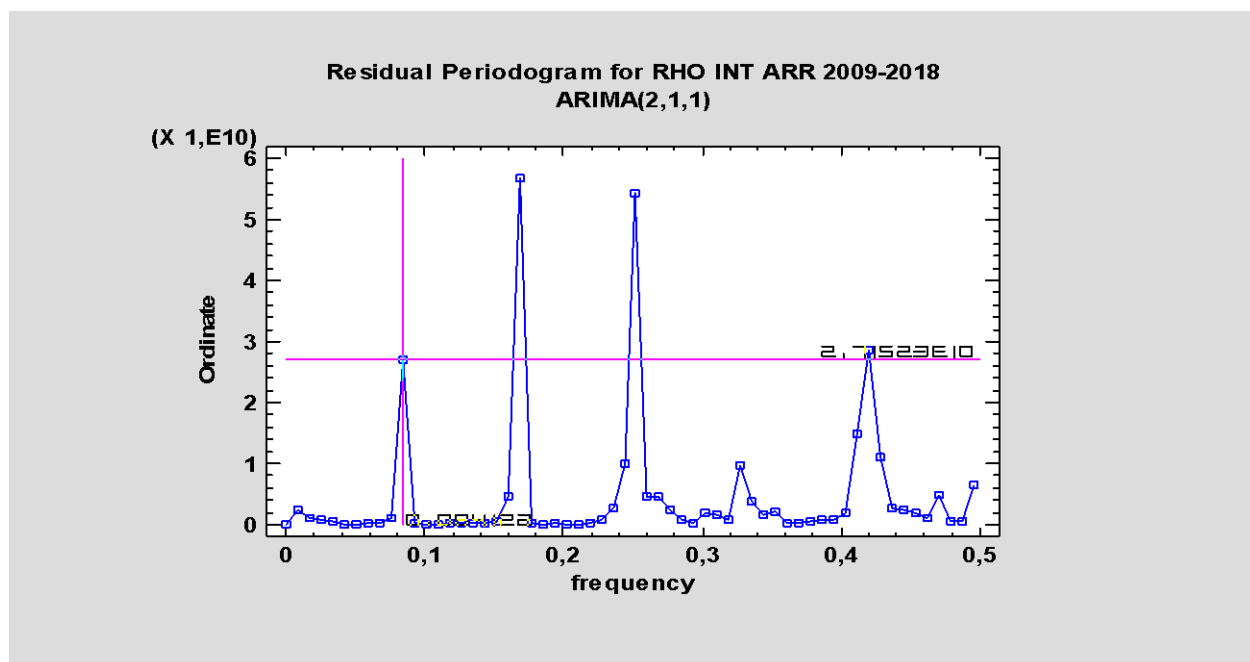
(H) Holt's linear exp. smoothing with alpha = 0,2077 and beta = 0,0001

(I) ARIMA(2,1,1)

(J) ARIMA(2,0,2)

(K) ARIMA(2,0,0)

Το περιοδόγραμμα των κατάλοιπων . Το περιοδόγραμμα κατάλοιπων του μοντέλου. Η χρονοσειρά είναι εποχική με εποχικότητα 12 μήνες, η οποία προσδιορίζεται από το περιοδόγραμμα ως εξής: $s = 1 / 0,0842605$. Όπου 0,0842605 η τετμημένη της πρώτης μεγάλης κορυφής κοντά στην πρώτη περίοδο:

Διάγραμμα 5 Residual Periodogram for RHO INT ARR 2009-2018 ARIMA(2,1,1)

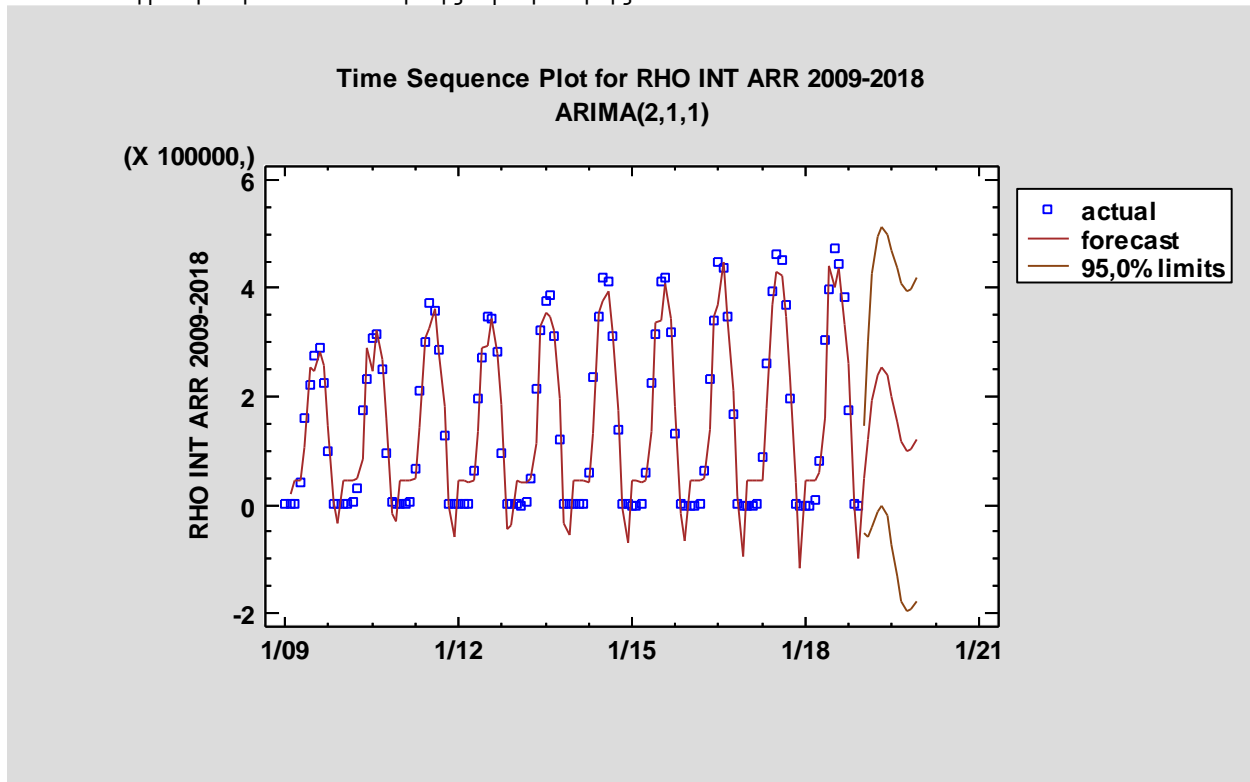
Το μοντέλο που προκρίθηκε και έχει το χαμηλότερο RMSE στην αυτόματη επιλογή μοντέλων, είναι το **(I) ARIMA(2,1,1)** :

p=2, που σημαίνει ότι πρόβλεψη του κάθε μήνα επηρεάζεται από τις τιμές των παρατηρήσεων των προηγούμενων δύο μηνών.

d=1, που σημαίνει ότι η χρονοσειρά παρουσιάζει ισχυρή τάση

q=1, που σημαίνει ότι η πρόβλεψη του κάθε μήνα επηρεάζεται από το σφάλμα στην εκτίμηση του προηγούμενου μήνα.

- Η γραφική απεικόνιση της πρόβλεψης:

Διάγραμμα 6 - Time Sequence Plot for RHO INT ARR 2009-2018 ARIMA(2,1,1)

Automatic Forecasting - RHO INT ARR 2009-2018

Μεταβλητή: RHO INT ARR 2009-2018

Αριθμός παρατηρήσεων = 120

Σημείο έναρξης = 01/09

Χρονικό βήμα = 1.0 μήνες

Διάρκεια εποχικότητας = 12

Forecast Summary

Επιλεγμένο μοντέλο πρόβλεψης: ARIMA(2,1,1)

Αριθμός προβλέψεων: 12

Αριθμός περιόδων που παρακρατήθηκαν για επιβεβαίωση: 0

Πίνακας 38 – Αξιολόγηση ικανότητας πρόβλεψης αυτόματου μοντέλου ARIMA(2,0,2)x(2,1,2)12 με σταθερά

	<i>Estimation</i>	<i>Validation</i>
Statistic	Period	Period
RMSE	49397,7	
MAE	40068,2	
MAPE	85052,3	
ME	3043,35	
MPE	-39919,9	

Πίνακας 39 – Σύνοψη αυτόματου μοντέλου ARIMA(2,0,2)x(2,1,2)12 με σταθερά

Parameter	Estimate	Std. Error	t	P-value
AR(1)	1,52418	0,0509983	29,8869	0,000000
AR(2)	-0,83027	0,0501501	-16,5557	0,000000
MA(1)	0,990588	0,000815804	1214,25	0,000000

Backforecasting: yes
 Εκτιμώμενη διακύμανση λευκού θορύβου = 2,45482E9 with 116 degrees of freedom
 Εκτιμώμενη τυπική απόκλιση λευκού θορύβου = 49546,1
 Αριθμός επαναλήψεων : 10

Πίνακας 40 – Εκτιμώμενα στατιστικά μεγέθη των συγκρινόμενων αυτόματων μοντέλων

Model	RMSE	MAE	MAPE	ME	MPE	AIC	HQC	SBIC
(A)	92243,2	66062,5	1891,21	-5,36975	-1839,5	22,8644	22,8644	22,8644
(B)	92633,2	66062,6	1882,89	3,97E-12	-1830,9	22,8895	22,8989	22,9127
(C)	159836	144836	242948	-2,76E-11	-242906	23,9805	23,9899	24,0037
(D)	158114	143224	299552	-8,93E-11	-299509	23,9755	23,9943	24,0219
(E)	129235	98229,3	23563,4	-5,85169	-23504	23,5554	23,5649	23,5787
(F)	92249,5	65517,3	1879,67	-5,32498	-1828,5	22,8812	22,8906	22,9044
(G)	73811,3	56717	40870,9	-5,68231	40768,4	22,4352	22,4446	22,4584
(H)	162944	143615	244191	7464,03	-244143	24,0357	24,0545	24,0821
(I)	49397,7	40068,2	85052,3	3043,35	-39920	21,6653	21,6936	21,735
(J)	57138,2	44047,9	61018,2	16443,7	-10902	21,9731	22,0109	22,066
(K)	59257,5	40284,5	30350,9	23282,1	30214,9	22,0126	22,0315	22,0591

Πίνακας 41 – Έλεγχοι των καταλοίπων των συγκρινόμενων αυτόματων μοντέλων

Model	RMSE	RUNS	RUNM	AUTO	MEAN	VAR
(A)	92243,2	***	***	***	OK	OK
(B)	92633,2	***	***	***	OK	OK
(C)	159836	***	***	***	OK	OK
(D)	158114	***	***	***	OK	*
(E)	129235	***	***	***	OK	OK
(F)	92249,5	***	***	***	OK	OK
(G)	73811,3	*	**	***	OK	OK
(H)	162944	***	***	***	OK	*
(I)	49397,7	*	OK	***	OK	OK
(J)	57138,2	***	OK	***	OK	OK
(K)	59257,5	***	OK	***	OK	OK

RMSE = Τετραγωνική ρίζα του μέσου τετραγώνου του σφάλματος.

RUNS = Διαγνωστικός έλεγχος για υπερβολικές ακολουθίες πάνω και κάτω.

RUNM = Διαγνωστικός έλεγχος για υπερβολικές ακολουθίες για πάνω και κάτω από τη διάμεσο.

AUTO = Διαγνωστικός έλεγχος Box-rieger για υπερβολική αυτοσυσχέτιση.

MEAN = Διαγνωστικός έλεγχος για διαφορά στο μέσο του πρώτου και του δεύτερου μισού.

VAR = Διαγνωστικός έλεγχος για διαφορά στη διασπορά του πρώτου και του δεύτερου μισού.

OK = μη σημαντικό ($p > 0,05$)

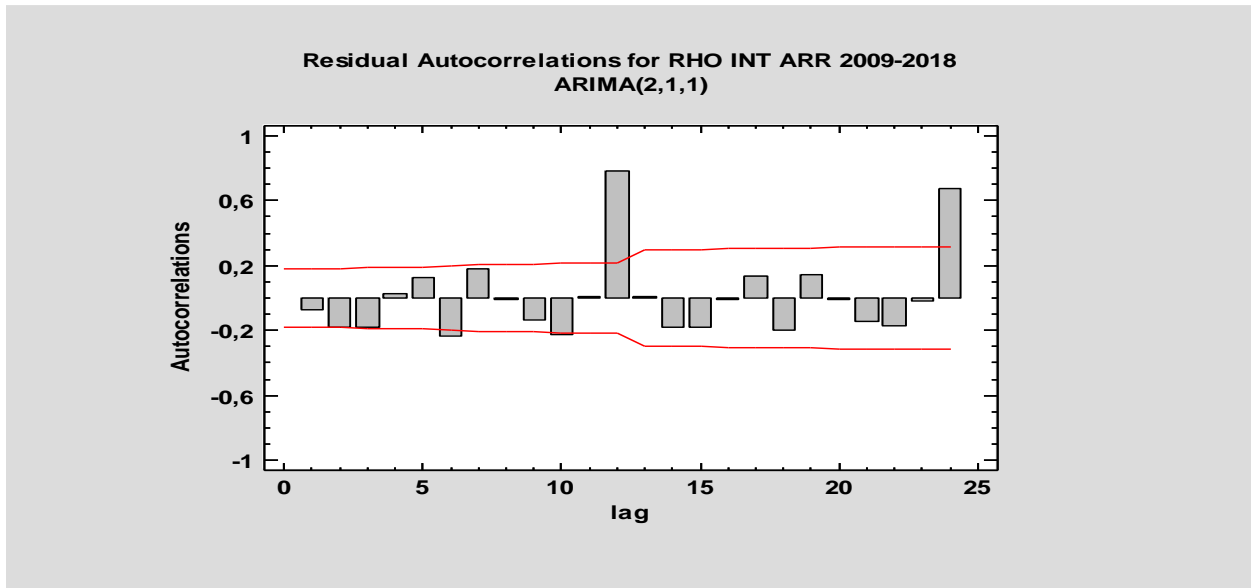
* = οριακά σημαντικό ($0,01 < p \leq 0,05$)

** = σημαντική ($0,001 < p \leq 0,01$)

*** = πολύ σημαντική ($p \leq 0,001$)

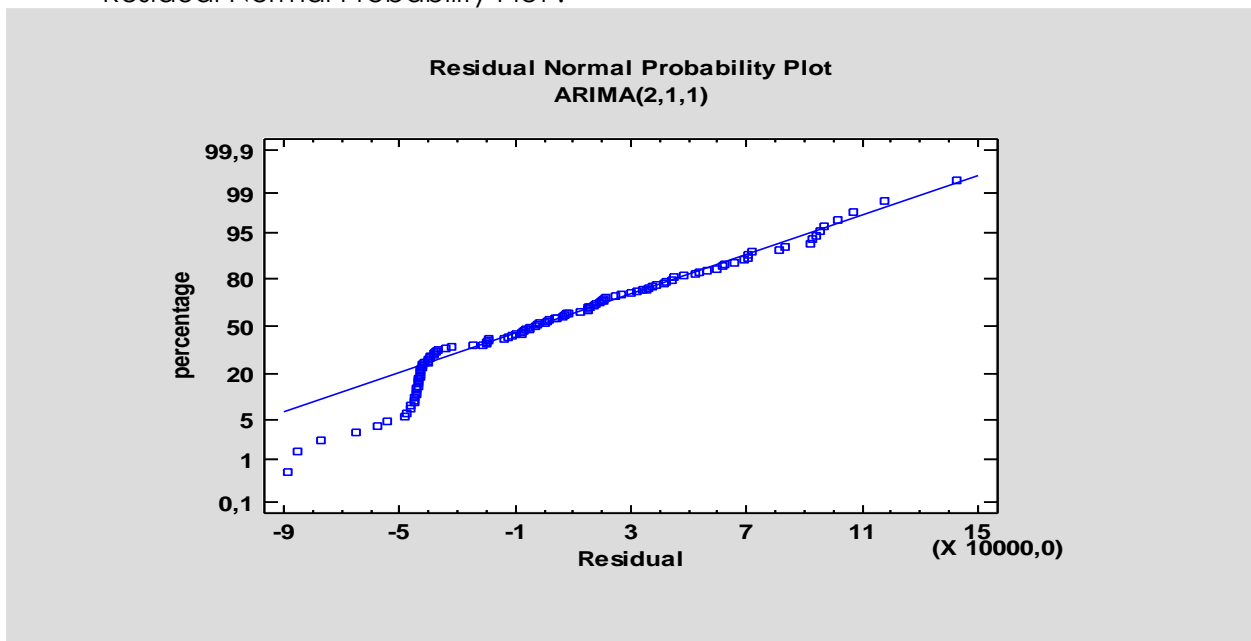
Παρακάτω θα δούμε κάποια από τα βασικά διαγνωστικά διαγράμματα του μοντέλου, πριν να εφαρμόσουμε την εποχικότητα στις παρατηρήσεις μας.

- Residual Autocorrelations, όπου με μια πρώτη ματιά παρατηρούμε πως τέσσερις μπάρες βρίσκονται εκτός της χοάνης, με αποτέλεσμα το μοντέλο αυτό να κρίνεται ως μη αποδεκτό :

Διάγραμμα 7 - Residual Autocorrelations for RHO INT ARR 2009-2018 ARIMA(2,1,1)

- Residual Normal Probability Plot :

Διάγραμμα 8 - Residual Normal Probability Plot ARIMA(2,1,1)

Πρόβλεψη

Πίνακας 42 - Αυτόματη μηνιαία πρόβλεψη για 2019 & διαστήματα εμπιστοσύνης

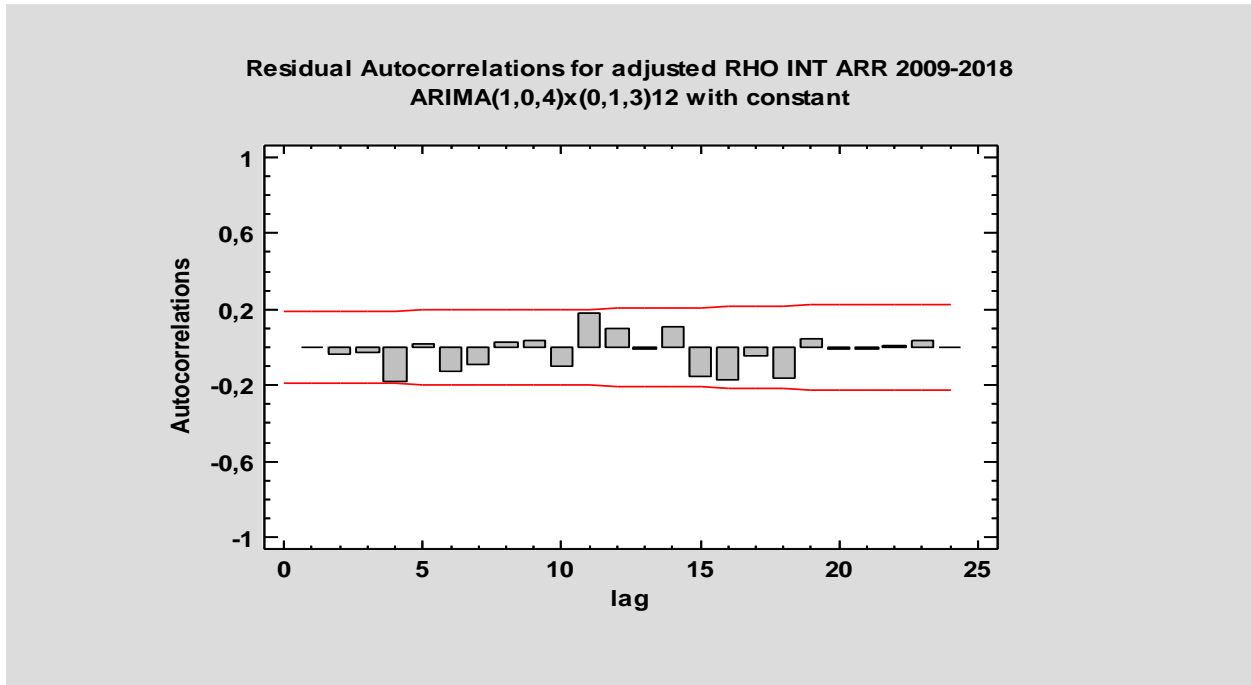
		Lower 95.0%	Upper 95.0%
1/19	47430,4	-50702,2	145563,
2/19	120346,	-59317,1	300009,
3/19	192106,	-41194,1	425405,
4/19	240940,	-14009,2	495890,
5/19	255793,	-1421,33	513008,
6/19	237886,	-21376,6	497149,
7/19	198260,	-72174,8	468695,
8/19	152731,	-132074,	437537,
9/19	116237,	-177371,	409844,
10/19	98414,5	-197117,	393946,
11/19	101550,	-194114,	397214,
12/19	121127,	-177557,	419811,

Πίνακες και διαγράμματα μοντέλου ARIMA(1,0,4)χ(0,1,3)12 με σταθερά

Πίνακας 43 - Αξιολόγηση ικανότητας πρόβλεψης μοντέλου

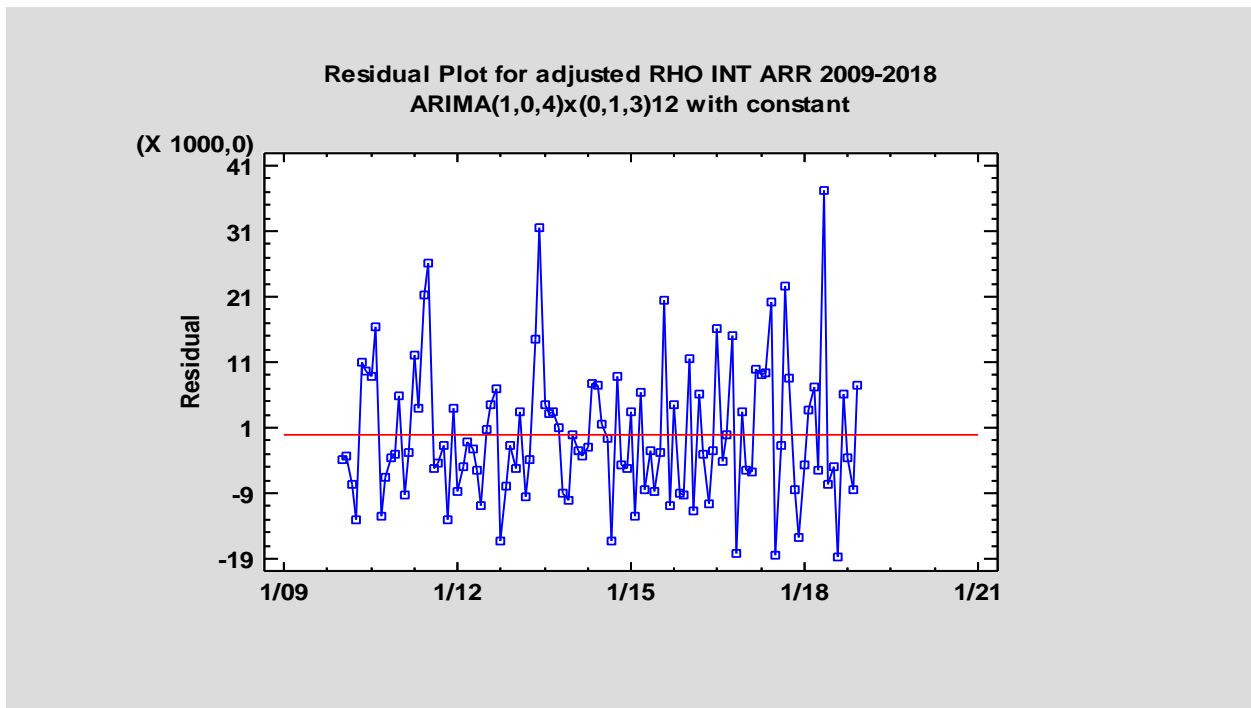
	Estimation	Validation
<i>Statistic</i>	<i>Period</i>	<i>Period</i>
Τετραγωνική ρίζα του μέσου τετραγώνου του σφάλματος - RMSE	10978,2	
Μέσο απόλυτο σφάλμα - MAE	8265,24	
Μέσο απόλυτο ποσοστιαίο σφάλμα - MAPE	8845,28	
Μέσο σφάλμα - ME	22,785	
Μέσο ποσοστιαίο σφάλμα - MPE	1883,67	

Όλες οι μπάρες είναι εντός της χράνης -ένα ακόμη κριτήριο που δείχνει πως το μοντέλο που προκρίθηκε είναι κατάλληλο :

Διάγραμμα 9- Residual Autocorrelations for adjusted RHO INT ARR 2009-2018 ARIMA (1,0,4)x(0,1,3) 12 με σταθερά

- Residual Plot :

Διάγραμμα 10- Residual Plot for adjusted RHO INT ARR 2009-2018 ARIMA (1,0,4)x(0,1,3) 12 με σταθερά